

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Kristupo Kraujelio

V kurso, civilinės ir verslo teisės

Studijų šakos studento

Magistro darbas

Tvarus bendrovių valdymas: barjerai bei perspektyvos

Sustainable Corporate Governance: Barriers and Opportunities

Vadovas: doc. dr. Lina Mikaloniene

Recenzentas: partnerystės doc. Gintautas Bartkus

Vilnius

2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojama, kokias ribas ir trukdžius tvariam bendrovių valdymui numato galiojantis reglamentavimas bei kokios yra tvaraus bendrovių valdymo perspektyvos. Siekiant tai atskleisti, darbe analizuojama bendrovių valdymą formuojantys bendrovių teisės institutai, t. y. bendrovės tikslas ir valdymo organo narių fiduciarinės pareigos. Darbe taip pat skiriamas dėmesys kitoms temoms, kurios yra aktualios, siekiant geriau suprasti galiojančio reglamentavimo problematiką (deramo patikrinimo pareiga, nefinansinės informacijos atskleidimas, akcininkų įtaką bendrovių valdymui).

Pagrindiniai žodžiai: tvarus bendrovių valdymas, bendrovių tvarumas, aplinkos apsauga, bendrovės tikslas, valdymo organų fiduciarinės pareigos, rūpestingumo pareiga, akcininkų pirmenybės principas, suinteresuotų asmenų teorija, deramo patikrinimo pareiga, nefinansinės informacijos atskleidimo pareiga, pasaulinės tiekimo grandinės.

The master thesis provides analysis of limits and obstacles to sustainable corporate governance provided for by current regulation and the prospects for sustainable corporate governance. Aiming to reveal this, the master thesis analyses company law institutes that shape corporate governance, i.e. the purpose of the company and the fiduciary duties of the members of the management bodies. The master thesis also focuses on other topics that are relevant to better understand the issues of current regulation (the obligation of due diligence, disclosure of non-financial information, shareholder influence on corporate governance).

Keywords: sustainable corporate governance, corporate sustainability, environment, purpose of the company, fiduciary duties of the management bodies, duty of care shareholder primacy, stakeholders' theory, due diligence, reporting of non-financial information, global supply chains.

TURINYS

ĮVADAS	3
1. TVARUS BENDROVIŲ VALDYMAS KAIP TEISINIO REGULIAVIMO OBJEKTAS	8
1.1. Tvaraus bendrovių valdymo prielaidos.....	8
1.2. Galiojančio reglamentavimo nepakankamumas	12
1.2.1. Nefinansinės informacijos atskleidimas.....	12
1.2.2. Tarptautinių tiekimo grandinių reglamentavimas.....	15
1.3. Tvarios bendrovių veiklos reglamentavimo problematika bendrovių teisėje	18
2. BENDROVĖS TIKSLAS.....	21
2.1. Skirtingų teisinių – ekonominių teorijų įtaka tvariam bendrovių valdymui	22
2.1.1. Sutartinės teorijos ir akcininkų pirmenybės principo įtaka tvariam	
bendrovių valdymui	22
2.1.2. Suinteresuotų asmenų teorijos įtaka tvariam bendrovių valdymui.....	25
2.2. Bendrovės tikslo reglamentavimas Europos Sąjungos valstybėse narėse....	28
2.3. Bendrovės tikslo aiškinimas nacionalinėje teisėje	31
2.3.1. Materialinėje teisėje	31
2.3.2. Teismų praktikoje.....	33
2.4. Bendrovės tikslas: apibendrinimas ir perspektyvos	36
3. TVARAUS BENDROVIŲ VALDYMO ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA IR PERSPEKTYVOS	38
3.1. Valdymo organų fiduciarinės pareigos	39
3.1.1. Lojalumo pareiga.....	39
3.1.2. Rūpestingumo pareiga	43
3.2. Akcininkų daroma įtaka bendrovių valdymo organų narių elgesiui	51

3.2.1. Visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija ir balansas su valdymo organų kompetencija.....	52
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	57
LITERATŪROS SĄRAŠAS	59
SANTRAUKA	71
SUMMARY	72

IVADAS

Temos aktualumas. Globalios problemos, tokios kaip klimato kaita ar senkantys gamtos resursai, neišvengiamai sąlygoja politinius bei ekonominius pokyčius. Tai, jog verslo subjektai turėtų pergalvoti, koku būdu jie vykdo verslą bei kaip jie galėtų prisidėti prie globalių problemų mažinimo, pabrėžiama ne viename tarptautiniame dokumente. 2015 m. priimtoje Jungtinių Tautų tvaraus vystymosi darbotvarkėje susitarta dėl tvaraus vystymosi tikslų (angl. *Sustainable Development Goals*) (UN General Assembly, Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015). Tais pačiais metais sekusiame Paryžiaus klimato susitarime valstybių vadovai susitarė siekti, jog iki 2050-ųjų būtų pereita prie klimato kaitai neutralios ekonomikos (Paris Agreement, 2015). Europos Sąjungos 2016 m. komunikate „Tolesni tvarios Europos ateities užtikrinimo žingsniai“ nurodoma, kad tvarus vystymasis jau seniai yra neatsiejamas, vienas iš pagrindinių Europos Sąjungos tikslų, kurio siekiant turėtų būti užtikrinama, jog dabartinės kartos savo poreikius turėtų tenkinti taip, kad būtų užtikrinami pasauliniai resursai ateinančioms kartoms (2016 m. lapkričio 22 d. Europos Komisijos komunikatas Tolesni tvarios Europos ateities užtikrinimo žingsniai COM(2016)).

Tvarumo tema neaplenkė ir pasaulinės ekonomikos pokyčių. Tai, jog tvarus bendrovių valdymas tapo neatsiejama bendrovių valdymo dalimi, pabrėžiama tiek privataus sektoriaus atstovų metiniuose pranešimuose¹, tiek kasmetinėse ekonomikos konferencijose².

Politikos bei rinkos pokyčiai neišvengiamai palietė ir bendrovių valdymo praktikas. Vietoje tradicinio požiūrio į bendrovių valdymą, kai pabrėžiama tik finansinės apatinės linijos (angl. *Financial bottom line*) svarba, vis daugiau bendrovių pradėjo koncentruotis į trigubą apatinę liniją (angl. *Triple bottom line*), pagal kurią, be tradicinio pelno siekio, bendrovės taip turėtų atsižvelgti ir į aplinkosauginius bei socialinius vykdomos veiklos aspektus (Sjafjell, Bruner, 2019, p. 8). Praktikoje, vadovaujantis Pasaulinės ataskaitų teikimo gairėmis (angl. *Global Reporting Initiative guidelines*), vis daugiau bendrovių metinėse ataskaitose pateikia su aplinkosauga bei socialiniais klausimais susijusią

¹BlackRock Inc, vienos didžiausių pasaulyje investicijų fondo generalinis direktorius L. Fink, metiniame pranešime vadovams paragino daugiau dėmesio skirti tvarumui ir visuomenės poreikiams. Kaip nurodo L. Fink, bendrovės gebėjimas tvarkyti aplinkos, socialinius ir valdymo klausimo parodo lyderystę ir gerą valdymą, kurie yra labai svarbūs tvariam vystymuisi, todėl tvarumo procesai turi būti vis labiau integruojami į investicijų procesą (žr. <https://www.blackrock.com/corporate/investor-relations/2018-larry-fink-ceo-letter>).

² Štai, pavyzdžiui, viename iš Pasaulio ekonomikos forumo, vykusio 2020 m., pranešimų, didelis dėmesys skiriamas bendrovių vykdomų veiklų neigiamam poveikiui bei pabrėžiama, jog bendrovės privalo mažinti vykdomos veiklos neigiamus padarinius (žr. <https://www.weforum.org/agenda/2020/01/sustainability-green-companies-business-partnership/>).

informaciją. Štai, dar 2001 m. nefinansinę informaciją atskleisdavo tik 18% N100 bendrovių³. Palaipsniui ši praktika tapo viena pagrindinių tendencijų bei 2020 m. duomenimis pasiekė 80% bendrą visų N100 bendrovių (KPMG Survey of Sustainability Reporting, 2020, p. 10)⁴.

Nepaisant bendrovių, atskleidžiančių nefinansinę (dar kitaip vadinamą socialinės atsakomybės⁵) informaciją, skaičiaus didėjimo, galiojančio reglamentavimo teisinės spragos, atskleidė, jog esamos teisinės priemonės nėra pakankamos tam, jog būtų pasiekti tarptautiniuose dokumentuose išsikelti tikslai (Sjafjell, Richardson, 2015, p. 321)⁶. To pasėkoje, Europos Komisija pasiūlė ne vieną iniciatyvą⁷, kuriomis svarstomos bendrovių teisės reformos galimybės.

Darbo tikslas. Ištyrus, kokias ribas ir trukdžius numato galiojantis bendrovių teisės reglamentavimas bei identifikavus pagrindinius veiksnius, ribojančius tvarų bendrovių valdymo būdą, pasiūlyti alternatyvius reglamentavimo pokyčius, kurie galėtų sąlygoti įprasto verslo (angl. *Business-as-usual*) persikvalifikavimą į labiau tvarų verslą.

Darbo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti magistro darbo tikslą, buvo iškelti šie uždaviniai:

- 1) Identifikuoti bendrovių tvarumo prielaidas, išanalizuoti galiojančio reglamentavimo bendrovių socialinės atsakomybės srityje pakankamumą bei apibrėžti, kaip suprantama bendrovių tvarumo koncepcija;
- 2) Pagal galiojančią reglamentavimą, teismų praktiką, ES bei užsienio valstybinių bendrovių teisės iniciatyvas, nustatyti pagrindinius veiksnius, leidžiančius, skatinančius arba ribojančius tvarų bendrovių valdymą;
- 3) Identifikavus pagrindinius veiksnius, ribojančius tvarų bendrovių valdymą, bei, atsižvelgiant į gerosios praktikos pavyzdžius, pasiūlyti alternatyvius

³ N100 – selektyviai atrinktos 5200 bendrovių. N100 sudaro 100 didžiausių bendrovių pagal pajamas kiekvienoje iš 52 KPMG tyrime tirtų šalių ir jurisdikcijų. Atsižvelgiant į tai, jog tyrime nėra pateikta jokios informacijos apie Lietuvos Respubliką, autorius daro prielaidą, jog Lietuvos Respublika nepateko tarp tirtų šalių.

⁴ Pabrėžtina, jog didelį bendrovių, teikiančių nefinansines ataskaitas, skaičiaus augimą *inter alia* sąlygojo, 2014 m. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/95/ES (2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/95/ES), reglamentuojanti tam tikrų didžiųjų bendrovių nefinansinės (dar kitaip vadinamos bendrovių socialinės atsakomybės) informacijos atskleidimą.

⁵ Szabo, Sorensen, 2015, p. 1.

⁶ Paminėtina ir tai, jog, bene viename iš žymiausių pastarojo laikotarpio dokumente, Europos Sąjungos Žaliajame kurse pabrėžiama, jog didžioji dalis bendrovių vis dar pernelyg daug dėmesio skiria trumpalaikiams finansiniams veiklos rezultatams, palyginti su jų ilgalaikio vystymosi ir tvarumo aspektais (2019 m. gruodžio 11 d. Europos Komisijos komunikatas Europos žalioji kursas COM(2019)).

⁷ 2020 m. paskelbta Studija dėl deramo patikrinimo visoje tiekimo grandinėje (angl. *Study on due diligence requirements through the supply chain*); 2020 m. paskelbta Studija dėl direktorių pareigų ir tvarumo (angl. *Study on directors' duties and sustainable corporate governance*).

reglamentavimo pokyčius, kurie galėtų sąlygoti bendrovių persikvalifikavimą į tvaresnę verslą.

Darbo objektas. Magistro darbo objektą sąlygoja darbo tikslas bei jam pasiekti išskelti uždaviniai. Objektas – tvarų bendrovių valdymą ribojančių ir skatinančių veiksnių analizė. Magistro darbo objektą, kaip ir patį magistro darbą, sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje analizuojama poreikio skatinti tvarią bendrovių veiklą prielaidos, galiojančios reglamentavimo bendrovių teisėje nepakankamumas bei bendrovių tvarumo samprata. Tvaraus bendrovių valdymo prielaidos leidžia geriau suprasti šios bendrovių valdymo tendencijos svarbą ir šiuo metu teikiamą prioritetą teisėkūros procese. Galiojančio reglamentavimo analizė leidžia konkretizuoti, kodėl esamos teisinio reglamentavimo iniciatyvos nėra pakankamos užtikrinti tvarią bendrovių veiklą bei atskleidžia reglamentavimo teisinės spragas. Sampratos atskleidimas temos kontekste yra svarbus dėl keleto priežasčių. Pirma, nepaisant to, jog diskusijos bendrovių tvarumo tema doktrinoje vyksta jau kuris laikas, joks galiojantis teisės aktas nepateikia šios sampratos apibrėžimo, kas lemia šios sampratos neaiškumą bei skirtingą interpretavimą. Antra, sampratos atskleidimas leidžia aiškiau suprasti, kokie bendrovių teisės institutai lemia bendrovių tvarumo įgyvendinimo ribas. Antroje dalyje analizuojamas bendrovės tikslo institutas. Bendrovės tikslas atskleidžia bendrą įstatymų leidėjo bei teismų požiūrį į bendrovių paskirtį visuomenėje. Bendrovės tikslas yra vienas iš esminių kriterijų, pagal kurį aiškinami įvairūs bendrovių teisės institutai, todėl nuo to, kaip aiškinamas bendrovės tikslas, be kita ko, priklauso valdymo organų narių diskrecijos ribos įgyvendinant tvarų bendrovių valdymą. Trečiojoje dalyje siekiama ištirti, visų pirma, kokias ribas ir galimybes valdymo organo nariams, kaip bendrovių veiklą plėtojančių subjektų, numato galiojantis reglamentavimas įgyvendinant tvarų bendrovių valdymo modelį. Didesnis dėmesys skiriamas rūpestingumo pareigos analizei, kuri leidžia konkretizuoti valdymo organų narių galimybes valdyti bendrovės tvaresniu būdu. Antra, siekiama ištirti, kokią reikšmę tvariai bendrovių veiklai turi akcininkų vaidmuo bendrovėje bei aplinkybėmis akcininkai galėtų būti labiau suinteresuoti tvaresniu bendrovės valdymu.

Tyrimo metodai. Magistro darbo objektu esantys klausimai analizuojami pasitelkiant šiuos tyrimo metodus: lingvistinį, sistemini, lyginamosios analizės, loginį bei istorinį. Lingvistinis metodas pasitelkiamas nacionalinių teisės aktų, ES teisės aktų bei *soft law* šaltinių nuostatų aiškinimui per jų lingvistines formuluotes bei sudėtinius elementus. Sisteminis metodas naudojamas nacionalinių teisės aktų, ES teisės aktų bei užsienio ir nacionalinės teisės doktrinos atstovų pozicijų analizei, kuria siekiama visapusiškai nustatyti

pagrindines ribas ir trukdžius, ribojančius tvarų bendrovių valdymą. Lyginamosios analizės metodas pasitelkiamas siekiant atskleisti ir pateikti gerosios praktikos pavyzdžių, kaip atskiri bendrovių teisės institutai reglamentuojami įvairių užsienio valstybių (Prancūzijos, Nyderlandų, Vokietijos ir Jungtinės Karalystės) įstatymuose bei bendrovių valdymo kodeksuose. Iš minėtųjų valstybių išskirtina Prancūzija, kurios pastarosios bendrovių teisės reformos, manytina, jog sąlygoja esamas Europos Sąjungos teisėkūros iniciatyvas (Sjafjell, 2021, p. 5). Loginio metodo pagalba vertinama teismų sprendimuose bei teisės doktrinoje esančių pozicijų pagrįstumas, formuojama atitinkama autoriaus pozicija magistro darbe keliamais probleminiais klausimais. Istoriniu metodu analizuojama tvaraus bendrovių valdymo genezė. Šis metodas padeda geriau suprasti tvaraus bendrovių valdymo prielaidas bei teikiamą prioritetą ES bendrovių teisėje.

Darbo originalumas. Bendrovių tvarumo tema Lietuvos teisės doktrinoje nėra plačiai tyrinėta. Dr. Eglė Lauraitytės ir dr. Pauliaus Miliausko moksliniame straipsnyje „Sustainable Companies under Lithuania Law“⁸, glaustai analizuota su bendrovių tvarumu susijusių bendrovių teisės institutų teisinis reglamentavimas. Išskirtina ir dr. Eglės Lauraitytės disertacija „Bendrovių socialinė atsakomybė“, kurioje taip pat yra analizuojamas bendrovės tikslo institutas ir valdymo organų fiduciarinių pareigų Lietuvos Respublikos bendrovių teisėje reglamentavimas. Šiame magistro darbe bendrovių tikslo analizė išsiskiria pateikiamos praktikos naujumu, aktualumu magistro darbo temai bei gerosios praktikos pavyzdžių pateikimu. Priešingai nei dr. Eglė Lauraitytė, valdymo organų fiduciarinių pareigų analizėje magistro darbe daugiau dėmesio skiriama rūpestingumo pareigai. Be aptartų atskirų magistro darbo klausimų, nagrinėja tema, autoriaus žiniomis, nėra nagrinėta Lietuvos teisės doktrinoje.

Svarbiausi šaltiniai. Magistriniame darbe, tiek, kiek ši tema susijusi su bendrovių socialine atsakomybe, remiamasi dr. Eglės Lauraitytės disertacija „Bendrovių socialinė atsakomybė“. Be minėto šaltinio, atsižvelgiant į tai, jog bendrovių tvarumo bei su šia koncepcija susijusių bendrovių teisės institutų temos nėra plačiai nagrinėtos Lietuvos teisės doktrinoje, pagrindinis dėmesys skiriamas užsienio specialiajai mokslinei literatūrai. Atskirai išskirta prof. B Sjafjell, didžiąją dalį mokslinių tyrimų paskyrusių būtent bendrovių tvarumo ir su šia koncepcija susijusių bendrovės teisių institutų analizei. Didelis dėmesys taip pat skiriamas prof. F. Moslein, prof. K.E. Sorensen bei prof. T. Lambooy moksliniams

⁸ Mokslinis straipsnis yra mokslinio projekto „Tvarių bendrovių projektas“ (angl. *Sustainable Companies Project*) dalis, skirtas apžvelgti straipsnio išleidimo metu galiojusius įstatymus bei su bendrovių tvarumu „susijusią informaciją“. Kaip nurodo autoriai, straipsnis skirtas apžvelgti galiojančią reglamentavimą, tačiau nėra nagrinėjamas klausimas, ar bendrovių teisė yra pakankama priemonė bendrovių tvarumui.

darbams. Didžioji dalis mokslinių straipsnių, kuriais remiantis darbe nagrinėjamas bendrovių tvarumas bei su tai susiję bendrovių teisės institutai, yra išleisti Kembridžo bendrovių teisės, bendrovių valdymo ir tvarumo vadovėlyje (angl. *The Cambridge Handbook of Corporate Law, Corporate Governance and Sustainability*) bei Kembridžo bendrovių teisės ir tvarumo vadovėlyje (angl. *Company Law and Sustainability*). Be teisės doktrinos, didelis dėmesys taip pat skiriamas *soft law* šaltiniams, tarp kurių būtų galima išskirti užsienio valstybių bendrovių valdymo kodeksus, Europos Modelinį Bendrovių Akta, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos gaires tarptautines bendrovėms. Galiausiai, magistro darbe analizuojami Europos Sąjungos teisės aktai: Nefinansinės informacijos atskleidimo direktyva (2014/95/ES), Taksonomijos reglamentas (2020/852), rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl įmonėms tenkančios išsamaus patikrinimo prievolės ir įmonių atskaitomybės (2020/2129(INL)).

1. TVARUS BENDROVIŲ VALDYMAS KAIP TEISINIO REGULIAVIMO OBJEKTAS

1.1. Tvaraus bendrovių valdymo prielaidos

Bendrovė, kaip verslo organizavimo forma, literatūroje minima kaip vienas iš pagrindinių šiuolaikinių teisinių išradimų, kuris sudaro sąlygas daugelio skirtingų investuotojų kapitalą nukreipti į rizikingus veiklas (Sjafjell, Bruner, 2019, p. 7). Bendrovės yra kiekvienos valstybės ekonomikos pagrindas (Lauraitytė, Miliauskas, 2014, p. 1). Bendrovės kuria vertę visuomenei įvairiais būdais, pavyzdžiui, teikdamos prekes ir paslaugas, sukurdamos darbo vietas bei mokėdamos mokesčius. Vis dėlto, spartėjanti pasaulio ekonomikos plėtra neišvengiamai veikia aplinką bei sąlygoja tokius gamtos reiškinius kaip klimato atšilimas ar biologinės įvairovės nykimas. Nors bendrovės *per se* nėra orientuotos į netvarią veiklą, tačiau atsižvelgiant į piktnaudžiavimą bendrovėms suteikiamomis teisinėmis „privilegijomis“ bei dominuojančių teisinių-ekonominių teorijų įtaką bendrovių valdymui⁹, teigiama, jog verslo praktika tapo netvari, o bendrovės tapo šios netvarios ekonominės ekosistemos centriniu tašku (Sjafjell, Bruner, 2019, p. 7).

Savaime suprantama, jog begalinis ekonomikos augimas ištekliais ribotoje planetoje nėra įmanomas. Begalinis ekonomikos augimas planetos ribose įmanomas tik tuo atveju, jei toks augimas būtų pakankamai atsietas nuo gamtinių išteklių naudojimo, kas, atsižvelgiant į esamas ekonomikos tendencijas, yra mažai tikėtina galimybė (Sjafjell, 2018, p. 32). Dėl bendrovių daromo neigiamo poveikio aplinkai bei klimatui, kyla poreikis ieškoti alternatyvių būdų, kaip, neatsisakant tolimesnio ekonomikos vystymosi, tuo pačiu metu būtų sprendžiamos vis didėjančios aplinkos problemos.

Būtent šių klausimų kontekste, dar 1987 m. Pasaulio Aplinkos ir Vystymosi komisijos ataskaitoje „Mūsų bendra ateitis“ pirmą kartą buvo paminėta tvaraus bendrovių vystymosi samprata. Tvarus vystymasis šioje ataskaitoje nurodomas kaip toks vystymasis, kuris atitinka dabarties poreikius ir nekeltų pavojaus būsimų kartų gebėjimui patenkinti savo poreikius. Siekiant šių tikslų įgyvendinimo, komisija paaiškina, jog tvarus vystymasis *inter alia* reiškia tam tikras ribas – apribojimus, numatomus atsižvelgiant į atitinkamo laikotarpio technologijas, kuriuose visuomenė veikia (Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, 1987, p. 17).

⁹ Tradicinėje ekonomikos teorijoje yra daroma prielaida, jog visi gamybos sąnaudų veiksniai gali būti paversti piniginiiais vienetais, o tai reiškia, jog juos taip pat galima visiškai pakeisti, todėl manoma, jog ekonominis kapitalas gali tinkamai pakeisti socialinį ir gamtinį kapitalą (Dyllick, Hockerts, 2014, p. 134).

Tvaraus vystymosi samprata dažnai minima Europos Sąjungos (toliau – ES) dokumentuose. Štai, pavyzdžiui, ES sutartyje tvarus vystymasis minimas kaip vienas iš pagrindinių ES tikslų¹⁰, o ES Pagrindinių teisių chartijos preambulėje nurodoma, jog ES siekia skatinti darnų ir tvarų vystymąsi (Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija 2012/C 326/02, 2012).

Pastaruoju laikotarpiu tvarumas tapo vis labiau propaguojama ir pripažįstama verslo vystymo tendencija¹¹, kurios bendrovės nebegali toliau ignoruoti (Lambooy, Argrou, Tideman, 2020, p. 21). Tvarumo svarba pabrėžiama ne viename tarptautiniame politiniame dokumente. 2015 m. valstybių ir vyriausybės atstovams patvirtinus Jungtinių tautų (toliau – JT) darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 metų (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015) (toliau – **JT Darbotvarkė**), buvo susitarta dėl pasaulinio lygmens požiūrio į tvarų vystymąsi. Tais pačiais, 2015 metais, valstybių vadovų buvo sutarta dėl Paryžiaus susitarimo dėl klimato kaitos.

ES atlieka svarbų vaidmenį įgyvendinant JT Darbotvarkėje iškeltus tikslus. ES įsipareigojimai įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus išdėstyti 2016 m. komunikate „Tolesni tvarios Europos ateities užtikrinimo žingsniai“ (2016 m. lapkričio 22 d. Europos Komisijos komunikatas Tolesni tvarios Europos ateities užtikrinimo žingsniai Europos veiksmai siekiant tvarumo. COM(2016) 739). Atitinkamai, 2019-2024 m. Europos Komisijos darbotvarkėje (A Union that strive for more: My agenda for Europe. Political guidelines for the next European Commission 2019-2024), tvarus vystymasis bei JT Darbotvarkės tikslų įgyvendinimas nurodoma kaip viena iš prioritetinių sričių. Galiausiai, 2019 m. priimtame Europos Žaliajame kurse (angl. *Green Deal*) (2019 m. gruodžio 11 d. Europos Komisijos komunikatas Europos žaliasis kursas COM(2019) 640), nurodomos veiksmų gairės, kuriomis iki 2050 m. bus siekiama užtikrinti ES veiksmingą išteklių naudojimą pereinant prie žiedinės ekonomikos bei siekiama atkurti biologinę įvairovę ir sumažinti taršą.

Nepaisant skiriamo didelio politinio dėmesio tvariam vystymuisi tiek pasauliniu, tiek ES lygmeniu, ES teisės aktai aiškiai nepaaiškina, ką bendraja prasme reiškia tvari veikla ir kokios priemonės padėtų pasiekti politiniuose dokumentuose užsibrėžtų tikslų

¹⁰ ES Sutarties 3 str. 3 d. nurodyta, jog: „3. Sąjunga sukuria vidaus rinką. Ji siekia Europos, kurioje vystymasis būtų tvarus, pagrįstas subalansuotu ekonomikos augimu ir stabiliomis kainomis, didelio konkurencingumo socialine rinkos ekonomika, kuria siekiama visiško užimtumo ir socialinės pažangos, bei aukšto lygio aplinkos apsauga ir aplinkos kokybės gerinimu. Ji skatina mokslo ir technikos pažangą.“

¹¹ Štai, pavyzdžiui, BlackRock Inc, vienos didžiausių pasaulyje investicijų fondo generalinis direktorius L. Fink, metiniame pranešime vadovams paragino daugiau dėmesio skirti tvarumui ir visuomenės poreikiams. Kaip nurodė L. Fink, bendrovės gebėjimas tvarkyti aplinkos, socialinius ir valdymo klausimo parodo lyderystę ir gerą valdymą, kurie yra labai svarbūs tvariam vystymuisi, todėl tvarumo procesai turi būti vis labiau integruojami į investicijų procesą (žr. <https://www.blackrock.com/corporate/investor-relations/2018-larry-fink-ceo-letter>).

įgyvendinimo. Kai kurių autorių teigimu, tai yra viena iš kliūčių, trukdančių ES siekiant bendro tvarumo tikslo, kadangi nesant įtvirtintos nuoseklios tvarumo koncepcijos, kuri padėtų suprasti, kaip tai turėtų būti įgyvendinama, yra sąlygojamas politikos nuoseklumo trūkumas (Johnston, Sjaafjell, 2019, p. 3). Panašiai, kiti autoriai teigia, jog tokio aiškumo trūkumas gali kelti pavojų, jog ES politiniai sprendimai, teisės aktų pasiūlymai, valstybių narių politika bei nacionaliniai teisės aktai nebus rengiami atsižvelgiant į tvaraus vystymosi tikslus (Hees, 2014, p. 6).

Vis dėlto, pastarųjų metų ES iniciatyvos tvarumo srityje, tikėtina, jog išspręs šią problemą ir suteiks daugiau aiškumo, kokia veikla gali būti laikoma tvaria. 2020 m. priimtas Taksonomijos reglamentas (2020 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas 2020/852), kuris suteikia tam tikro aiškumo, kokia veikla gali būti laikoma tvaria. Reglamentas apibrėžia aplinkos atžvilgiu tvarią veiklą, kuri laikoma tokia, jeigu: 1) svariai prisideda bent prie vieno iš reglamente numatytų aplinkos apsaugos tikslų (klimato kaitos švelninimo, prisitaikymo prie klimato kaitos, tausaus vandens ir jūrų išteklių naudojimo ir apsaugos, perėjimo prie žiedinės ekonomikos, taršos prevencijos ir kontrolės, biologinės įvairovės ir ekosistemų apsaugos ir atkūrimo)¹²; 2) nedaro reikšmingos žalos nė vienam iš aukščiau įvardintų aplinkos apsaugos tikslų (ekonominė veikla neturėtų būti laikoma aplinkos atžvilgiu tvaria, jeigu aplinkai ja daroma daugiau žalos, nei teikiama naudos)¹³; 3) vengia būtiniausių apsaugos priemonių pažeidimo (įgyvendindamos būtiniausias apsaugos priemones bendrovės turėtų laikytis principo „nedaryti reikšmingos žalos“)¹⁴; 4) laikosi reikalavimų, taikomų techninės analizės kriterijams¹⁵.

Istoriškai, tvarus vystymasis skirstomas į tris „ramsčius“ (angl. *Pillars*), turinčius lygiavertę „trigubą apatinę liniją“ (angl. *Triple-bottom line*), suprantamą kaip „žmonės, planeta, pelnas“ (angl. *“People, planet, profit”*), kurios susiformavimą lėmė įmonių socialinės atsakomybės (toliau – **ISA**) instituto bei suinteresuotų asmenų teorijos pagrindinių idėjų plėtra (Sjaafjell, Bruner, 2019, p. 8).

Nepaisant riboto ES ir nacionalinių teisės aktų įstatymų leidėjo skiriamo dėmesio tvariai veiklai, tvarios veiklos principas buvo įtrauktas į daugelį ISA minkštosios teisės (angl. *Soft law*) priemonių, bendrovių valdymo kodeksų bei į kitus gerosios praktikos pavyzdžius (Lambooy, Argyrou, Tideman, 2020, p. 41). Pavyzdžiui, ISO 26000 standarte (ISO 26000 Guidance Standard on Social Responsibility, 2010) nurodoma, jog konceptualia prasme, ISA tikslas yra prisidėti prie tvaraus vystymosi tikslo organizacijų

¹² Reglamento 9 straipsnis.

¹³ Reglamento preambulės 40 punktas.

¹⁴ Reglamento preambulės 35 punktas.

¹⁵ Reglamento 19 straipsnis.

lygmenyje. Kitaip tariant, iš tvaraus vystymosi yra kildinami ISO 26000 standarte nurodomi visuomenės lūkesčiai. Tvarus vystymasis suprantamas kaip dabartinės visuomenės poreikių tenkinimas atsižvelgiant ekologinius žemės resursus ir nesudarant grėsmės ateities kartų poreikių tenkinimui. Nurodoma, jog tvaraus vystymosi koncepcija jungias tris tarpusavyje susijusias dimensijas – ekonominę, socialinę bei aplinkos (ISO 26000 Guidance Standard on Social Responsibility, 2010, p. 5-17). Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – **EBPO**) gairėse tarptautinėms bendrovėms (OECD Guidelines for Multinational Enterprises, 2011), atsakingas verslo elgesio (angl. *Responsible business conduct*) koncepcija yra siejama su prisidėjimu prie tvaraus vystymosi tikslo aplinkos apsaugos, socialinėje bei ekonomikos srityje (OECD Guidelines for Multinational Enterprises, 2011, p. 3, 14).

ĮSA yra daug skirtingų reikšmių ir diskursų apimanti koncepcija (Lauraitytė, 2016, p. 9), todėl doktrinoje yra pripažįstama, jog sunku rasti vieną tikslią ir konkrečią sąvoką, apibrėžiančią ĮSA (Lambooy, 2010, p. 10). Vis dėlto, sampratos atskleidimo tikslais, autoriaus nuomone, tikslinga apsiriboti dvejomis skirtingais laikotarpiais Europos Sąjungos teisės šaltiniuose pateikiamomis bendrovių socialinės atsakomybės sampratomis. Europos Komisija 2001 m. Žaliojoje knygoje bendrovių socialinę atsakomybę apibrėžė kaip sampratą, reiškiančią, jog bendrovės, plėtodamos veiklą ir ryšius su suinteresuotais asmenimis, savanoriškai turi paisyti socialinių ir aplinkosauginių aspektų (2001 m. liepos 18 d. Europos Komisijos žalioji knyga „Europos teisinė bazė įmonių socialinės atsakomybės srityje“). Iš pateiktos sąvokos galima daryti išvadą, kad ĮSA yra susijusi su bendrovių veiksmais, kurie suprantami plačiau nei teisės aktais bendrovėms nustatytų įsipareigojimų visuomenės ir aplinkos atžvilgiu laikymasis. Tokia autoriaus pozicija yra grindžiama tuo, jog įstatymuose numatytų reikalavimų laikymasis neturėtų būti laikoma ĮSA, kadangi bendrovės, kurios laikosi įstatymuose numatytų imperatyvų, tai daro ne savanoriškais pagrindais, o dėl joms numatytų privalomu pareigų.

Antroji Europos Komisijos pateikiama sąvoka yra pakankamai plati ir bendrovių socialinę atsakomybę apibrėžia kaip bendrovių atsakomybę už jų poveikį visuomenei (2011 m. spalio 25 d. Europos Komisijos komunikatas „Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija“).

Lyginant ankstesnę sąvoką su pastarąja, matyti, jog vėlesnė bendrovių socialinės atsakomybės samprata konkrečiai nenurodo sričių, kuriose bendrovės turėtų būti socialiai atsakingos, nurodant atsakomybę už poveikį plačiąja prasme. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, jog 2011 m. pateikiamoje sąvokoje tiesiogiai nebėra nurodomas savanoriškumo kriterijus. Toks sampratos pakeitimas, autoriaus nuomone, galėtų būti interpretuojamas

Europos Komisijos siekiu pasakyti, jog bendrovių socialinės atsakomybės iniciatyvos nebėra jų prerogatyva, o laikytina jų atsakomybė. Vadovaujantis vėlesniąja Europos Komisijos pateikiama samprata, bendrovės, siekiančios tapti socialiai atsakingomis, turi įdiegti aplinkosaugos, etinių, žmogaus teisių ir vartotojų aspektų integravimo į verslo veiklą ir pagrindinę strategiją, glaudžiai bendradarbiaujant su suinteresuotais subjektais, procedūras (Europos Parlamentas. Plenarinio posėdžio dokumentas: 2013 m. sausio 28 d. Pranešimas „Įmonių socialinė atsakomybė. Atskaitingas, skaidrus ir atsakingas įmonių elgesys ir tvarus augimas). Tokio proceso tikslas suprantamas kaip akcininkų, suinteresuotų asmenų bei visos visuomenės bendrovės vertės kūrimas, siekiant nustatyti potencialius neigiamus bendrovės veiklos padarinius, tam jog jų išvengti arba juos sušvelninti (Europos Parlamentas. Plenarinio posėdžio dokumentas: 2013 m. sausio 28 d. Pranešimas „Įmonių socialinė atsakomybė. Atskaitingas, skaidrus ir atsakingas įmonių elgesys ir tvarus augimas). Doktrinoje naujoji ĮSA samprata taip pat vertinama palankiai. Atsisakant savanoriškumo bei labiau pabrėžiant atsakomybę už neigiamą poveikį, naujasis požiūris buvo nukreiptas į bendrovių vykdomos veiklos poveikį aplinkai (Sjafjell, 2021, p. 11).

Taigi, galima teigti, kad tvarus vystymasis nėra nauja tema, tačiau atsižvelgiant į šios temos vis didėjančią svarbą pasauliniame lygmenyje, jai yra skiriama vis daugiau dėmesio. Kaip matyti iš 2001 m. Žaliojoje knygoje pateikiamo ĮSA apibrėžimo, bendrovės veikimas atsižvelgiant į platesnį aplinkybių spektrą daugiau buvo vykdomas savanoriškais pagrindais, tačiau ilgainiui buvo pakeista ĮSA samprata, atsisakant savanoriškumo, kaip pagrindo, ĮSA įgyvendinimui. Galima manyti, jog taip įstatymų leidėjas implikuoja vis didėjančią ĮSA svarbą bei didėjančią dėmesį bendrovių daromam neigiamam poveikiui aplinkai, visuomenei ir kitiems suinteresuotiems asmenims. Vis dėlto, doktrinoje sutinkama pozicijų, jog bendrovės ir toliau veikia „įprastose verslo ribose“, todėl manoma, jog lyg šiol nebuvo tinkamos teisėkūros iniciatyvos, kuria būtų siekiama skatinti bendrovių perėjimo nuo įprasto verslo prie labiau tvaraus (Sjafjell, Torres, 2019, p. 3). Galiojančio reglamentavimo analizė leis konkretizuoti, kokiomis priemonėmis yra siekiama reguliuoti neigiamą bendrovių poveikį bei nustatyti, ar, galiojantis reglamentavimas yra pakankamas, siekiant užtikrinti tvarių vystymosi tikslų įgyvendinimo.

1.2. Galiojančio reglamentavimo nepakankamumas

1.2.1. Nefinansinės informacijos atskleidimas

Doktrinoje vienareikšmiškai sutinkama, kad didžiausia impulsą ĮSA bei tvaresnei bendrovių veiklą suteikė 2014 m. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/95/ES (2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/95/ES), reglamentuojanti tam tikrų didžiųjų bendrovių nefinansinės (dar kitaip vadinamos bendrovių socialinės atsakomybės¹⁶) informacijos atskleidimą (Quinn, 2019, p. 3). Anot direktyvos rengėjų, „nefinansinės informacijos atskleidimas iš tikrųjų yra labai svarbus žingsnis siekiant pereiti prie tvarios pasaulinės ekonomikos, kurioje ilgalaikis pelningumas derinamas su socialiniu teisingumu ir aplinkos apsauga“¹⁷.

Direktyvoje numatomas reikalavimas didžiosioms viešojo intereso bendrovėms bei bendrovių grupėms, kurios per finansinius metus viršija 500 vidutinio darbuotojų skaičiaus kriterijų, atskleisti nefinansinę informaciją, susijusią aplinkos apsaugos, socialinių bei su personalu susijusių reikalavimų, pagarbos žmogaus teisėms, kovos su korupcija ir kyšininkavimu aspektais, kurioje bendrovės turi pateikti tiek informacijos, kiek tai yra būtina bendrovės pokyčiams, veiklos rezultatams, bendrovės būklei ir jos poveikiui suprasti. Kai bendrovė netaiko politikos vieno ar kelių aspektų atžvilgiu, nefinansinėje ataskaitoje pateikiamas aiškus ir argumentuotas paaiškinimas, kodėl taip yra¹⁸. Atsižvelgiant į tai, kad nefinansinės informacijos atskleidimas padeda vertinti, stebėti ir valdyti įmonių veiklos rezultatus ir jų poveikį visuomenei, teigiama jog nefinansinės informacijos atskleidimas iš tikrųjų yra labai svarbus žingsnis siekiant pereiti prie tvarios pasaulinės ekonomikos, kurioje ilgalaikis pelningumas derinamas su socialiniu teisingumu ir aplinkos apsauga¹⁹.

Doktrinoje teigiama, jog ši direktyva turi didelį potencialą skatinti pokyčius, susijusius su bendrovių tvaria veikla, be precedento įtraukiant platesnius tvarumo klausimus, tačiau pažymima, jog dėl direktyvoje paliktų teisinių spragų bei nepakankamo reglamentavimo, iškelti tikslai lyg šiol nėra įgyvendinami (Sjafjell, Richardson, 2015, p. 321). Išskiriami šie direktyvos trūkumai:

- 1) **Direktyva apima tik ribotą skaičių bendrovių.** Direktyvos nuostatos yra taikomos tik didžiosioms bendrovėms ar bendrovių grupėms, kurios turi virš 500 darbuotojų per finansinius metus (Wagner, 2018, p. 688). Taigi, direktyva taikoma tik nedidelei daliai visų bendrovių²⁰ bei neapima į akcijų biržas neįtrauktų bendrovių (Sjafjell, Richardson, 2015, p. 321);

¹⁶ Szabo, Sorensen, 2015, p. 1.

¹⁷ Direktyvos preambulės 3 punktas.

¹⁸ Direktyvos 1 straipsnis.

¹⁹ Direktyvos preambulės 3 punktas.

²⁰ Anot G. Wagner, direktyvos priėmimo laikotarpiu, direktyva turėjo būti taikoma apytiksliai tik 6000 bendrovių.

- 2) **Direktyvoje nėra vieningo ataskaitų teikimo standarto.** Tai sukelia papildomų rūpesčių bei apsunkina tokių ataskaitų vertinimą (Wagner, 2018, p. 691);
- 3) **Pernelyg lankstus reglamentavimas.** Teigiama, kad direktyva suteikia per daug lankstumo bendrovėms, patenkančioms į direktyvos taikymo sritį. Bendrovės pačios turi diskreciją numatyti ataskaitų turinį, pobūdį bei nuspręsti, ar apskritai ataskaitos bus teikiamos (Wagner, 2018, p. 696). Atsisakydamos teikti tokias ataskaitas, bendrovės turėtų paaiškinti, kodėl nesilaiko šių reikalavimų (angl. *Comply or explain*), tačiau atsakomybės už tokių reikalavimų nesilaikymą, direktyvoje nėra numatyta. Be to, yra nuomonių, jog toks lankstumas gali paskatinti bendroves dirbtinai turėti politiką direktyvos nurodytose srityse vien tam, kad tokia informacija būtų atskleista (Szabo, Sorensen, 2015, p. 18). Toks informacijos atskleidimas padėtų bendrovėms išvengti pareigos paaiškinti, kodėl bendrovė neturi ĮSA politikos tam tikroje srityje. Kadangi direktyva nenumato vieningo ataskaitos teikimo standarto, bendrovėms yra suteikiama teisė teikti atitinkamą informaciją savo nuožiūra, kas teoriškai gali lemti piktnaudžiavimo atvejus. Tam, kad teikiamos ataskaitos būtų prasmingos, jos turi būti išsamios, svarbios ir patikimos (Sjafjell, Torres, 2019, p. 1);
- 4) **Direktyvoje nėra numatytų ataskaitų tikrinimo ir tvirtinimo mechanizmų.** Direktyvoje nėra reikalavimo, kad bendrovių pateikiamas ataskaitos būtų tikrinamos nepriklausomų užtikrinimo paslaugų teikėjų (angl. *Independent assurance services provider*)²¹. Dėl tokio reikalavimo nebuvimo, manoma, jog tretieji asmenys, suinteresuoti ataskaitose pateikiama informacija, negali būti tikri pateikiamos informacijos autentiškumu (Wagner, 2018, p. 698).
- 5) **Direktyvoje nėra numatyta jokių sankcijų už nepakankamą turinio prasme ataskaitų pateikimą ar jų nepateikimą.** Manytina, jog toks reguliavimas yra netinkamas, kadangi valstybės narės, turėdamos diskreciją nustatyti poveikio priemones, gali skirtingai sureguliuoti šį klausimą, kas lemtų vieningo atsakomybės mechanizmo trūkumą (Wagner, 2018, p. 699).

Taigi, nepaisant to, kad vis daugiau bendrovių atskleidžia su tvarumu susijusią informaciją, tačiau dabartinis informacijos atskleidimas yra fragmentiškas, nepakankamai patikimas ir nepakankamas turinio prasme (Fisch, 2019, p. 966). Svarbu pabrėžti tai, jog vadovaujantis direktyva, yra reikalaujama, jog bendrovės teiktų ataskaitas, tačiau joms nėra pranešama, kaip geriausiai veikti tvariai. Vietoje to, bendrovės pačios yra skatinamos

²¹ Direktyvos preambulės 16 punktą.

formuoti savo politiką ir tikslus (Moslein, Sorensen, 2021, p. 6). Kadangi ES teisės aktų leidėjai negali suformuoti bendros politikos ir tikslų visoms bendrovėms, manytina, jog tiek, kiek tai susiję su individualios bendrovės tikslų nustatymu, galiojantis reglamentavimas galėtų likti toks, koks yra, tačiau turėtų būti geriau užtikrinamas pasirinktos politikos įgyvendinimas (Moslein, Sorensen, 2021, p. 7). Be to, informacija, kurią teiktų bendrovės, turėtų aiškiai atspindėti, kaip bendrovės identifikuoja vykdomos veiklos daromą žalą bei kokių priemonių imasi, siekiant sumažinti ar panaikinti ją (Sjafjell, 2021, p. 7).

1.2.2. Tarptautinių tiekimo grandinių reglamentavimas

Tai, jog galiojančioje Nefinansinės informacijos atskleidimo direktyvoje numatyti reikalavimai *per se* yra nepakankami tam, jog skatintų bendrovės veiklą vykdyti tvaresniu būdu galime matyti iš atliktų tyrimų tarptautinėse tiekimo grandinėse. Kaip žinia, atsižvelgiant į vis labiau globaliu tampantį pasaulį, bendrovės įprastai neapsiriboja vienoje valstybėje vykdoma veikla, o tarptautinė bendrovių veikla tampa neatsiejama ekonomikos ir rinkos tendencija. Šios tendencijos taip pat sąlygojo ir pasaulinių tiekimo grandinių atsiradimą. JT konferencijos prekybos ir vystymosi klausimais (angl. *The United Nations Conference on Trade and Development*) duomenimis, tarptautinėmis bendrovėmis suformuotos pasaulinės tiekimo grandinės sudaro apie 80% pasaulinės prekybos (80% of trade takes place in ‘value chains’ linked to transnational corporations, 2013), o Tarptautinės darbo organizacija (angl. *International Labour Organization*) atlikti tyrimai rodo, jog šiose ar susijusiose grandinėse dirba daugiau kaip 450 mln. žmonių (ILO welcomes G7 steps to foster fair production in global supply chain, 2015). Pasaulinių tiekimo grandinių svarba pabrėžiama ir 2017 m. priimtoje Europos Parlamento rezoliucijoje dėl tarptautinės prekybos ir ES prekybos politikos poveikio pasaulinėms tiekimo grandinėms. Viena vertus, teigiama, jog pasaulinės tiekimo grandinės tapo pagrindiniu pasaulio ekonomikos bruožu, galinčiu padėti besivystančioms šalims geriau į integruotis į šią ekonomiką, sumažinti skurdą, sukurti darbo vietas ar padidinti gamybos pajėgumus. Kita vertus, taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, kad itin sudėtingas pasaulinių tiekimo grandinių pobūdis, skaidrumo trūkumas bei ribota bendrovių atsakomybė gali lemti didelę aplinkos ir žmogaus teisių pažeidimų riziką, faktinį nebaudžiamumą už tokius pažeidimus bei mokesčių vengimą (Impact of international trade and the EU’s trade policies on global value chains, 2017).

Tokį Europos Parlamento pareiškimą galima iliustruoti statistika. Atlikti tyrimai rodo, jog kasmet tiekimo grandinėse miršta 2.3 mln. žmonių (Impact of international trade and the EU's trade policies on global value chains, 2017). Studijoje dėl deramo patikrinimo, apklausus 1000 didžiausių EU bendrovių, buvo ištirta, jog tik 37% procentai visų respondentų į teikiamas nefinansinės ataskaitas įtraukia su aplinkosauga bei žmogaus teisėmis susijusią informaciją²² (Study on due diligence requirements through the supply chain, 2020, p. 480). Taigi, galima matyti aiškų skirtumą tarp bendrovių atskleidžiamos nefinansinės informacijos²³ bei bendrovių teikiamos informacijos, susijusios su aplinkosauga bei žmogaus teisėmis. Autoriaus nuomone, ši statistika iliustruoja dvi svarbias problemas. Pirma, atsižvelgiant į žymų skirtumą tarp teikiamų nefinansinių ataskaitų ir jose pateikiamo turinio, galima teigti, kad galiojantis Nefinansinės atskaitomybės direktyvos reglamentavimas nėra pakankamas tam, jog būtų įgyvendinami šia direktyva išskelti tikslai. Atsižvelgiant į tai, jog mažiau nei pusė bendrovių, teikiančių nefinansines ataskaitas atskleidžia informaciją dėl deramo patikrinimo aplinkos apsaugos bei žmogaus teisių srityje, parodo, jog direktyva neužtikrina bendrovių pareigos atsižvelgti į aplinkos bei žmogaus teisių aspektus. Antra, tokia statistika sudaro pagrindą abejoti, kad bendrovės, teikdamos nefinansines ataskaitas, tik deklaratyviai užpildo nefinansinės informacijos ataskaitas, faktiškai neatsižvelgdamos į tvaresnį veiklos vykdymą.

Bendrovių atskaitomybės užtikrinimo aplinkos ir žmogaus teisių srityje nėra vienintelė problema pasaulinėse tiekimo grandinėse. Dėl nepakankamo pasaulinių tiekimo grandinių reglamentavimo, taip pat kyla problemų dėl motininės bendrovės atsakomybės užtikrinimo. Bene vienas iš žymiausių atvejų – Rana Plaza tragedija Bangladeše 2013 m., kuomet sugriuvus pastatui žuvo virš tūkstančio vietinių darbuotojų. Po tragedijos paaiškėjus, jog sugriuvusiame fabrike buvo gaminami prancūziškų prekės ženklų drabužiai, ieškovai siekė žalos atlyginimo iš Prancūzijos bendrovės (Curran, 2016, p. 413). Vis dėlto, nepavykus nustatyti žalai kilti reikalingų sąlygų pagal Bangladešo teisę bei dėl tuo metu galiojusių Prancūzijos įstatymų reglamentavimo nepakankamumo, ieškovo ieškiniai prieš Prancūzijos bendrovę buvo atmesti. Ši situacija, autoriaus nuomone, iliustruoja aiškią nepakankamą tarptautinio verslo reglamentavimo problemą. Kaip parodė Rana Plaza tragedija, ši situacija tampa dar aktualesnė besivystančiose šalyse, kurios neretu atveju neturi pakankamai išteklių ar struktūrų veiksmingam reguliavimui. Be to, doktrinoje sutinkama pozicijų, jog priimančios valstybės gali nekreipti dėmesio į nacionalinės teisės pažeidimus arba vengti

²² Turima omenyje, jog tik 37% visų bendrovių atlieka deramą patikrinimą, susijusį su aplinkos apsauga bei žmogaus teisėmis.

²³ 2020 m. duomenimis pasiekė 80% bendrą visų N100 bendrovių.

priimti žmogaus teisių taisykles, baimindamosi, kad bendrovės gali perkelti savo verslą kitur, kur išvengtų tokio reguliavimo naštos (Villiers, 2019, p. 558).

Būtent Rana Plaza tragedija sąlygojo vienus iš pirmų pasaulyje nacionalinėje teisėje priimtus privalomo deramo patikrinimo reikalavimus (Curran, 2016, p. 414). Būtent Prancūzija yra viena iš nedaugelio ES valstybių, kurioje bendrovėms yra taikomas privalomas deramo patikrinimo reikalavimas (Corporate social responsibility (CSR) and its implementation into EU Company Law, 2020, p. 36), 2017 m. priėmus įstatymą dėl patronuojančių bendrovių ir patronuojamų bendrovių rūpestingumo pareigos (angl. *Vigilance Act*). Nors įstatyme nėra tiesiogiai nurodoma deramo patikrinimo pareiga, tačiau bendrovės, kurios patenka po įstatymo taikymo sritimi, turi parengti deramo patikrinimo planą, kuriame būtų nustatytos pagrįstos deramo patikrinimo priemonės, tinkamos nustatyti riziką ir užkirsti kelią žmogaus teisių ir aplinkos apsaugos pažeidimams, kurie atsiranda dėl bendrovės ir/ar jos kontroliuojamų bendrovių vykdomos veiklos. Pagal įstatymą, bendrovė taip pat atsako už subrangovų ar tiekėjų, su kuriais yra užmegzti komerciniai ryšiai, veiklą, kai tokia veikla susijusi su šiais santykiais (Corporate social responsibility (CSR) and its implementation into EU Company Law, 2020, p. 37). Bendrovės, kurioms yra taikomos šio įstatymo nuostatos turi parengti deramo patikrinimo planą ir imtis „protingo budrumo“ (angl. *Reasonable vigilance*), siekiant užtikrinti, jog planas būtų įgyvendintas. Šiame plane turi būti aprašyti bendrovės priežiūros mechanizmai, skirti nustatyti ir sušvelninti bet kokius aplinkos ir žmogaus teisių pažeidimus, kurie kyla dėl motininės bendrovės kontroliuojamų bendrovių ar bet kurio jos subrangovo ar tiekėjo veiklos. Bendrovės privalo kasmet atskleisti savo deramo patikrinimo planą (Villiers, 2019, p. 592).

Panašu, kad artimiausiu metu deramo patikrinimo pareiga taps privaloma visoms ES valstybės narėms. 2021 m. kovo 10 d. Europos Parlamentas patvirtino rezoliuciją dėl bendrovėms tenkančios deramo patikrinimo prievolės ir bendrovių atskaitomybės (MEP: Companies must no longer cause harm to people and plane with impunity, 2021). Nors patvirtinta rezoliucija *per se* nelaikytinas teisės aktu, įpareigojančiu bendrovės laikytis deramo patikrinimo prievolės, tačiau tai svarbus link žingsnio naujos direktyvos priėmimo, kurio pirminio teksto galima tikėtis dar antrajame 2021 m. pusmetyje (European Parliament Adopts Report Recommending Directive on ESG Due Diligence Obligations, 2021).

Nepakankamas pasaulinių tiekimo grandinių veiklos reglamentavimas sąlygoja tai, kad šiuo metu trūksta priemonių, užtikrinančių bendrovių, veikiančių per daugiasluoksnę tarptautinę tiekėjų grandinę, atskaitomybę ir atsakomybę. Tai sudaro sąlygas šioms bendrovėms nebūti atsakingomis už tiekimo grandinėje esančių bendrovių ar tiekėjų neteisėtus veiksmus kitoje valstybėje. Vis dėlto, Prancūzijos teisinė reforma bei šiuo metu

vykstančios ES iniciatyvos rodo didelį dėmesį šios problemos sprendimui, kas, artimoje ateityje, tikėtina, jog galėtų išspręsti šią problemą.

Apibendrinant šį poskyrį, būtų galima teigti, jog nors galiojantis reglamentavimas dėl nefinansinės informacijos atskleidimo laikytinas palankiu impulsu siekiant tvaraus bendrovių elgesio, tačiau manytina, jog apsiribojant vien tvarumo ataskaitomis bei su tuo susijusiomis iniciatyvomis, geriausiu atveju tik lėtai ir laipsniškai einama teisinga linkme (Sjafjell, Torres, 2019, p. 8). Vis dėlto, atlikti tyrimai tarptautinėse tiekimo grandinėse atskleidė, jog direktyva neužtikrina bendrovių pareigos atsižvelgti į aplinkos bei žmogaus teisių aspektus, o pačios bendrovės su tuo susijusią informaciją atskleidžia gerokai rečiau nei bet kokią kitą nefinansinę informaciją. Be to, pateikiama statistika taip pat suteikia pagrįstą pagrindą abejoti, jog bendrovės, teikdamos nefinansines ataskaitas, neretu atveju gali tik deklaratyviai užpildyti nefinansinės informacijos ataskaitas, faktiškai neatsižvelgdamos į tvaresnį veiklos vykdymą. Dėl įvardintų priežasčių, manoma, jog būtent bendrovių teisė yra šiuo metu trūkstama reguliavimo reformos dalis tvariam verslui skatinti (Sjafjell, 2021, p. 11).

1.3. Tvarios bendrovių veiklos reglamentavimo problematika bendrovių teisėje

Vienas iš Žaliojo kurso tikslų yra tai, jog tvarumas toliau turėtų būti integruojamas į bendrovių valdymo sistemą, kadangi daugelis bendrovių vis dar pernelyg daug dėmesio skiria trumpalaikiams finansiniams veiklos rezultatams, palyginti su jų ilgalaikio vystymosi ir tvarumo aspektais (2019 m. gruodžio 11 d. Europos Komisijos komunikatas Europos žalioji kursas COM(2019)).

Vis dėlto, nei nacionaliniai, nei ES bendrovių teisės aktai tiesiogiai nenurodo, kaip yra suprantamas bendrovių tvarumas bei kokiomis priemonėmis tai turėtų būti įgyvendinama. Taigi, siekiant suprasti, kokie bendrovių teisės institutai galėtų formuoti (ne)tvarią bendrovių veiklą, toliau tikslinga analizuoti, kaip tvarumas galėtų būti suprantamas bendrovių teisės kontekste.

Kaip matyti iš ankstesnių poskyrių analizės, tvarumo plačiąja prasme samprata nėra vienalytė, šios koncepcijos apibrėžimą lemia ne vienas skirtingas veiksnys, todėl literatūroje sutinkamos išsiskiriančios pozicijos dėl šios sampratos interpretavimo. Bendrovių tvarumas yra palyginti nauja tema bendrovių teisėje. Priešingai, vadybos ir ekonomikos mokslų literatūroje diskusijos bendrovės tvarumo tema vyksta jau kuris laikas (Sjafjell, 2018, p. 36). Atsižvelgiant į tai bei turint omenyje, jog bendrovių tvarumo samprata, be kita ko, yra neatsiejama ir nuo šių mokslų vertinamų kriterijų, autoriaus

nuomone, tikslinga trumpai apžvelgti, kaip bendrovės tvarumas yra interpretuojamas ekonomikos ir vadybos mokslų kontekste.

Šių mokslų literatūroje galima rasti įvairių bendrovės tvarumo sampratos definicijų. Pavyzdžiui, bendrovių tvarumo apibrėžimas suprantamas kaip organizacinių metodų visuma, kuriais siekiama pusiausvyros tarp trumpalaikių organizacinių ir ilgalaikių bendrovės tikslų bei socialinės atsakomybės (Pearce, Manz, Akanno, 2013, p. 248). Kiti autoriai, nagrinėdami bendrovės tvarumo apibrėžimą nurodo, jog bendrovės tvarumas reiškia, jog bendrovės vykdydamos savo veiklą integruoja ekonominius, aplinkos ir socialinius aspektus, būdingai jos vykdomai veiklai (Dyllick, Hockerts, 2002, p. 132.). Anot M. V., Van Marrewijk, bendrovių tvaraus valdymo tikslas yra tinkamai valdyti bendrovės aplinkosauginį, ekonominį ir socialinį poveikius, siekiant užtikrinti tvarų verslo vystymą, tuo pačiu prisidedant prie tvaraus ekonomikos ir visuomenės, kurioje bendrovė veikia, vystymosi (Van Marrewijk, 2003, p. 102). Bendrovių valdymo požiūriu, tvarumas apima valdymo organų narių pareigą užtikrinti, jog bendrovė turėtų struktūras, procesus bei organizacinę viziją, kuri skatintų „ilgaamžiškumo“ (*angl. longterm*) kultūrą, todėl tvarumo siekimas bendrovės valdymo narių lygmeniu gali būti vertintinas kaip bendrovės valdymo organų narių rūpestingumo pareigos išplėtimas (Lambooy, Argyrou, Tideman, 2020, p. 37).

Pažymėtina, jog teisinėje literatūroje bendrovių tvarumo samprata yra retas reiškinys. Vis dėlto, bendrovių tvarumo samprata randama keliuose B. Sja fjell moksliniuose straipsniuose, kuriuose autorė bendroves apibrėžia per jų kuriamą vertę. Straipsniuose nurodyta bendrovių tvarumo sampratą taip cituojama Europos Komisijos iniciatyviose. 2020 m. Ernst & Young atliktame tyrime ir tyrimą apibendrinančioje ataskaitoje (Study on directors' duties and sustainable corporate governance, 2020, p. 1), bendrovių tvarumas apibrėžiamas kaip sąvoka, reiškianti verslo sukuriama vertę tokiu būdu, kuris: (a) ekologiškai tvarus, nes užtikrina ilgalaikį žmonių gyvybes palaikančių ekosistemų stabilumą ir atsparumą; (b) socialiniu požiūriu tvarus, nes padeda gerbti ir skatinti žmogaus teises ir gerą valdymą; (c) ekonomiškai tvarus, nes patenkina ekonominius poreikius, būtinus stabilioms ir atsparioms visuomenėms.

Pateikiamas bendrovių tvarumo apibrėžimas suponuoja tam tikrus bendrovių teisės institutus, kurių tolimesnė analizė leis identifikuoti tvaraus bendrovių valdymo ribas ir pagrindinius trukdžius. Visų pirma, atsižvelgiant į tai, jog sampratoje akcentuojama bendrovių kuriama vertė ne pelno siekimo, o ekologiniu, socialiniu bei ekonomiškai tvariu būdu, išskirtinas bendrovės tikslo institutas. Nuo to, kaip bendrovių teisėje aiškinamas bendrovių tikslo samprata, bendrąja prasme priklauso, kaip bendrovė turėtų būti valdoma. Be to, ryšium su bendrovės tikslo samprata, šio institutą formavimasi taip lemia ir

dominuojančios teisinės-ekonominės teorijos, kurios lemia skirtingą požiūrį tiek į pačią bendrovę, tiek į bendrovės akcininkus. Antra, kaip nurodo T. Lambooy, bendrovių tvarumas taip pat apima tam tikras papildomas bendrovių valdymo organų narių pareigas, kuriomis turėtų būti užtikrinama tvarumo integracija į bendrovės veiklą. Galiausiai, nors iš sampratos tiesiogiai neatsispindi, tačiau (ne)tvari bendrovių veikla taip pat priklausoma ir nuo akcininkų įtakos bendrovių valdymui, kadangi jie formuoja bendrovės valią bei dėl įstatymuose suteikiamų teisių gali daryti įtaką bendrovių valdymo organo nariams.

2. BENDROVĖS TIKSLAS

Diskusijos dėl bendrovių paskirties yra ilgalaikis ir vienas esminių bendrovių teisės klausimų. Bendrovių teisėje beveik nerandame nuostatų dėl bendrovės, kaip visuomeninės institucijos, paskirties, todėl nenuostabu, jog daugiausia diskusijų kyla tik dėl bendrovių tikslų, o ne dėl bendrovės visuomeninės paskirties (Sjafell, 2015, p. 10). Tokių diskusijų kontekste kyla klausimas, į kokius interesus bendrovės valdymo organas gali atsižvelgti, ir, ar akcininkų, kaip vienos iš bendrovės suinteresuotų šalių, interesams turėtų būti teikiama pirmenybė, ar, visgi, pirmenybė gali būti teikiama ir kitų susijusių šalių turėtojams. Atsakymai į šį klausimą netiesiogiai išvedami iš to, kaip suprantamas bendrovė tikslas bendrovių teisės normų prasme (Sjafjell, Johnston, Anker-Sorensen, Millon, 2015, p. 91).

Bendrovės tvarumo koncepcijos kontekste, bendrovės, priimdamos bei įgyvendindamos sprendimus, savo veikloje bendrovės turėtų atsižvelgti į suinteresuotų asmenų interesus bei visuomenės lūkesčius. Vis dėlto, atsakymai į šiuos klausimus nėra vienareikšmiški, o mokslinių diskusijų dėl bendrovės sampratos ar tikslų ištis gausu. Teisės doktrinoje galima rasti ne vieną skirtingą bendrovių teoriją, kuriomis siekiama paaiškinti ir pagrįsti šiuolaikinės bendrovės vidinį ir išorinį veikimą bei spręsti tiek teorijoje, tiek praktikoje kylančias problemas, susijusias su tam tikrais bendrovės veiksmų teisėtumu ar neteisėtumu (Miliauskas, 2014, p. 55). Tuo tarpu teisės aktuose, kaip bus galima matyti iš tolimesnės analizės šiame skyriuje, didžiausias dėmesys skiriamas bendrovės valdymui ir bendrovės bei jos akcininkų tarpusavio santykiams, tačiau apskritai nėra reglamentuojamas bendrovės poveikis aplinkai ar kitiems veiksniams.

Galima teigti, kad bendrovės tikslas yra gairių, pagal kurias bendrovė turėtų būti valdoma, pagrindas ir esminis daugelio teisės aktų, susijusių su bendrovių organų pareigomis ir kompetencija, elementas (Sjafjell, Johnston, Anker-Sorensen, Millon, 2015, p. 89). Bendrovės tikslo analizė bendrovės tvariam valdymui svarbi dėl kelių priežasčių. Pirma, kaip jau buvo minėta, priklausomai nuo to, ar bendrovės tikslas siejamas išimtinai tik su akcininkų pelno maksimizavimu, ar bendrovė, vykdydama veiklą, be kita ko, taip pat privalo atsižvelgti ir į kitus suinteresuotų asmenų interesus, priklauso ir bendrovės tvaraus valdymo galimybės. Vyraujantis bendrovės tikslo reglamentavimas įstatymuose ar jo aiškinimas teismų praktikoje gali skatinti arba riboti bendrovių tvarų valdymą (Lauraitytė, 2016, p. 109). Siauras bendrovės tikslas, aiškinamas tik kaip bendrovės akcininkų nuosavybės didinimo prizmę, manytina, jog prieštarauja šių standartų laikymuisi, kadangi, kai akcininkų interesai suprantami tik kaip koncentruojantys dėmesį trumpalaikiam pelno didinimui, tinkamos pusiausvyros, tarp bendrovės pelno bei socialinių ir ekonominių

veiksnių, bendrovių teisė nepateikia (Sjafel, Taylor, 2019, p. 17). Antra, nors bendrovių teisės normose tiesiogiai beveik nėra pasisakoma apie bendrovės, kaip visuomeninio instituto, paskirtį, manoma, jog bendrovės tikslas rodo ir bendresnę įstatymo leidėjo bei teismų požiūrį į bendrovės paskirtį visuomenėje. Pavyzdžiui, jei įstatymuose ar juos aiškinančioje teismų praktikoje yra numatytas imperatyvaus pobūdžio reikalavimas bendrovei siekti pelno ar jį maksimizuoti, o bendrovė suprantama tik kaip įrankis maksimaliam akcininkų pelno gavimui, tokiu atveju bet kokios įstatymo leidėjo siūlomas tvaraus bendrovių valdymo priemonės ar iniciatyvos prieštarauja numatyta bendrovės esmei bei yra nesuderinama su ja (Lauraitytė, 2016, p. 110). Trečia, kadangi bendrovės tikslas apima ir bendrovės interesų apibrėžimą, tokiu būdu taip pat nustatomas ir valdymo organų elgesio standartas bei tuo yra grindžiamos bendrovės vadovų fiduciarinių pareigų turinys (Ferrarini, 2020, p. 28).

Toliau šiame skyriuje, visų pirma, bus analizuojama bendrovių teisės teorijos, kurios, atsižvelgiant į šių teorijų pagrindinius postulatus, skirtingai lemia tvaraus bendrovių valdymo galimybes. Darbo kontekste išskirtinos dvi pagrindinės teorijos, turėjusios esminę svarbą bendrovės tvarumo sampratos vystymuisi: sutartinė teorija bei įvairių interesų turėtojų teorija. Atsižvelgiant į minėtų teorijų pagrindines idėjas bei į tai, jog būtent jų kontekste formavosi skirtingas požiūris į bendrovės paskirtį, autoriaus nuomone, būtent šių teorijų pagrindinių idėjų atskleidimas, gali leisti plačiau suprasti, kodėl, pagal savo pagrindinius postulatus, iš esmės skirtingos ekonominės-teisinės teorijos, turi svarbią įtaką tvariam bendrovių valdymui.

2.1. Skirtingų teisinių – ekonominių teorijų įtaka tvariam bendrovių valdymui

2.1.1. Sutartinės teorijos ir akcininkų pirmenybės principo įtaka tvariam bendrovių valdymui

Sutartinė bendrovių kilmės teorija teigia, jog bendrovė yra ne kas kita, kaip bendrovės akcininkų privačių derybų ir susitarimų rezultatas (Miliauskas, 2014, p. 56). Vienas iš pagrindinių sutartinės bendrovės teorijos postulatų yra tai, jog bendrovė yra daugybės įvairių sutarčių tarp įvairių interesų grupių rezultatas (Lauraitytė, 2014, p. 158). Bendriausia prasme sutartinė bendrovės teorija remiasi keliais esminiais postulatais. Pirma, bendrovė suprantama kaip savanoriškų, laisva valia sudarytų esamų ar būsimų susitarimų kompleksas, kurių pagrindinis tikslas – maksimaliai padidinti akcininkų turtą (*angl. Nexus of contracts*) (Jansen, Meckling, 1976, p. 311). Antra, bendrovių teisė, reguliuojanti bendrovių veiklą, turėtų numatyti tokias sutarčių taisykles, kurios suteiktų esmines

kontrolės teisės akcininkams bei užtikrintų akcininkų interesų pirmenybės principo (*angl. Shareholder primacy*) įgyvendinimą (Lauraitytė, 2016, p. 65).

Pirmasis sutartinės teorijos teiginys, jog bendrovė turėtų būti suprantama kaip realių ar numanomų susitarimų kompleksas, aiškinamas, visų pirma, tuo, jog bendrovės atžvilgiu egzistuoja daug suinteresuotų asmenų, pavyzdžiui, bendrovės akcininkai, darbuotojai, kreditoriai, valdymo nariai ir kt., kurių santykį su bendrove tinkamiausiai apibūdina įvairios sutartys, pavyzdžiui, steigimo sutartys, akcininkų sutartys, darbo sutartys, sutartys su kreditoriais ar vartotojais (Easterbrook, Fischel, 1991, p. 16). Kadangi bendrovė yra laikoma tik ją siejančių sutarčių kompleksu, kas lemia vienintelį ir pagrindinį bendrovės tikslą, tai yra tinkamą įsipareigojimų, kylančių iš sutarčių, vykdymą, manytina, jog atskirų savarankiškų tikslų bendrovė neturi. Atitinkamai, jei bendrovė vertinama tik kaip realių ar numatomų sutarčių visuma, tokiu atveju į visuomenės ir įvairių interesų turėtojų, kurie nėra tokių sutarčių šalimis, interesus iš viso neturėtų būti atsižvelgiama (Lauraitytė, 2016, p. 66).

Antrasis sutartinės teorijos teiginys nurodo, jog bendrovių teisės normos, šios teorijos kontekste, suprantamos kaip standartinės sutarties normos, visų pirma, skirtos akcininkų teisėms ir interesams užtikrinti. Akcininkų pirmenybės principo pagrindinis postulatą, kad bendrovės interesai tenkinami tik tada, kai tenkinami akcininkų interesai (Mikalonienė, 2017, p. 132). Doktrinoje sutinkama šios doktrinos šalininkų pozicijų, jog bet kokia bendrovės veikla, skirta ne akcininkų interesų tenkinimui, o kitiems interesų turėtojams ar netgi socialiai atsakingai bendrovės veiklai, neturėtų būti toleruotina, kadangi tokiu būdu mažinamos bendrovės galimybės pasiekti kuo didesnę naudą bendrovės akcininkams (Miliauskas, 2014, p. 57). Bendrovių teisės normos šios teorijos kontekste laikomos standartinėmis sutarties normomis, kurios yra skirtos bendrovės akcininkų teisių bei teisėtų interesų apsaugai. Toks postulatą doktrinoje yra grindžiamas keliomis esminėmis priežastimis. Pirma, vienas iš esminių argumentų yra tai, jog akcininkų investicija yra specifinė. Investuodami kapitalą, jie savo turtu atsako už galimo nuostolio rizikos tikimybe bei yra galutiniai naudos arba nuostolio gavėjai (Easterbrook, Fischel. 1991, p. 25). Būtent akcininkai, o ne kiti bendrovės interesų turėtojai, kurių fiksuotas atlygis yra užtikrinamas sudarytomis sutartimis, prisiima bendrovės verslo nesėkmės riziką (Jensen, Meckling, 1976, p. 25). Atsižvelgiant į tokią akcininkų investiciją, kuri neužtikrina garantuotos investicijų gražos, jiems yra suteikiama bendrovės kontrolės teisės (pavyzdžiui, teisė balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, tvirtinti bendrovės biudžetą, skirti ir atšaukti valdymo organų narius, pareikšti ieškinį bendrovės vardu) (Easterbrook, Fischel. 1991, p. 25). Galiausiai, kadangi bendrovės akcininkų gaunama nauda yra tiesiogiai

priklausoma nuo bendrovės sėkmės ar nesėkmės, lyginant su kitais suinteresuotais asmenimis, kurių atlygis įprastai yra užtikrinamas sutartimis, galima teigti, jog akcininkai taip pat turi didžiausią suinteresuotumą prižiūrėti bendrovės valdymo organų veiklą (Easterbrook, Fischel. 1991, p. 67).

Antra, bendrovės akcininkų santykiai nėra ir negali būti iš anksto pakankamai detaliam sureguliuoti. Priešingai nei kiti interesų turėtojų, kurių santykiai su bendrove yra ar gali būti sureguliuoti konkrečia sutartimi iš anksto, akcininkai, atsižvelgiant į tai, jog yra galutinio rezultato riziką prisiimantys subjektai, neturi galimybių detaliam sureguliuoti tarpusavio santykių sutartimi (Easterbrook, Fischel. 1991, p. 25). Štai, pavyzdžiui, fiduciarinės organų valdymo pareigos suprantamos tik kaip valdymo organų narių įsipareigojimo veikti akcininkų naudai detalizavimas. Šios pareigos nustatytos tam, kad šalys nepatirtų papildomų sąnaudų derintis dėl konkrečių valdymo organų narių pareigų (Lauraitytė, 2016, p. 72). Todėl bendrovių teisė suteikia bendrovės akcininkams įvairiapusę interesų apsaugą ir tokiu būdu pašalina akcininkų sudaromų susitarimų neaiškumą (Lauraitytė, 2014, p. 164). Apibendrinant, galima teigti, jog įsitikinimas, jog akcininkai yra už galutinę riziką atsakingi asmenys (angl. *Residual risk bearers*) bei kad jie turi didžiausią suinteresuotumą bendrovės sėkme, leidžia daryti prielaidą, jog susitelkimas į akcininkų interesus bei ko didesnio pelno siekimas laikomas naudingu ne tik bendrovei, tačiau taip pat ir visiems susijusiems asmenims ar net visai visuomenei (Sjafjell, Johnston, Anker-Sorensen, Millon, 2018, p. 84).

Magistro darbo kontekste taip pat svarbu paminėti ir tai, jog iš bendrovių sutartinės teorijos formavosi ir su ja glaudžiai susijusi atstovavimo teorija (angl. *Agency theory*) (Miliauskas, 2014, p. 2017). Pagal atstovavimo teoriją, atstovavimas apibrėžiamas kaip sutartis, pagal kurią vienas asmuo (įgaliotojas) įgalioja kitą asmenį (atstovą) atlikti tam tikrą veiksmą jo vardu, t. y. tam tikrų sprendimų priėmimo galios perdavimas atstovui (Jensen, Meckling, 1976, p. 308). Kitaip tariant, akcininkai, kaip bendrovės savininkai, sudaro sutartis, kuriomis skiria bendrovės atstovą bendrovės vadovu ir suteikia įgaliojimus kontroliuoti bendrovę jų vardu (Magnier, 2017, p. 18). Vadovaujantis šios teorijos pagrindinėmis idėjomis, siekiant geriau subalansuoti įvairių organų galias, sumažinti atstovavimo kaštus ir užtikrinti didesnę akcininkų apsaugą nuo vadovų veiksmų, įteisintina tokia bendrovių valdymo politika, pagal kurią, priimant sprendimus bendrovės vardu, pirmenybė teikiama akcininkų interesams (Magnier, 2017, p. 19). Pažymėtina, jog atstovavimo teorija yra ne teisės, o ekonomikos mokslo doktrina. Tai, be kita ko, lemia faktą, jog ekonominiai atstovavimo santykiai ne visada sutampa su teisiniais atstovavimo

santykiais²⁴ (Lauraitytė, 2014, p. 162). Neatsižvelgiant į tai, autoriaus nuomone, ši teorija užima svarbią vietą bendrovių tvarumo kontekste, kadangi akcininkų interesai yra laikytini kaip vienas iš pagrindinių veiksnių, kurie gali lemti tvarų bendrovių valdymą. Atsižvelgiant į šios teorijos ryšį su pelno maksimizavimo idėja bei akcininkų turimomis kontrolės teisėmis, valdymo organų pagrindinė pareiga laikytina maksimalaus pelno didinimas, todėl kiti atstovų veiksmai (be kita ko, įskaitant ir tvaraus bendrovių valdymo veiksmus), laikytini ribojamais (Sjafjell, 2018, p. 39).

Atsižvelgiant į tai, jog bendrovė laikytina įvairių susitarimų kompleksu, teigiama, jog pagrindinis ir vienintelis bendrovės tikslas yra tinkamas įsipareigojimų, kylančių iš sudarytų sutarčių, vykdymas. Be to, taip pat pabrėžiamas ir akcininkų naudos maksimizavimas. Tai, be kita ko, sąlygoja, jog bet kokia kita bendrovės veikla, įskaitant, tvarų bendrovės valdymą, neturėtų būti toleruotina, o vienintelė socialinė atsakomybė, saistanti bendrovę, laikytina pelno siekimas (McBarnett, 2009, p. 18). Apibendrinant išdėstytas pozicijas, galima daryti išvadą, jog konceptuali požiūriu tvari bendrovių veikla yra sunkiai suderinama akcininkų pirmenybės principo kontekste ir doktrinoje įvardinama kaip viena iš pagrindinių kliūčių tam, jog bendrovės, priimdamos verslo sprendimus, atsižvelgtų į kitų interesų turėtojų interesus.

2.1.2. Suinteresuotų asmenų teorijos įtaka tvariam bendrovių valdymui

Sutartinė bendrovių teorija pateikia ne vieną argumentą dėl akcininkų interesų pirmenybės užtikrinimo, tačiau tai doktrinoje ne retai yra kritikuojama. Atsižvelgiant į teiginį, kad sutartinės bendrovės prigimtis postuluoja sutarčių laisvę ir įvairovę, akcininkai laikytini tik viena iš daugelio tokių sutarčių šalimi (Lauraitytė, 2014, p. 171). Būtent tai, jog akcininkai išskiriami aukščiau kitų suinteresuotų asmenų bei nurodomi kaip vienintelė interesų grupė, suinteresuota galutiniu bendrovės veiklos rezultatu, anot kai kurių mokslininkų, išskirtina kaip pagrindine teorijos argumento klaida (Sjafjell, Johnston, Anker-Sorensen, Millon, 2018, p. 85). Be to, kadangi ši teorija iš esmės iškelia tik vienos suinteresuotų grupės asmenų, t. y. akcininkų, interesus, doktrinoje sutinkama pozicijų, jog toks požiūris į bendrovę šiuolaikinėje santvarkoje nėra laikomas patvariu (Mikalonienė, 2017, p. 131).

Kaip oponuojanti akcininkų pirmenybės principui laikytina įvairių interesų turėtojų teorija (angl. *Stakeholders' theory*). Ši teorija pirmiausia laikytina verslo etikos teorija, kuri

²⁴ Pabrėžtina, jog atstovavimo teorijos pateikiamas akcininkų ir valdymo organų narių atstovavimo santykių apibūdinimas teisiniu požiūriu nėra tikslus. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į Lietuvos teisės doktrinoje įtvirtintą atstovavimo santykių apibūdinimą (Mikelėnas, Bartkus, Mizaras, Keserauskas, 2002, p. 261), teisiniais atstovavimo santykiais yra laikomi tokie santykiai, kai atstovas turi tam tikrą įgaliojimą veikti atstovaujamojo vardu bei pakeisti atstovaujamojo teisinę padėtį.

yra siejama su verslo etikos standartais (Keay, 2010, p. 254). Pagrindinė teorijos idėja yra ta, jog bendrovės pasiekiami rezultatai priklauso nuo to, kaip ji valdo santykius su pagrindinėmis suinteresuotų asmenų grupėmis, tokiomis kaip kreditoriai, darbuotojai, tiekėjai, naudotojai ar kita suinteresuota visuomenės dalis (Freeman, Phillips, 2002, p. 333). Bendrąja prasme, teigiama, jog egzistuoja daugybė įvairių interesų turėtojų, kurie įvairiais būdais įtakoja bendrovės veiklą ar kitaip yra paveikiami bendrovės veiklos (Lauraitytė, 2016, p. 80). Tuo tarpu akcininkai, priešingai nei akcininkų pirmenybės teorijos kontekste, laikytini tik viena iš daugelio konkuruojančių bendrovės veikla suinteresuotų asmenų grupių. Bendrąja prasme, įvairių interesų turėtojų teorijos grindžiama nuostata, jog visi, kurie vienu ar kitu būdu prisideda prie bendrovės veiklos, turėtų gauti naudos (Keay, 2010, p. 256). Dėl šios priežasties teigiama, jog be pelno maksimizavimo ir akcininkų interesų tenkinimo tikslų, egzistuoja ir platesni socialiai tikslai, kurių kontekste turi būti atsižvelgiama į suinteresuotų asmenų (pavyzdžiui, kreditorių, darbuotojų, tiekėjų, vartotojų ar visuomenės) interesus (Berger-Walliser ir Scott, 2018, p. 172). Remiantis šia teorija, bendrovės vadovų pareiga yra sukurti optimalią vertę ne tik bendrovės akcininkams, tačiau taip pat visiems kitiems asmenims, kurie gali būti laikomi šalimis, kurias paveikia ar gali paveikti atitinkamos bendrovės sprendimas ar veikla (Keay, 2010, p. 257). Taigi, užuot koncentruojantis vien į akcininkų interesus, bendrovės vadovai turėtų užtikrinti jog bendrovė maksimaliai kurtų vertę visiems suinteresuotiems asmenims (Freeman, Phillips, 2002, p. 333). Tai yra ypatingai svarbu tuo atveju, kai bendrovės veikla daro įtaką tiems suinteresuotiems asmenims, kurių santykiai su bendrove nėra aptarti sudarytose sutartyse ar įstatymuose (Lauraitytė, 2016, p. 87).

Būtent dėl to, jog bendrovės veikla gali daryti įtaką ne tik tiesiogiai su bendrove susijusių asmenų (pavyzdžiui, kreditorių ar darbuotojų), tačiau taip pat ir netiesiogiai su bendrovės veikla susijusių asmenų (pavyzdžiui, vietos visuomenei) interesams, literatūroje kyla diskusijos dėl tinkamo interesų turėtojų apibrėžimo (Keay, 2010, p. 259). Štai, pavyzdžiui, vienas iš teorijos pradininkų M. Clarkson, šią sąvoką aiškina siaurai, nurodydamas, jog suinteresuoti asmenys yra laikomi tie asmenys, kurie prisiima tam tikrą riziką dėl bendrovės rezultatų dėl to, jog į bendrovę investavo tam tikrą kapitalą – finansinį, žmogiškąjį, ar kitokios vertės forma (Keay, 2010, p. 259). Kiti mokslininkai šią sampratą aiškina plečiamai, išskirdami suinteresuotus asmenis į tris pagrindinis grupes: (1) tuos, kurie turi nuosavybės teisę; (2) tuos, kurie turi teisę pareikšti pretenziją bendrovei; (3) tuos, kurie teigia, jog yra suinteresuoti bendrovės verslo rezultatais (Keay, 2010, p. 259). Taigi, nepaisant skirtingų apibrėžimų, įprastai suinteresuotais asmenimis yra laikomi aptarti individai, o aptartos etikos normos yra taikomos būtent jų atžvilgiu. Literatūroje sutinkama

pozicijų, jog suinteresuotų asmenų apibrėžimas nepateikia aiškaus atsakymo, ar bendrovės turėtų atsižvelgti vien į individų interesus, ar ir į aplinkosaugos interesus (Lauraitytė, 2016, p. 87). Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, jog teorijos pagrindu interesų turėtojais laikytini ne tik tie asmenys, kurie daro įtaką bendrovės veiklai, bet taip pat ir tie asmenys, kurie yra paveikiami tokios veiklos, manytina, jog į aplinkosaugos interesus turėtų būti atsižvelgta, nes tokiu būdu yra išplečiamas suinteresuotų asmenų ratas, be kita ko, įtraukiant ir aplinkosauga suinteresuotų asmenų grupes (Freeman, 1984, p. 246).

Apibendrinant išdėstytas pozicijas, galima daryti išvadą, kad įvairių interesų teorija yra vienas iš pagrindinių argumentų, kuriuo būtų galima pagrįsti bendrovės tvarumo būtinybę²⁵. Ši teorija akcentuoja privalomumą atsižvelgti ne tik į bendrovės akcininkus ar kitus sutartiniais santykiais su bendrove susijusius asmenis, bet ir į kitus individus, kurie gali būti paveikti bendrovės veiklos. Tai taip sąlygoja tai, jog bendrovės vadovai, priimdami sprendimus, turėtų atsižvelgti ne tik į pelno didinimą, tačiau taip pat ir į žymiai platesnį interesų spektrą, visuomeninius ir aplinkosauginius poreikius.

Galiausiai, atsižvelgiant į tai, kad tam tikrose jurisdikcijose galime sutikti integruotą požiūrį į bendrovės tikslą, kuris *inter alia* sudaro prielaidas atsižvelgti į kitų interesų turėtojų nei akcininkų, interesus, autoriaus nuomone, tikslinga bendrais bruožais aptarti ir trečiąją bendrovių teisės teoriją, savaip aktualią bendrovių tvarumo kontekste. Siekiant pašalinti akcininkų pirmenybės principo koncepcinius trūkumus bei bandant ją tinkamiau suderinti su įvairių interesų turėtojų teorija, doktrinoje buvo suformuota racionalioji akcininkų interesų teorija (angl. *Enlightened shareholder value model*) (Miliauskas, 2017, p. 132.). Pagrindiniai teorijos teiginiai nurodo, jog: 1) bendrovės interesus yra sutapatinamas su ilgalaike nauda akcininkams; 2) nustatomas pareiga atsižvelgti į įvairius finansinius ir nefinansinius bendrovės veiklos padarinius įvairių subjektų grupės. Taigi, visų pirma, skirtingai nei akcininkų pirmenybės principas, akcininkų interesai yra vertintini tik ilguoju laikotarpiu. Tai, be kita ko, reiškia, jog akcininkų interesai trumpuoju laikotarpiu gali būti laikomi antraeiliais atsižvelgiant į kitų suinteresuotų asmenų interesus. Be to, ši teorija nereikalauja prieš priimant kiekvieną sprendimą suderinti visų suinteresuotų asmenų interesus, o numato žemesnį standartą, kuriuo yra reikalaujama tik atsižvelgti į skirtingus interesus priimant sprendimus (Mikalonienė, 2017, p. 132).

Nors šios teorijos pagrindiniai teiginiai laikytini reikšmingu pokyčiu bendrovių teisėje, kuris, be kita ko, sudaro prielaidas tvariam bendrovės valdymui, tačiau pabrėžiami ir tokios teorijos trūkumai. Literatūroje sutinkamą pozicijų, jog racionalioji akcininkų interesų

²⁵ Be to, kaip jau buvo minėta pirmojoje darbo dalyje, įvairių interesų turėtojų teorija teisinėje doktrinoje nurodoma kaip viena iš pagrindinių bendrovių tvarumo prielaidų.

teorija mažai kuo skiriasi nuo akcininkų pirmenybės principo, kadangi teigiama, jog dėmesys aplinkosaugai ar suinteresuotų asmenų tenkinimui bus patenkinamas tik tokiu atveju, kai tai atitiks finansinius akcininkų interesus (Clarke, 2015, p. 161). Kitaip tariant, nors teorijos kontekste išskiriama suinteresuotų asmenų svarba, tačiau manoma, jog pagrindiniu bendrovės tikslu vis tiek yra laikytinas pelno siekimas, o atsižvelgimas į suinteresuotų asmenų interesus laikytinas antraeilium dalyku (Clarke, 2015, p. 160). To pasekoje, gali susiklostyti tokia situacija, jog bendrovė, net ir atsižvelgdama į suinteresuotų asmenų interesus ar aplinkosauginius reikalavimus, vis tiek galėtų priimti tokį sprendimą, kuris turėtų neigiamą įtaką bei paneigtų kitų asmenų interesus.

Apžvelgus pagrindines akcininkų pirmenybės bei įvairių interesų turėtojų teorijų pagrindines idėjas, galima aiškiai išskirti vienas kitai oponuojančias pagrindines šių teorijų idėjas, kurios riboja arba skatina tvarų bendrovių vystymąsi ir valdymą. Akcininkų pirmenybės principas, kuris literatūroje kritikuojamas dėl nusistovėjusio grynai ekonominio pobūdžio požiūrio į bendrovę, suprantamas kaip vienas iš esminių trukdžių, ribojančių verslo pokyčius keičiant vykdomą veiklą iš įprasto verslo koncepcijos prie tvaresnio verslo modelio. Priešingai, įvairių interesų turėtojų teorijos pagrindinės idėjos sudaro prielaidas teigti, jog bendrovės akcininkai nėra vieninteliai bendrovės veikla suinteresuoti asmenys, todėl bendrovės valdymo organo nariai turėtų atsižvelgti ne tik akcininkų nuosavybės didinimą, tačiau taip pat ir į platesnį suinteresuotų asmenų spektrą, aplinką bei visuomenės interesus.

2.2. Bendrovės tikslo reglamentavimas Europos Sąjungos valstybėse narėse

Bendrovės tikslo klausimas skirtingose teisinėse sistemose sprendžiamas nevienodai. Pažymėtina, jog kai kuriose valstybėse bendrovės tikslas yra įtvirtintas tiesiogiai teisės aktuose, kitose bendrovės tikslas aiškinamas teismų praktikoje arba teisinėje doktrinoje, dar kitose valstybėse bendrovės tikslai, leidžiantys atsižvelgti ir į kitų interesų turėtojų nei akcininkai interesus, nėra įtvirtinami, o toks leidimas įvertinamas reguliuojant fiduciarines valdymo organo pareigas. Dėl šios priežasties yra sudėtinga palyginti bendrovės tikslo interpretavimą. Vis dėlto, vadovaujantis 2013 m. lyginamąja Europos Sąjungos valstybių studija²⁶, iš 28 valstybių narių maždaug 12 valstybių tiesiogiai ar netiesiogiai įtvirtina

²⁶ Europos Komisijos užsakymu atlikta studija dėl bendrovių vadovų pareigų ir atsakomybės, kurioje pateikiama detali informacija dėl minėtų klausimų reguliavimo skirtingose valstybėse narėse. Pabrėžtina, jog 2020 m. Europos Komisijos užsakymu taip pat buvo atlikta studija dėl bendrovių vadovų pareigų ir atsakomybės, tačiau šioje studijoje nėra nagrinėjama atskirų valstybių narių reglamentavimas minėtais klausimais. Dėl šios priežasties atliekant lyginamąją bendrovės tikslo analizę yra remiamasi 2013 m. studijos rezultatais.

bendrovės tikslą, apimančią ne tik akcininkų, tačiau taip pat ir kitų suinteresuotų asmenų interesus (Lauraitytė, 2016, p. 114). Pabrėžtina, jog kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse reglamentuojamas bendrovės tikslas, labiau akcentuoja bendrovės arba jos akcininkų nuosavybės didinimą, tuo tarpu kitose vyrauja pliuralistinis požiūris į bendrovės tikslą. Vis dėlto, siekiant aptarti gerosios praktikos pavyzdžius, šioje magistro darbo dalyje bus apžvelgiamos teisinės sistemos, įtvirtinančios platesnę bendrovės tikslo sampratą, nei pelno siekimas, reglamentavimą.

Nyderlandų Karalystėje, bendrovės tikslas suprantamas kaip su bendrovės ir su ja susijusių asmenų ilgalaikės vertės kūrimas. Valdyba, kaip bendrovės tikslą įgyvendinantis valdymo organas, turi pareigą parengti ilgalaikę bendrovės veiklos strategiją, kuria turi būti grindžiama bendrovės veikla. Valdyba, rengdama šią strategiją, be kita ko, privalo atsižvelgti ne tik į suinteresuotų asmenų interesus, tačiau taip pat ir bet kokius kitus bendrovei ar su ja susijusiai bendrovei svarbius aspektus, pavyzdžiui, aplinkos, socialinius, grandinės, kurioje bendrovė veikia, pagarba žmogaus teisėms, kovos su korupcija ir kyšininkavimo (The Dutch Corporate Governance Code, 2016).

Vokietijos Federacinėje Respublikoje, bendrovės tikslas tiesiogiai nėra reglamentuojamas. Vokietijos bendrovių valdymo kodekso pirmasis principas nurodo, jog bendrovės valdyba yra atsakinga už bendrovės valdymą bendrovės interesais (German Corporate Governance Code, 2019). Nepaisant to, kodekso įžangoje yra pabrėžiama, jog valdymo organai, veikdami bendrovės interesams, privalo vadovautis socialinės rinkos ekonomikos principais bei atsižvelgti į bendrovės akcininkų, darbuotojų ir kitų su bendrove susijusių grupių interesus, kad būtų užtikrintas tolesnis bendrovės gyvavimas ir tvarus bendrovės vertės kūrimas. Taip pat nurodoma, jog toks bendrovės valdymas reikalauja ne tik laikytis nacionalinių įstatymų reikalavimų, tačiau taip pat ir etiškai patikimo bei atsakingo bendrovės elgesio (German Corporate Governance Code, 2019).

Pabrėžtina, jog pastarųjų jurisdikcijų kontekste nurodytas bendrovės tikslas yra įtvirtintas tik atitinkamos valstybės bendrovių valdymo kodeksuose, kurie yra taikomi atitinkamos valstybės biržinėms bendrovėms, tačiau pastarųjų šalių civiliniuose kodeksuose ar įstatymuose, taikomuose bendrovėms, bendrovės tikslas arba nėra reglamentuotas, arba nurodomas bendrovių įstatuose²⁷.

²⁷ Atliekant sisteminę Vokietijos Federacinės Respublikos ribotos atsakomybės bendrovių įstatymo (vok. *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung, GmbHG*) 1 ir 3 straipsnio analizę, galima daryti išvadą, jog bendrovės tikslas yra bet kokia leidžiama veikla, kuri turi būti numatyta bendrovės įstatuose. Nyderlandų Karalystės civilinio kodekso 2 knygoje, kurioje reglamentuojama tiek atviro tipo (*ol. Naamloze vennootschap*), tiek ir uždaro tipo (*ol. Burgerlijk Wetboek*) bendrovės, bendrovės tikslas nėra reglamentuotas.

Bene novatoriškiausia bendrovės tikslo klausimu galima laikyti **Prancūzijos Respublikos** teisinę sistemą. Atkreiptinas dėmesys, jog 2019 m. Prancūzijos įstatymų leidėjas priėmė verslo augimo ir pertvarkymo įstatymą (dar kitaip vadinamą *Loi PACTE akta*), kuriame vienos iš pagrindinių bendrovių teisės reformos idėjų laikytinos bendrovių valdymas atsižvelgiant į socialinius bei aplinkos klausimus bei savanoriško bendrovės tikslo (*pranc. Raison d'être*) įtvirtinamas Prancūzijos bendrovių teisėje (Fleischer, 2020, p. 10). Šio įstatymo pagrindu buvo papildytas civilinio kodekso 1833 straipsnis, nurodant jog „Bendrovė valdoma siekiant tenkinti bendrovės interesus, atsižvelgiant į socialinius ir aplinkos klausimus, kylančios dėl bendrovės veiklos vykdymo“ (Ferrarini, 2020, p. 29). Be to, *Loi PACTE* akto pagrindu, bendrovėms taip pat yra suteikiama galimybė savanoriškai nurodyti bendrovės paskirtį įstatuose, tokiu būdu apsibrėžiant individualų bendrovės vykdomos veiklos principus, kuriais bendrovė turi vadovautis (Fleischer, 2020, p. 11). Svarbu paminėti ir tai, jog doktrinoje sutinkama nuomonių, jog įstatymų leidėjas, priimdamas šią bendrovių teisės reformą, „nutiesė tiltą“ tarp mokslininkų ir ypatingai teismų vykdomų bendrovės valdymo aiškinimų bei bendrovių teisės normų (Fleischer, 2020, p. 10), kadangi minėtoji naujojo įstatymo formuluotė iš esmės atspindi pastaruoju laikotarpiu Prancūzijos teismų formuojamą praktiką bendrovės tikslo klausimu, laikantis pozicijos, jog bendrovės tikslas neapsiriboja akcininkų vertės didinimu (Ferrari, 2020, p. 10).

Jungtinę Karalystę galima laikyti pirmąja valstybę, tiesiogiai įtvirtinusią nuostatą, jog bendrovės, vykdydamos veiklą, privalo atsižvelgti ir kitus, su bendrove susijusius, interesus. Vadovaujantis 2006 m. bendrovių teisės įstatymo (angl. *UK Companies Act 2006*) 172 straipsnio nuostatomis, bendrovės vadovas turi pareigą valdyti bendrovę tokiu būdu, kuris galėtų skatinti bendrovės sėkmę, o tai darydamas, *inter alia* privalo atsižvelgti į galimas sprendimų pasekmes ilguoju laikotarpiu, bendrovės vykdomos veiklos įtaka visuomenei bei aplinkai ir kitus faktorius. Doktrinoje sutinkama pozicijų, jog tokia nuostata iš esmės atspindi racionaliąją akcininkų teoriją (angl. *Enlightened Shareholder Primacy*), kurios įgyvendinimas yra grindžiamas idėja, jog bendrovės elgiančiosios socialiai atsakingai bei atsižvelgiančios į tokius veiksnius kaip darbuotojai ar aplinkos apsauga, turi didesnę galimybę pasiekti ilgalaikę bendrovės sėkmę (Sjafjell, Johnston, Anker-Sorensen, Millon, 2018, p. 99).

Autoriaus nuomone, šiame kontekste taip pat svarbu apžvelgti, kokius siūlymus dėl bendrovės tikslo reglamentavimo pateikia Europos modelinis bendrovių aktas (toliau – **EMCA**). EMCA, apibrėždama bendrovės tikslą nurodo, kad bendrovės tikslas yra vykdyti ekonominę veiklą, nebent bendrovės įstatai nurodo kitaip (1 skyrius, 1.06 dalis). Toks

bendrovės tikslo aiškinimas tvariam bendrovių valdymui yra palankus dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, toks tikslo apibrėžimas nenumato maksimalios ar kitokios naudos akcininkui siekimo. Antra, bendrovės tikslas laikytinas dispozityviu, kadangi įtvirtinama yra numatoma galimybė numatyti kitokį bendrovės tikslą, kuris, labiau sietinas su altruistiniais nei pelno siekimo tikslais (EMCA, 2017, p. 30). Trečia, yra pripažįstama tvaraus bendrovių valdymo svarba bei teigiama, jog bendrovės turi atsižvelgti į visuomenės pokyčius bei jos tikslų raidą bei nepaisant to, kad šie tikslai nėra privalomi bendrovių tikslai, tačiau turėtų būti pripažįstami bendrovių teisėje (EMCA, 2017, p. 30). Galiausiai, EMCA autorių teigimu, tvarumo ir ilgalaikiu požiūriu valdoma bendrovė turi didesnes galimybes ateities perspektyvoje (EMCA, 2017, p. 29).

Apžvelgus užsienio valstybių praktiką bendrovės tikslo reglamentavimo kontekste, galima daryti išvadą, jog bendrovės tikslas yra besikeičianti samprata bei pastebima aiški tendencija, jog skiriamas vis didesnis dėmesys į bendrovės valdymą bei faktorius, į kuriuos bendrovės turėtų atsižvelgti vykdydamos veiklą. Vis dėlto, paminėtina, jog siekiant pateikti gerosios praktikos pavyzdžių, dalyje jurisdikcijų buvo analizuojami tik bendrovių valdymo kodeksai. Iš minėtų jurisdikcijų, atskirai išskirti galima Prancūzijos teisinę sistemą, kurioje, po paskutiniųjų teisinių reformų, galima matyti aiškų įstatymų leidėjo siekį bei poreikį reglamentuoti bendrovių tikslo institutą.

2.3. Bendrovės tikslo aiškinimas nacionalinėje teisėje

2.3.1. Materialinėje teisėje

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – **CK**) juridiniai asmenys yra grupuojami į viešuosius ir privačius juridinius asmenis. Privačių juridinių asmenų (t. y. tame tarpe ir bendrovės) tikslas suprantamas kaip privačių interesų tenkinimas (CK 2.34 str. 3 d.). Lingvistiškai aiškinant minėtą normą, minėtoje teisės normoje įstatymų leidėjas konkrečiai nenurodo, kurio subjekto privačius interesus bendrovė turėtų tenkinti: bendrovės, akcininkų ar ir kitų suinteresuotų asmenų. Atsižvelgiant į tai, tokio apibrėžimo turinys galėtų būti aiškinamas plačiai, įskaitant, jog tokie interesai galėtų būti ir suinteresuotų asmenų tikslai (ar balansas tarp tokių tikslų ir pelno siekimas) arba tikslai, kurie yra numatyti bendrovės įstatuose (Lauraitytė, 2016, p. 111.). Vis dėlto, Lietuvos Respublikos civilinio kodekse komentare yra patikslinama, jog privačių juridinių asmenų tikslas yra tenkinti būtent privačius jų steigėjų interesus, kurie pasireiškia bet kokia materialiaja nauda, kurią gauna ar siekia gauti tiek juridinio asmens dalyviai, steigėjai, tiek juridinio asmens

organų nariai (Bartkus, 2002, p. 99). Taigi, vertinant iš šios perspektyvos, galima teigti, jog bendrovės tikslas yra sutapatinamas su bendrovės akcininkų tikslais bei yra suprantamas kaip pelno siekimas.

Panašų bendrovės tikslo interpretavimą galima rasti atliekant sisteminę teisės normų analizę. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo 2 str. 1 d. nurodyta, jog bendrovė yra pelno siekiantis, ribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (toliau – **ABI**), nors tiesiogiai neapibrėžia bendrovės tikslo, tačiau pateikia dar kitokią bendrovės tikslo interpretaciją. ABI 19 straipsnio 8 dalyje nurodoma, jog bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai. Atitinkamai, veikimas bendrovės ar akcininkų naudai galėtų būti interpretuojamas kaip pelno siekimas bendrovei ir jos akcininkams. Tokios bendrovės tikslo interpretacijos kontekste galima teigti, jog, viena vertus, pripažįstami skirtingi bendrovės ir akcininkų interesai, kita vertus, tokiu būdu yra įtvirtinamos vienos iš suinteresuotų asmenų grupės – akcininkų – interesų pirmenybė prieš kitus su bendrove susijusiais asmenis (Lauraitytė, 2016, p. 114).

Tačiau vienareikšmiškai teigti, jog Lietuvoje nėra įtvirtinta platesnio požiūrio į bendrovės tikslą, taip pat yra netikslinga. Šiame kontekste verta atkreipti dėmesį į Nasdaq Vilnius Listinguojamų bendrovių valdysenos kodeksą, kuris yra taikomas viešai listinguojamoms akcinėms bendrovėms. Ankstesnėje šio kodekso redakcijoje (galiojusio laikotarpiu nuo 2010 m. sausio 1 d. iki 2019 m. sausio 15 d.) buvo aiškiai nurodyta, jog pagrindinis bendrovių tikslas turėtų būti suprantamas kaip bendrovių interesų tenkinimas, užtikrinant nuolatinį akcininkų nuosavybės vertės didinimą (NASDAQ QMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas, 2010, p. 6), tuo tarpu kitų interesų turėtojų teisės pripažįstamos tik tuo atveju, jeigu yra tiesiogiai įtvirtintos įstatymuose (NASDAQ QMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas, 2010, p. 27). Nors lingvistiškai aiškinant ankstesnę bendrovės tikslo sampratą, galima manyti, jog yra sudaromos prielaidos atsižvelgti ir į kitus suinteresuotų asmenų interesus, tačiau, autoriaus nuomone, toks reglamentavimas vertintinas kaip pernelyg siauriu tam, jog faktiškai būtų užtikrinti suinteresuotų šalių interesai, ypač tuo atveju, jeigu jie tiesiogiai nėra reglamentuoti teisės aktuose. Tokia pozicija grindžiama tuo, jog įstatymai detalčiai nereglamentuoja visų atvejų, į kuriuos bendrovės turėtų atsižvelgti, todėl, manytina, jog tokia bendrovės tikslo samprata labiau pabrėžia bendrovės bei akcininkų interesus.

Vis dėlto, atkreiptinas dėmesys į naująją Nasdaq Vilnius Listinguojamų bendrovių valdysenos redakciją, įsigaliojusią nuo 2019 m. Pabrėžtina, jog priešingai nei ankstesnėje redakcijoje, naujoje kodekso redakcijoje nebeliko konkrečiai reglamentuoto bendrovės

tikslo. Toks pakeitimas, be kita ko, galėtų būti interpretuojamas taip, jog bendrovių interesų tenkinimas, siekiant užtikrinti nuolatinį akcininkų nuosavybės didinimą nebeturėtų būti laikomas pagrindiniu bendrovės tikslu bei laikytinas palankiu bei skatinančiu tvarų bendrovės valdymą. Be to, pažymėtina ir tai, jog taip pat būtų pakeistas ir principas, reglamentuojantis interesų turėtojų vaidmenį bendrovės valdysenos. Be įstatymuose numatytų interesų turėtojų, galiojančioje redakcijoje taip pat privalo būti atsižvelgta ir į tuos interesų turėtojus, kurie turi sudarę abipusius susitarimus su bendrove. Galiausiai, interesų turėtojams taip pat yra sudaromos sąlygos konfidencialiai pranešti apie neteisėtą ar neetišką bendrovės praktiką priežiūros funkciją vykdančiam kolegialiam organui (Nasdaq Vilnius Listinguojamų bendrovių valdysenos kodeksas, 2019, p. 19). Galiausiai, nepaisant to, jog buvo praplėstas interesų turėtojų ratas, autoriaus nuomone, bendrovė taip pat turėtų atsižvelgti ir į aplinkai daromą žalą. Taigi, apžvelgus skirtingu laikotarpiu galiojusias šio kodekso nuostatas, galima aiškiai išskirti pasikeitusį požiūrį į bendrovės tikslą, nebeakcentuojant akcininkų interesų tenkinimo kaip vienintelio bendrovės tikslo, tačiau taip pat praplečiant ir suinteresuotų asmenų svarbą. Nors tokie kodekso pakeitimai laikytini sudarantys pagrindą tvariam bendrovės valdymui, tačiau manytina, jog galiojanti formuluotė vertintina nevienareikšmiškai ir sudaro sąlygas skirtingoms interpretacijoms.

Apibendrinant CK, ABI ir kitose teisės aktuose pateikiamas bendrovės sampratas, galima išskirti tris skirtingas bendrovės tikslo interpretacijas: 1) privačių interesų tenkinimas, kurio interpretavimas gali būti suprantamas ir kaip suinteresuotų asmenų tikslų tenkinimas; 2) maksimalus pelno siekimas akcininkams; 3) pelno siekimas bendrovei (Lauraitytė, 2016, p. 114). Taigi, nepaisant galimų skirtingų bendrovės tikslo interpretacijų, aukščiau nurodytų teisės aktų bei kodifikuoto bendrovės tikslo aiškinimas, leidžia daryti išvadą, jog bendrovės tikslas pirmiau suprantamas kaip siekis tenkinti akcininkų interesus, kurie pasireiškia materialios naudos gavimu. Vis dėlto, pastarųjų metų pokyčiai bendrovių teisės reglamentavime, t. y. Nasdaq Vilnius Listinguojamų bendrovių valdysenos kodekso pakeitimai, nepaisant to, jog yra taikomi tik listinguojamoms akcinėms bendrovėms, implikuoja besikeičiantį požiūrį į bendrovės tikslą bei sudaro prielaidas tvariam bendrovių valdymui.

2.3.2. Teismų praktikoje

Nepaisant to, jog Lietuvos teisės doktrinoje bendrovės tikslas greičiau suprantamas kaip siekis didinti bendrovės akcininkų nuosavybės teises, skirtingos bendrovės tikslo interpretacijos (išskiriant lingvistinį bendrovės tikslo aiškinimą, įtvirtintą CK 2.34

straipsnio 3 dalyje) kelia klausimą, ar ir kokiais atvejais valdymo organai turi teisę nukrypti nuo akcininkų nuosavybės didinimo tikslo tam, jog būtų atsižvelgiama ir kitų suinteresuotų asmenų interesus, neatsižvelgiant į tai, jog šie interesai tiesiogiai nėra įtvirtinti teisės aktuose. Atsakymas į šį klausimą priklauso nuo bendrovės tikslo turinio ir pobūdžio. Kadangi bendrovės tikslo turinys ir pobūdis tiesiogiai nėra atskleidžiami teisės aktuose, tikslesnį atsakymą galima rasti teismų formuojamoje praktikoje.

Bendrovės tikslo aiškinimas teismų praktikoje nėra savitiksliis dalykas, o bendrovės tikslo turinys atskleidžiamas kitų normų analizės kontekste. Pabrėžtina, jog įprastai bendrovės tikslas yra atskleidžiamas bylose, kurias lemia neteisėtas ar netinkamas bendrovių valdymas, pavyzdžiui, kai sandoriai bendrovės vardu sudaromi bendrovės valdymo organams viršijant kompetenciją ar prieštaraujant bendrovės tikslui (CK 1.82 str. 1 d.), ar „teisinės aklavietės“ (angl. *Deadlock*) situacijose, kai akcininkų balsams bendrovėje pasiskirsčius po lygiai, dėl akcininkų interesų konflikto nepriimami arba vengiami priimti sprendimai (CK 2.115 str.).

Ankstesnėje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – **LAT**) praktikoje sutinkama gana aiški ir kategoriška teismo pozicija dėl bendrovės tikslo aiškinimo. Štai, pavyzdžiui, 2003 m. byloje, LAT pritarė pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų pozicijai bei pripažino, jog pelno siekimas, neatsižvelgiant į tai, jog tiesiogiai nėra įtvirtintas bendrovės įstatuose, yra preziumuojamas pagrindinis bendrovės tikslas (LAT 2003 m. spalio 8 d. nutartis Nr. 3K-3-917/2003). Atkreiptinas dėmesys į tai, jog šioje byloje teismas išaiškino, jog pelno siekimo tikslo neįtvirtintas bendrovės tikslas laikytinas ABĮ pažeidimu. Taigi, kaip galima matyti iš šios nutarties turinio, pelno siekimas yra ne tik pagrindinis bendrovės tikslas, bet taip pat laikytinas preziumuotinas įstatymo bei imperatyvus. Panaši teismo pozicija atsispindi ir tolimesnėje teismų praktikoje. 2006 m. byloje dėl pirkimo – pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia, teismas, bendrovę, kaip verslu užsiimančiu (pelno siekiančiu) asmeniu vertindamas su specialiaisiais bendrovių veiklą reglamentuojančiais įstatymais, padarė išvadą, jog pelnas yra bendrovės egzistavimo pagrindas (LAT 2006 gegužės 3 d. nutartis Nr. 3K-3-312/2006).

Tolimesnėje LAT praktikoje sutinkamas dar labiau kategoriškas bendrovės tikslo aiškinimas. Štai 2011 m. nutartyje teismas nurodė, jog ABĮ įtvirtintas bendrovės tikslas gauti pelną reiškia gauti ne bet kokį, o kuo didesnę pelną (LAT 2011 m. kovo 4 nutartis Nr. 3K-3-101/2011). Priešingai nei ankstesni teismo aiškinimai, pabrėžiantys bendrovės tikslą siekti pelną, pastarasis aiškinimas, autoriaus nuomone, vertintinas kaip pernelyg kategoriškas, kadangi tokiu būdu yra paneigiamas faktas, jog versle egzistuoja tam tik verslo ciklai, svyravimai bei būtų nepagrįstai išplečiama valdymo organų atsakomybė už

priimtus veiksmus. Dėl šios priežasties negalima garantuoti nei nuolatinio ir stabilaus pelno, nei vien tik naudingų sandorio sudarymo, todėl, jei bendrovės valdymo organų nariai būtų atsakingi už kiekvieną nuostolius sukėlusį sprendimą, tai žlugdytų jų iniciatyvumą bei ribotų veikimo laisvę. Būtent šio argumento pagrindu LAT 2011 m. gruodžio 16 d. byloje (LAT 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis Nr. 3K-3-511/2011), aiškino bendrovės tikslą. Pažymėtina, kad kaip tik ši byla laikytina pirmuoju atveju, kuomet LAT nukrypo nuo aiškinimo, kad pelno ar maksimalaus pelno siekimas yra privalomas bendrovės tikslas (Lauraitytė, 2016, p. 121) bei žyminti pasikeitusį LAT požiūrį į bendrovės tikslą bei formuojanti liberalesnę šio instituto praktiką, bendrovės pelno siekimą įvardinant tik kaip vieną iš bendrovės tikslų, nesuteikiant šiam tikslui išskirtinės prioritetinės reikšmės. Be to, svarbu paminėti ir tai, jog šioje byloje teismas taip pat akcentavo tai, jog CK 1.82 str. prasme, bendrovės tikslas turi būti suprantamas siaurai, t. y. jog tik akivaizdžiai žalingi sandoriai (pavyzdžiui, akivaizdžiai žalingas yra turto perdavimas kitiems asmenims neatlygintinai) yra laikytini prieštaraujantys bendrovės tikslui, o ne pavyzdžiui maksimalios naudos iš sandorio negavimas. Taigi, autoriaus nuomone, nors pelną vis vien būtų galima laikyti pagrindiniu bendrovės tikslu²⁸, tačiau dispozityvesnis bendrovės tikslo aiškinimas lemia platesnes bendrovės valdymo organų galimybes įgyvendinti tvarų bendrovės valdymą.

Atskirą dėmesį verta atkreipti į 2016 m. gegužės 20 d. LAT nutartį (LAT 2016 m. gegužės 20 d. nutartis Nr. 3K-3-288-611/2016). Šioje byloje teismas dar plačiau aiškino bendrovės tikslo institutą, pabrėždamas, jog bet kokio privataus juridinio asmens (t. y. ir bendrovės) veiklos tikslas yra racionaliai naudoti išteklius ir siekti pelno, tačiau tai nereiškia, kad bet kuris juridiniam asmeniui nuostolingas arba jo sudarytas neatlygintinis sandoris prieštarauja jo tikslams ir visais atvejais turi būti naikinamas, nes tai reikštų teisinio stabilumo nebuvimą ir paneigtų rinkos ekonomikos dėsnius. Dar daugiau, teismas taip pat pakeitė iki tol galiojusią praktiką bei nurodė, jog <...> *įstatymas nedraudžia privačiam juridiniam asmeniui sudaryti ir neatlygintinus sandorius. Jeigu toks sandoris pažeidžia privataus juridinio asmens kreditorių interesus, jie gali ginti savo teises pareikšdami actio Pauliana ieškinį.* Tokia LAT poziciją dėl bendrovės tikslo pakartojama ir 2019 m. byloje (LAT 2019 m. birželio 6 d. nutartis Nr. e3K-3-163-219/2019). Šioje byloje teismas *inter alia* taip pat nurodė, jog sandorio naudingumas nereiškia tik jo

²⁸ Tokia autoriaus nuomonė yra grindžiama tuo, jog nepaisant to, kad byloje pelno siekimas aiškinamas tik kaip vienas iš bendrovės tikslų, tačiau atsižvelgiant į įstatymų leidėjo įtvirtintą bendrovės tikslo sampratą bei tai, jog tiesiogiai teismas nepasisako dėl kitų galimų bendrovės tikslų, manoma, jog pagal bendrovės esmę, pelno siekimas yra pagrindinis bendrovės tikslas.

komercinės naudos, bet taip pat gali apimti ir bet kokią kitą adekvačią naudą bendrovei²⁹. Verta paminėti ir tai, jog šioje byloje teismas, aiškindamas juridinio asmens tikslus, išskyrė trečiąjį privataus juridinio asmens tikslą – užtikrinti juridinio asmens veiklos tęstinumą. Priešingai nei ankstesnėje teismų praktikoje, pastarosios LAT nutartys aiškiai implikuoja pasikeitusį teismų požiūrį į bendrovės tikslą. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog tai yra pirmosios bylos, kuriose teismas tiesiogiai nurodė, jog bendrovės pelno siekimas nėra vienintelis bendrovės tikslas, tačiau išskyrė ir kitus juridinių asmenų tikslus, t. y. racionalių išteklių naudojimą bei vykdomos veiklos tęstinumo užtikrinimą. Šiame kontekste svarbu pabrėžti ir tai, jog ne kiekvienas sandoris turi reikšti bendrovės gaunamą komercinę naudą, kadangi tai, be kita ko, sudaro prielaidas bendrovės valdymo organams integruoti tvarius valdymo metodus į bendrovės valdymą.

Apibendrinant LAT praktiką dėl bendrovės tikslo aiškinimo, galima teigti, jog ankstesniuju laikotarpiu (nuo 2003 m. iki 2011 m.) teismų praktikoje vyravo suabsoliutintas požiūris į bendrovės pelno tikslą, pelno siekimą aiškinant kaip vienintelį ir esminį bendrovės tikslą. Tokio aiškinimo kontekste, nesant teisinio reglamentavimo materialioje teisėje, tvaraus bendrovių valdymo perspektyvos laikytinos miglotomis, kadangi bet kokio sandorio, neturinčios apibrėžtos komercinės naudos, sudarymas būtų aiškinamas kaip prieštaraujantis bendrovės tikslui. Vis dėlto, pastaruoju laikotarpiu (nuo 2016 m.) formuojama LAT praktika implikuoja aiškiai pasikeitusį teismo požiūrį į bendrovės tikslą ir tuo pačiu bendrovių valdymą, kadangi be pelno siekimo, taip pat išskiriami ir kiti tikslai – vykdomos veiklos tęstinumo užtikrinimas bei racionalus išteklių naudojimas. Nepaisant skirtingo bylų nagrinėjimo konteksto, toks bendrovių tikslo aiškinimas vertintinas kaip palankiu, kadangi nebėra absoliutinimas pelno siekimo tikslas, o taip pat pabrėžiami ir kiti bendrovių veiklai svarbūs veiksniai.

2.4. Bendrovės tikslas: apibendrinimas ir perspektyvos

Apibendrinant bendrovės tikslo reglamentavimą, vienareikšmiškai teigti, jog bendrovių teisė nesudaro prielaidų tvariam bendrovių valdymui, autoriaus nuomone, nebūtų visiškai tikslu. Priešingai, galima pastebėti tvariam bendrovių valdymo integravimui palankias tendencijas, kai vis daugiau valstybių reformuoja bendrovių tikslo sampratą nacionaliniuose bendrovių valdymo kodeksuose. Nors, manytina, jog didžiausią poveikį aplinkai ir visuomenei turintys subjektai yra didžiosios bendrovės, kurioms taikomos

²⁹ Pažymėtina, jog tokia teismo pozicija formuojama dar nuo 2017 m. (žr. pvz., LAT 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis Nr. e3K-3-375-611/2017).

atitinkamos valstybės nacionalinių bendrovių valdymo kodekso normos, tačiau vien tam tikros subjektų grupės (t. y. listinguojamų bendrovių) elgesio reglamentavimas minkštosios teisės šaltiniais, savaime nėra pakankama priemonė³⁰ siekiant tvarių tikslų įgyvendinimo.

Vis dėlto, nepakankamai aiškus bendrovės tikslo reglamentavimas civiliniuose kodeksuose ar nacionaliniuose bendrovių teisės įstatymuose bei iki šiol praktikoje vyraujantis bendrovės tikslo interpretavimas tik per akcininkų nuosavybės didinimo prizmę, manytina, jog yra vienas iš pagrindinių veiksnių, ribojančių bendrovių galimybes atsižvelgti į platesnį aplinkybių spektrą priimant strateginius sprendimus (Sjafjell, Johnston, Anker-Sorensen, Millon, 2015, p. 120). Doktrinoje sutinkama ne viena skeptiška pozicija, kvestionuojanti situacijas, kuriose bendrovės pačios savanoriškai prisiimtų daugiau įsipareigojimų nei to numato galiojantys teisės aktų reikalavimai (Sjafel, Taylor, 2019, p. 18). Darant prielaidą³¹, jog ne visos bendrovės savanoriškais pagrindais atsižvelgs į besikeičiančią pasaulinę klimato situaciją bei valdyme neužtikrins veiksmingo bendrovės tikslo³² apibrėžimo ir įgyvendinimo, autoriaus nuomone, turėtų būti svarstomos perspektyvos dėl bendrovės tikslo reglamentavimo Europos Sąjungos lygmeniu, atsižvelgiant, pavyzdžiui, į aukščiau nurodytą Prancūzijos reglamentavimą.

Bene dažniausiai doktrinoje nurodomas pasiūlymas dėl bendrovės tikslo reformavimo numato, jog bendrovės tikslas turėtų būt suprantamas kaip bendrovių tvarios vertės kūrimas planetos ribose (angl. *Planetary boundaries*). Įgyvendinant tokį tikslą, bendrovės valdymo organo nariai turėtų būti atsakingi už tai, kad būtų parengtas ilgalaikis, gyvavimo ciklu (angl. *Life-cycle-based*) pagrįstą verslo planą su pagrindiniais veiklos rodikliais, pagal kuriuos bendrovė galėtų kasmet teikti nefinansinės informacijos ataskaitas (Sjafjell, Hayha, Cornell, 2020, p. 25).

³⁰ Štai, pavyzdžiui, C. Villiers nurodo, jog minkštosios teisės nuostatos gali neturėti esminio poveikio bendrovių veiklai, tačiau jos yra naudingas pavyzdys – pagrindas, kuriuo remiantis gali būti plėtojamas nacionalinės griežtosios teisės nuostatos (Villiers, 2019, p. 565).

³¹ Tokia autoriaus prielaida yra pagrįsta atsižvelgiant į A. Lafarre ir C. Van der Elst moksliniame straipsnyje (Lafarre, Van der Elst, 2018, p. 266) pateikiama statistika. Straipsnyje analizuojama 2013 – 2017 m. tam tikrų ES valstybių narių bendrovių akcininkų pasiūlymai visuotiniuose akcininkų susirinkimuose. Analizės metu nustatyta, kad tik 207 pasiūlymai iš 2427 bendrų pasiūlymų buvo susiję su tvarumo klausimais, kas sudaro 8,5% visų akcininkų pasiūlymų.

³² Veiksmingas bendrovės tikslas šiame kontekste suprantamas kaip tam tikri bendrovės pelno ribojimo principai, kuomet bendrovė akcentuoja ne tik bendrovės ir, atitinkamai, akcininkų interesų tenkinimą, tačiau taip pat kreipia dėmesį į išorinius veiksnius

3. TVARAUS BENDROVIŲ VALDYMO ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA IR PERSPEKTYVOS

Bendrovės valdymo organai, dėl teisės aktais suteikiamų teisių ir pareigų, atlieka pagrindinį vaidmenį įgyvendinant bendrovės valią, o valdymo organų priimti sprendimai iš karto tampa atitinkamais bendrovės veiksmais (Moslein, Sorensen, 2018, p. 396). Atsižvelgiant į tai, jog būtent valdymo organai yra atsakingi už vidinį bendrovės valdymą ir išorinius santykius su trečiaisiais asmenimis, būtų pagrįsta manyti, jog valdymo organai taip pat turėtų būti atsakingi už tvaraus bendrovių valdymo modelio integravimą į bendrovės vykdomą veiklą. Nors bendrovių teisė neretu atveju yra orientuota į akcininkų vertės kūrimą, tačiau bendrovių teisė nereikalauja, jog bendrovės valdymo organai koncentruotųsi tik į akcininkų gaunamą gražą. Taip yra, visų pirma, dėl to, jog valdymo organai privalo užtikrinti privalomų teisės aktų reikalavimų (Sjafjell, 2018, p. 10). Be to, taip pat galima paminėti tas situacijas, kuomet valdymo organai turi galimybę integruoti tvarius bendrovių valdymo būdus bent jau tiek, kiek tai leidžia padaryti verslo argumentai, t. y. tiek, kiek galima teigti, jog tai bus pelninga bendrovei ilgalaikėje perspektyvoje (Sjafjell, 2018, p. 11). Vis dėlto, atsižvelgiant į nuosavybės ir kontrolės atskirumą jie neturi absoliučios diskrecijos priimant sprendimus bendrovės vardu bei daugiau laikytini kaip bendrovės atstovai (Moslein, Sorensen, 2018, p. 397). Jie taip pat yra saistomi pareigų, numatytų įstatymuose, bendrovės įstatuose bei bendrovės akcininkų jiems keliamų tikslų. Dėl to valdymo organai įprastai nesirenka tvarių valdymo būdų, kadangi jų veikla dažniausiai iš esmės koncentruojasi tik į akcininkų nuosavybės didinimą. Toks valdymo organų elgesys, be kita ko, paprastai taip pat būna sąlygotas pozityviomis, pavyzdžiui, finansinėmis paskatomis, tačiau taip pat gali būti sąlygotas ir neigiamomis paskatomis, pavyzdžiui, bendrovės akcininkų neribota teise atšaukti bendrovės valdymo organą arba nuo to, kaip interpretuojama bendrovės tikslo samprata (Sjafjell, 2016, p. 382).

Galiausiai, be teisės aktuose ir įstatuose valdymo organams numatytų privalomų pareigų, jie taip turi ir fiduciarinių pareigų bendrovei. Bendriausia prasme, galima išskirti dvi pagrindines bendrovės valdymo organų pareigas: rūpestingumo pareigą (angl. *Duty of care*) ir lojalumo pareigą (angl. *Duty of loyalty*). Fiduciarinės pareigos, visų pirma, turėtų būti suprantamos kaip tam tikras kontrolės mechanizmas, kuris riboja valdymo organų narių asmeninės naudos siekimą (Hart, 1993, p. 5). Tačiau vien tai, jog bendrovės valdymo organai turi fiduciarines pareigas bendrovės akcininkams neturėtų reikšti, jog ji negalėtų turėti fiduciarinių pareigų ir kitiems su bendrove susijusiems asmenims (Hart, 1993, p. 6). Kitaip tariant, fiduciarinės pareigos įtvirtina draudimą bendrovės valdymo organams veikti

savo interesais, tačiau nepateikia aiškaus atsakymo, kieno naudai jie turėtų veikti (Lauraitytė, 2016, p. 134). Kaip jau buvo minėta, bendrovės tikslas numato normatyvinį bendrovės valdymo organų narių elgesio standartą. Pavyzdžiui, tuo atveju, jeigu bendrovės tikslas reglamentuojamas teisės aktuose ar aiškinamas teismų tik kaip išimtinai maksimalus pelno siekimas, tokiu atveju, nukrypimas nuo tokio tikslo, net ir nesant siekio gauti asmeninės naudos, būtų laikomas fiduciarinių pareigų pažeidimu ir ribotų tvaraus bendrovių valdymo galimybes (Lauraitytė, 2016, p. 134). Vis dėlto, nors bendrovės tikslo samprata numato bendrą normatyvinį valdymo organų narių elgesio standartą, šio instituto analizė leidžia konkretizuoti valdymo organų narių diskrecijos ribas tvariam bendrovių valdymui.

3.1. Valdymo organų fiduciarinės pareigos

3.1.1. Lojalumo pareiga

Lojalumo pareigos analizė tvariam bendrovių valdymui svarbi dėl keleto priežasčių. Pirma, lojalumo pareigos analizė konkretizuoja, visų pirma, kieno interesams – bendrovės ar akcininkų, turėtų būti suteikiama pirmenybė, antra, ar, ir kuriose situacijose, bendrovės valdymo organai gali atsižvelgti į kitus interesus. Priklausomai nuo to, kaip reglamentuojamos ir aiškinamos šios fiduciarinės pareigos turinys, atitinkamai, valdymo organų narių veiksmai, kuriais būtų siekiama įgyvendinti tvaresnio bendrovės valdymo iniciatyvas, būtų ribojami arba sudarantys tam galimybes.

Pastebėtina, jog teisinėje doktrinoje būtent lojalumo pareigai yra skiriama daugiau dėmesio, kadangi valdymo organų elgesys, visų pirma, yra priklausomas nuo to, kieno interesais turi veikti bendrovės valdymo organo nariai. Bendrąja prasme, lojalumo pareiga reiškia, jog bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės interesais bei siekti įgyvendinti jos tikslus (Bartkus, 2002, p. 193). Toks lojalumo pareigos apibrėžimas, visų pirma, suponuoja jog šios pareigos tikslas yra užtikrinti, kad valdymo organai gintų bendrovės, o ne kitų asmenų interesus (Velasco, 2018, p. 1054). Antra, bendrovės valdymo organo pareigos išimtinai susijusios su bendrovės tikslo įgyvendinimu. Kaip jau buvo minėta bendrovės tikslo analizės metu, bendrovės tikslas, nepaisant besikeičiančių tendencijų, tradiciškai buvo traktuojamas kaip pelno siekimas. Atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, jog bendrovės valdymo organai, įgyvendindami pagal teisės aktus ir įstatus nurodytas pareigas, paprastai būna suvaržyti pelno siekimo tikslo. Dėl pastarosios priežasties, galima kelti hipotezę, jog bet kokie valdymo organo veiksmai, prieštaraujantys tikslui siekti pelno, galėtų būti interpretuojami, kaip pažeidžiantys bendrovės interesus.

Šiame kontekste taip pat verta paminėti, jog CK komentaro autoriai, apibrėždami lojalumo pareigos turinį nurodė, jog bendrovės vadovas, siekdamas bendrovės tikslų, turi atsižvelgti ir į kitus interesus, tačiau neprivalo jais vadovautis (Bartkus, 2002, p. 193). Viena vertus, toks lojalumo pareigos apibrėžimas tvaraus bendrovių valdymo kontekste galėtų būti vertintinas kaip palankus, kadangi suteikia teisę valdymo organui atsižvelgti ir į kitus interesus. Vis dėlto, toks apibrėžimas turėtų būti vertinamas kritiškai dėl keleto priežasčių. Visų pirma, yra numatoma prievolė tik atsižvelgti, tačiau nenumatoma pareiga vadovautis šiais interesais. Toks apibrėžimas laikytinas nepakankamu, kadangi valdymo organai, net ir atsižvelgę į kitus interesus, nebūtų saistomi pareigos jais vadovautis. Antra, nėra nurodoma, į kokius interesus valdymo organai turėtų atsižvelgti. Toks apibrėžimas laikytinas pernelyg abstrakčiu, kadangi iš tokio apibrėžimo nėra aišku, ar valdymo organas turėtų atsižvelgti tik į tuos interesų turėtojus, kurie yra saistomi sutartimis su bendrove (pavyzdžiui, kreditoriai, darbuotojai ar tiekėjai), ar mintyje turima platesnis interesų turėtojų ratas.

Kaip jau buvo minėta, lojalumo pareiga, bendraja prasme reiškia, jog bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės interesais bei siekti jos tikslų įgyvendinimo (Bartkus, 2002, p. 193). Tačiau, atsižvelgiant į ABĮ 19 str. 8 d., kuri numato, jog bendrovės valdymo organai turi veikti ne tik bendrovės, tačiau ir jų akcininkų naudai, visų pirma, kyla klausimas, kieno interesams – bendrovės ar akcininkų, turėtų būti suteikiamas prioritetas, bei, antra, ar ir kokios situacijomis, valdymo organas gali atsižvelgti į kitų suinteresuotų asmenų interesus. Be to, nei CK, nei CK komentaras tiksliai neapibrėžia, ką reiškia veikimas bendrovės interesais. Taigi, siekiant atsakyti į šiuos klausimus bei atskleisti, ar lojalumo pareigos turinys suteikia teisę valdymo organo nariams atsižvelgti į platesnį interesų ratą, tikslinga apžvelgti, kaip ši pareiga yra aiškinama teismų praktikoje.

Teismų pozicija dėl to, kieno interesais turi veikti bendrovės valdymo organas, nėra nuosekli bei skiriasi nuo nagrinėjamo konteksto. Visų pirma, LAT praktikoje galima sutikti atvejų, kai teismas aiškina, jog valdymo organai turi vykdyti fiduciarines pareigas tiek bendrovei, tiek akcininkams. Štai, pavyzdžiui, 2009 m. byloje LAT nurodė, jog įstatymų nuostatose įtvirtintos bendrovės vadovo pareigos veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai (2009 m. lapkričio 20 d. nutartis Nr. 3K-7-444/2009)³³. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo LAT praktikos apžvalgoje pateikiama panaši lojalumo pareigos samprata. Nurodoma, jog lojalumo pareiga suprantama kaip fiduciarinės prigimties pareiga valdymo organams veikti geriausiai

³³ Tokios pozicijos LAT laikėsi ir kitose bylose, žr. pvz., 2009 m. lapkričio 19 d. nutartis Nr. 3K-3-517/2009, 2016 m. sausio 8 d. nutartis Nr. 3K-3-64-248/2016.

bendrovės ir jos akcininkų interesais (2016 m. lapkričio 23 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo LAT praktikos apžvalga, Teismų praktika Nr. 45, 2017, p. 32). Kitose bylose LAT laikosi kitokios pozicijos. Štai, pavyzdžiui, 2009 m. byloje LAT nurodo, jog juridinio asmens dalyvio interesai ne visada gali sutapti su juridinio asmens interesais, tuo tarpu juridinio asmens valdymo organai turi veikti išimtinai juridinio asmens interesais (LAT 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis Nr. 3K-3-528/2009)³⁴. 2013 m. byloje, teismas, vertindamas ABĮ 19 str. 8 d. nustatytą bendrovės vadovo pareigą veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, vertina kaip pareigą išimtinai veikti bendrovės interesais (LAT 2013 m. balandžio 19 d. nutartis Nr. 3K-3-234/2013)³⁵.

Kitose bylose galima matyti dar kitokią formuojamą praktiką. Štai, pavyzdžiui, 2011 m. byloje LAT nurodė, jog bendrovė privalo veikti atsižvelgdama į visų suinteresuotų asmenų, įskaitant ir kreditorius, interesus bei, atsižvelgdama į šiuos interesus, bendrovė privalo juos derinti ir siekti jų pusiausvyros (LAT 2011 m. kovo 25 d. nutartis Nr. 3K-3-130/2011). Tokia teismo pozicija, viena vertus, galėtų būti vertinama kaip palanki, kadangi nurodoma pareiga įvertinti ne tik bendrovės, tačiau taip pat įvairių interesų turėtojų interesus. Taigi, tokio aiškinimo pagrindu, valdymo organo narys, įgyvendindamas tvarų bendrovės valdymą galėtų pateisinti savo elgesį tuo, jog priimdamas atitinkamus bendrovės valdymo sprendimus atsižvelgė į interesus susijusius su aplinkos apsauga, su vietine bendrove ar kitais interesais. Vis dėlto, kaip matyti iš tolimesnio šios praktikos vystymo, ši pareiga yra susiaurinama bei išskiriamos tik dvi interesų grupės, t. y. akcininkai ir kreditoriai. Pavyzdžiui, 2012 m. byloje LAT nurodė, jog <...> bendrovei veikiant įprastai, pagrindinė vadovų pareiga – tenkinti nuosavų kapitalo teikėjų – dalyvių interesus. Kai bendrovės finansinė būklė prastėja ir ji turi daugiau skolų, valdymo organų fiduciarinės pareigos atsiranda ir kreditorių atžvilgiu (LAT 2012 m. vasario 1 d. nutartis Nr. 3K-3-19/2012). Be to, LAT praktikos apžvalgoje, teismas, komentuodamas šią bylą nurodė, jog mokios bendrovės valdymo organų pareiga yra veikti atsižvelgiant į ilgalaikius bendrovės akcininkų interesus bei jog iki tol, kol bendrovė yra moki, valdymo organai, veikdami akcininkų naudai, kartu tenkina ir kreditorių bei darbuotojų interesus (2016 m. lapkričio 23 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo LAT praktikos apžvalga, Teismų praktika Nr. 45, 2017, p. 30)³⁶.

³⁴ Tokios pozicijos LAT laikosi ir kitose bylose, žr. pvz., 2009 m. birželio 1 d. nutartis Nr. 3K-3-244/2009.

³⁵ Tokios pozicijos LAT laikosi ir kitose bylose, žr. pvz. 2018 m. vasario 8 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-105-421/2018, 2019 m. spalio 24 d. nutartis Nr. e3K-3-309-403/2019, 2019 m. kovo 14 d. nutartis Nr. e3K-3-98-684/2019.

³⁶ Šiame kontekste taip pat verta atkreipti dėmesį į kitą teismo formuojamą praktiką, kurioje nurodoma, jog, kurioje teismas nurodė, jog <...> *bendrovės vadovas yra privalo derinti visų juridinio asmens interesų grupių (akcininkų, darbuotojų, o kai įmonei kyla nemokumo pavojus – ir kreditorių) interesus* (žr. pvz., LAT 2015 m. rugsėjo 22 d. nutartis Nr. 3K-3-470-969/2015, LAT 2013 m. balandžio 19 d. nutartis Nr. 3K-3-234/2013).

Viena vertus, toks teismo aiškinimas galėtų būti palankus dėl keleto priežasčių. Pirma, toks teismo aiškinimas pateikia argumentą, jog valdymo organai gali turėti fiduciarines pareigas įvairių suinteresuotų asmenų atžvilgiu, t. y. jei kreditoriai ir akcininkai gali būti išskiriami kaip atskiri interesų turėtojai, taip pat galima teigti, jog galima atsižvelgti ir į kitus interesų turėtojus, pavyzdžiui, vietinę bendruomenę ar aplinką, kuriai bendrovės veikla daro neigiamą poveikį. Antra, tvarus bendrovių vystymasis pabrėžia ilgalaikės bendrovės veiklos bei perspektyvų svarbą. Visgi, toks aiškinimas turėtų būti vertinamas kritiškai, kadangi fiduciarinės pareigos bendrovės kreditoriams atsiranda tik tuo atveju, kai bendrovė susiduria su finansiniais sunkumais arba nemokumo atveju. Pabrėžtina, jog tvaraus bendrovių vystymosi kontekste, svarbu užtikrinti, jog toks bendrovių valdymas būtų užtikrintas ne tuo atveju, kai padaryta žala, bet bendrovei veikiant įprastai. Be to, nepaisant to, jog akcininkai yra išskiriami kaip interesų grupė, nėra pateikiama šios pareigos turinys. Pats teiginys „ilgalaikiai akcininkų interesai“ nėra pakankamas užtikrinti, jog bendrovės akcininkai tvariai valdys bendrovę. Nors ilgalaikiai interesai savaimė svarbūs tvariam bendrovių vystymui, tačiau nesant aiškių teisės aktų reikalavimų, tvarus bendrovių valdymas suprantamas kaip savanoriška iniciatyva, kuriai esminę reikšmę turi akcininkų sprendimas.

Apžvelgus lojalumo pareigos reglamentavimą ir aiškinimą teismų praktikoje, vienareikšmiškai atsakyti, ar lojalumo pareiga varžo, ar sudaro prielaidas valdymo organo nariams atsižvelgti į platesnį interesų ratą, yra sunku. Viena vertus, apžvelgus LAT praktiką, galima matyti, jog bendrovės interesai yra iškeliami virš atskirų akcininkų interesų. Jeigu, kaip buvo analizuota ankstesnėje darbo dalyje, bendrovės tikslas suprantamas plačiau nei vien pelno siekimas, autoriaus nuomone, toks fiduciarinių pareigų aiškinimas galėtų būti palankus siekiant integruoti tvaresnį verslo valdymo modelį. Be to, galime pastebėti, jog tam tikrose bylose, teismas aiškindamas lojalumo pareigą, be kita ko, išskiria ir kitus interesus, į kuriuos valdymo organai turėtų atsižvelgti. Vis dėlto, tokios situacijos dažniausiai yra susijusios su bendrovės kreditoriniais įsipareigojimais, kai yra pabrėžiamas kreditorių interesas. Be to, fiduciarinės pareigos šiai suinteresuotų asmenų grupei tampa aktuali tik tuo atveju, kai bendrovė tampa, arba yra arti nemokumo ribos. Turint mintyje tai, jog tvarumas yra pastovus procesas, kuris turėtų būti kaip įmanoma labiau integruojamas į kasdienę bendrovių veiklą, autoriaus nuomone, vien atsižvelgimo, pavyzdžiui, į aplinkai potencialą žalą esant kritinėje situacijoje, būtų negana ir tai neleistų įgyvendinti tvaraus verslo modelio.

Paminėtina, jog lyg šiol LAT praktikoje nėra randama bylų, kuriose teismas, analogiškai kaip kreditorių apsaugos atveju, tiesiogiai pasisakytų apie prevencinį bendrovės poveikį

aplinkai ir kitiems suinteresuotiems asmenims. Taigi, nors sistemiškai vertinant teismų pozicijas dėl bendrovės tikslo ir lojalumo pareigos, būtų galima rasti tam tikrų argumentų, kurie leistų valdymo organams atsižvelgti, pavyzdžiui, ir į aplinkos apsaugos aspektus, tačiau atsižvelgiant į tai, jog praktikoje papildomai išskirtini tik akcininkų interesai, manytina, jog lojalumo pareigos interpretavimas yra greičiau ribojantis nei skatinantis tvarų bendrovių valdymą.

3.1.2. Rūpestingumo pareiga

Nors tiek lojalumo, tiek rūpestingumo valdymo organų pareigos yra įtvirtintos bendrovių teisėje, tačiau tiek doktrinoje, tiek praktikoje jos vertinamos nevienodai. Doktrinoje sutinkama pozicijų, jog lojalumo pareiga įgyvendinama daug griežčiau nei rūpestingumo pareiga (Velasco, 2018, p. 1048). Tokia pozicija yra grindžiama tuo, jog, pirma, lojalumo problema yra svarbesnė negu bendrovės valdymo organų kompetencija, bei, antra, valdymo organo nariui esant lojaliam, jo elgesys gali būti pateisinamas vadovaujantis verslo sprendimo priėmimo taisykle (angl. *Business Judgment Rule*) (Velasco, 2018, p. 1049). Vis dėlto, autoriaus nuomone, siekiant skatinti tvarų verslo valdymo modelį, didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas būtent rūpestingumo pareigos analizei. Teisinėje doktrinoje sutinkama pozicijų, jog rūpestingumo pareiga, bendrąja prasme, reikalauja valdymo organų užtikrinimo, kad bendrovė laikytųsi teisės aktuose numatytų reikalavimų bei yra skirta siekiant užtikrinti, kad bendrovei būtų atlyginta dėl valdymo organų aplaidumo patirta žala (Quinn, 2019, p. 1). Kyla klausimas, ar, atsižvelgiant į bendrovių valdymo specifiką, rūpestingumo pareiga nėra aiškinama per siaurai. Šio skyriaus kontekste, svarbu konkretizuoti šios pareigos turinį bei nustatyti, ar rūpestingumo pareiga numato tik valdymo organų pareigą užtikrinti teisės aktuose numatytų privalomų reikalavimą laikymąsi, ar yra interpretuojama plačiau. Atsižvelgiant į tai, jog verslo vykdymas tvariu būdu, be kita ko, reikalauja aiškių valdymo organų narių veiksmų, autoriaus ginama pozicija yra ta, jog rūpestingumo pareiga reglamentuojama ir aiškinama per siaurai, todėl siekiant įgyvendinti tvarų bendrovių valdymą, be kita ko, turėtų būti svarstomi alternatyvūs būdai, kaip praplėsti rūpestingumo pareigos aiškinimą.

Rūpestingumo pareiga, įtvirtinta CK 2.87 str. 1 d., numato, jog valdymo organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organo atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai. Civilinio kodekso komentare nurodoma, kad ši pareiga reiškia, jog juridinio asmens valdymo organas turi elgtis taip, kaip atitinkamoje situacijoje elgtųsi apdairus asmuo tokiomis aplinkybėmis (objektyvus testas) ir *bona fide* juridinio asmens atžvilgiu. Ar

valdymo organas elgiasi apdariai, nustatoma pagal tai, ar priimdamas sprendimą jis turėjo visą informaciją, surinktą atsižvelgiant į sprendimo esmę ir aplinkybes (Bartkus, 2002, p. 193). Nors rūpestingumo standartas siejamas su tam tikrais valdymo organo veiksmis, tačiau pats standartas savaime nesuteikia pakankamai informacijos. Kaip, pavyzdžiui, teismas, vertindamas, ar valdymo organas elgėsi sąžiningai ir protingai, apibūdina, kaip identiškoje situacijoje elgtųsi apdairus asmuo (Čiočys, 2013, p. 54).

Kasacinio teismo praktikoje rūpestingumo pareiga įprastai vertinama kartu su lojalumo pareiga, tačiau nėra pateikiama išsamesnės šios pareigos turinio analizės. Kasacinis teismas, pasisakydamas dėl įmonės vadovo rūpestingumo pareigos turinio, yra išaiškinęs, kad vadovo rūpestingumo pareiga, visų pirma, nustato teisėto elgesio reikalavimą, jog paties vadovo elgesys nepažeistų imperatyviųjų teisės normų. Be to, vadovas privalo prižiūrėti, kad ir įmonės veikla būtų teisėta – vadovas privalo dirbti rūpestingai ir kvalifikuotai bei daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus. Įmonės vadovas taip pat privalo rūpintis, kad įmonė laikytųsi įstatymų, nustatytų savo veiklos apribojimų (LAT 2015 m. balandžio 17 d. nutartis Nr. 3K-3-220-916/2015)³⁷. Kita vertus, svarbu pastebėti, jog kitose bylose, teismas, aiškindamas rūpestingumo pareigos turinį, formuoja platesnį šios pareigos aiškinimą. 2013 m. byloje (LAT 2013 m. balandžio 19 d. nutartis Nr. 3K-3-234/2013)³⁸, teismas, aiškindamas rūpestingumo pareigos turinį, nurodė, jog <...> *bendrovės valdymo organas turi užtikrinti stabilią, efektyvią bei konkurencingą jos, kaip rinkos dalyvio, veiklą*. Toks rūpestingumo pareigos turinio aiškinimas, autoriaus nuomone, yra palankus ir leidžiantis bendrovės valdymo organams teisėtai integruoti tvarumą į kasdienę bendrovės veiklą. Tokia autoriaus nuomonė yra grindžiama tuo, jog vadovaujantis tokiu teismo aiškinimu, yra ribojama bendrovės valdymo organo nario civilinė atsakomybė už sandorius, kurie neturėtų „staigaus“ teigiamo ekonominio efekto, tačiau, atsižvelgiant į vis besikeičiančias rinkos tendencijas, kurių kontekste, aplinkos apsaugai ir tvariai veiklai yra skiriamas vis didesnis dėmesys, būtų užtikrinamos bendrovės konkurencinės perspektyvos. Toks rūpestingumo pareigos aiškinimas, autoriaus nuomone, taip pat atspindi taip vadinamosios verslo sprendimo taisyklės svarbą bei suteikia daugiau laisvės derinti įvairius interesus bent jau tiek, kiek tai yra palanku bendrovės tiek trumpalaikiams, tiek ilgalaikiams interesams.

Atsižvelgiant į tai, jog valdymo organai turi veikti bendrovės interesais, manytina, jog, viena vertus, verslo sprendimo taisyklė užtikrina valdymo organo narių veikimą

³⁷ Tokia teismo motyvacija kartojasi ir kitoje byloje. Žr. pvz., LAT 2014 m. gegužės 5 d. nutartį Nr. 3K-3-244/2014, LAT 2016 m. birželio 3 d. nutartis Nr. 3K-3-298-701/2016.

³⁸ Tokia teismo motyvacija pateikiama ir kitose bylose, žr. pvz., 2019 m. vasario 14 d. nutartis Nr. 3K-3-35-469/2019, 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis Nr. 3K-3-485-421/2016.

maksimaliai lygiai visų akcininkų interesais apribodama pavienių akcininkų galimybes per teisinius ginčus daryti įtaką valdymo organų nariams, kita vertus, sudaro galimybę valdymo organo nariams veikti užtikrinant ir kitų suinteresuotų grupių interesų apsaugą (Jaruševičius, 2019, p. 93). Bendriausia prasme, verslo sprendimo taisyklė užtikrina valdymo organų narių diskrecijos teises priimti *bona fide* verslo sprendimus ir apsaugo juos nuo galimos civilinės atsakomybės priimtam sprendimui sukėlus bendrovei žalą (Lauraitytė, 2016, p. 168). Nors verslo sprendimo taisyklė nacionalinėje teisėje nėra kodifikuota, jos turinys yra atskleidžiamas teismų praktikoje. Analizės kontekste atkreiptinas dėmesys į teismų praktikoje susiformavusį principą, kuris teigia, jog nuostolingas sprendimas ar sandoris savaime nereiškia fiduciarinių pareigų pažeidimo. LAT, vertindamas dėl valdymo organo priimtų verslo sprendimų vertinimo protingos ūkinės komercinės rizikos kontekste yra nurodęs, jog <...> *vien aplinkybė, kad įmonės vadovo sudarytas sandoris pasirodė nenaudingas ir padarė žalą įmonei ar jos kreditoriams, dar savaime neteikia pagrindo įmonės vadovo veiksmus vertinti kaip neteisėtus, jeigu įmonės vadovas elgėsi sąžiningai ir rūpestingai, nepažeidė teisės aktuose ir įmonės veiklos dokumentuose jam nustatytų pareigų ir akivaizdžiai neviršijo įmonės veikloje įprastos ūkinės komercinės rizikos* (LAT 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis Nr. e3K-3-320-916/2019)³⁹.

Verslo sprendimo taisyklės taikymas tampa dar aktualesnis atsižvelgiant į besikeičiančias rinkos tendencijas bei tvarumui teikiant vis didesnę prioritetą. Tvaraus verslo svarba, be kita ko, atsispindi 2020 m. priimtame Europos Parlamento Taksonomijos reglamente (2020 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas 2020/852), kuriame pabrėžiama tvaraus verslo svarba⁴⁰. Atsižvelgiant į tai, jog tvarumo svarba atsispindi ne tik rinkos kontekste (žr. 3 išnašą), manytina, jog jei ne rinkos spaudimas, tai vis didėjanti reguliacinė aplinka, kuri, atsižvelgiant į tvarumo svarbą politiniuose dokumentuose (žr. 1.1 skyriuje), bus palankesnė tiems verslams, kurie savo veiklą grindžia vadovaudamiesi aplinkos apsaugos, socialinio atsakingumo ir gerosios valdysenos

³⁹ Toks principas pagrindžiama tuo, jog valdymo organų nariai negali iš anksto žinoti, ar jų sprendimai ekonomiškai pasiteisins, nes verslo rezultatai priklauso nuo daugelio rinkos veiksnių, todėl ir atsakomybė jiems turėtų būti taikoma ne už neigiamą ekonominį jų veiksmų rezultatą (ekonomiškai nepasiteisinusį sprendimą), kurio pasekmių numatyti jie neturėjo galimybės, bet už jų veiksmus sprendimo priėmimo metu, vertinant veiksmų teisėtumą – ar sprendimo priėmimo metu jie pagrįstai ir sąžiningai galėjo tikėti, kad šis sandoris naudingas bendrovei (LAT 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis Nr. 3K-3-535-916/2018).

⁴⁰ Reglamento 4-ajame preambulės punkte yra nurodoma, jog *siekiant užtikrinti ilgalaikį Sąjungos ekonomikos konkurencingumą, svarbiausia yra darnumas ir perėjimas prie saugios, neutralaus poveikio klimato, klimato kaitos poveikiui atsparios, efektyviau išteklius naudojančios ir žiedinės ekonomikos*.

principams. Štai, pavyzdžiui, globaliose kapitalo rinkose, jau dabar pastebimas į tvarumą orientuotų bendrovių pranašumas ir dar didesnis atsparumas krizėms⁴¹.

Nepaisant šių pozityvių finansinių paskatų priimant verslo sprendimus atsižvelgti į tvarumą, valdymo organai taip pat turėtų atsižvelgti ir į galimas netvaraus elgesio rizikas. Galima išskirti tam tikras potencialas rizikas: 1) atsakomybės; 2) reputacijos ir rinkos; 3) technologijos. Atsakomybės kontekste atkreiptinas dėmesys, jog tarptautinių ieškinių skaičiaus padidėjimas prieš bendroves, įskaitant patronuojančias bendroves, dėl aplinkos apsaugos ar socialinės žalos, kurią galimai padarė jų patronuojamosios bendrovės ar prieš didžiąsias bendroves dėl neigiamo poveikio aplinkai ar socialiniam poveikiui jų tiekimo grandinėse, rodo tendenciją, kad netvarios veiklos atsakomybė pradeda materializuotis (Sjafjell, 2020, p. 11). Reputacija ir rinka taip formuoja svarbias verslo tendencijas. Pamažu kintant socialinėms normoms ir lūkesčiams, pastebima, jog keičiasi tiek visuomenės požiūris į bendrovių neigiamą poveikį aplinkai, tiek ir vartotojų įpročiai, pavyzdžiui, vis daugiau dėmesio skiriama ekologiškesnėms prekėms, kurios yra ilgalaikės, o ne vienkartinės. Galiausiai, taip pat svarbu atsižvelgti ir į technologinius pokyčius. Jau minėtas dviejų energetikos bendrovių pavyzdys parodė, jog perėjimas nuo iškastinio kuro prie atsinaujinančių išteklių kelia finansinę riziką bendrovėms, kurios toliau planuoja pelnytis iš naftos, dujų ar anglies (Sjafjell, 2020, p. 12).

Nors verslo sprendimo taisyklė, atsižvelgiant į dabartines pasaulio ekonomikas tendencijas, galėtų būtų laikoma pateisinamu pagrindu atsižvelgti į tvarumą, tačiau manytina, kad vien verslo sprendimo taisyklės taikymas nėra pakankamas užtikrinti pokytį bendrovių valdyme pereinant nuo įprasto verslo prie tvaresnio. Tokia pozicija grindžiama tuo, jog, visų pirma, dabartinėje situacijoje siekiant įgyvendinti tvarų bendrovių valdymą nėra pakankama užtikrinti vien privalomų teisės aktuose įtvirtintų reikalavimų laikymąsi, kadangi tvaraus valdymo reikalavimai, lyg šiol nėra reglamentuoti (aut. pastaba – neatsižvelgiant į Taksonomijos direktyvą, kuri buvo priimta 2020 m. bei taikoma tik tam tikriems subjektams, pavyzdžiui, fondų valdytojams). Be to, tvarumo standartas vykdomoje veikloje įprastai numatomas kiekvienos bendrovės individualiai, atsižvelgiant į bendrovės vykdomą veiklą, bendrovės dydį ir kitus specifinius parametrus. Galiausiai, galiojančiame reglamentavime nėra numatyta jokių teisinių mechanizmų, kurie veiksmingai užtikrintų su tvarumu susijusių veiksmų įgyvendinimą. Doktrinoje sutinkama pozicijų, jog atsižvelgiant į tvaraus vystymosi esminę svarbą bei siekiant užtikrinti šios

⁴¹ Štai, pavyzdžiui, energetikos sektoriuje, atsinaujinančių išteklių energetikos bendrovė „Iberdola“, lyginant su iškastinio kuro energetikos bendrove „Shell“, rodė kur kas stipresnius augimo rodiklius, o COVID-19 pandemija ne tik nepaveikė bendrovės, tačiau priešingai, akcijų vertė išaugo kone dvigubai. Žr.: <<https://reglobal.co/neither-shell-nor-total-on-track-to-meet-their-climate-goals-without-a-step-change/>>.

iniciatyvos įgyvendinimą nepaliekant vien diskrecijos bendrovėms savanoriškai nuspręsti dėl tvaraus verslo įgyvendinimo, siūloma praplėsti rūpestingumo pareigos reglamentavimą ir aiškinimą (Sjafjell, 2018, p. 19).

Pirmoji alternatyva, kuria būtų galima praplėsti rūpestingumo pareigos aiškinimą bei kurią jau faktiškai galima sutikti įgyvendinama praktikoje yra minkštosios teisės reglamentavimas. Pripažįstama, jog bendrovių veiksmai, kuriuos bendrovės įgyvendina savanoriškai, didina rinkos lankstumą ir sumažina valstybės privalomo reglamentavimo kaštus (Čiočys, 2013, p. 107). Minkštosios teisės šaltiniai vadovaujasi taip vadinamu „Laikykis arba paaiškink“ (angl. *Comply or explain*) principu. „Laikykis arba paaiškink“ principas reiškia, jog bendrovės turi laikyti numatytų taisyklių ir tai informuoti metiniame pranešime, o tuo atveju, jeigu nesilaiko šio principo įgyvendinimo, metiniame pranešime turi paaiškinti, kodėl jų nesilaiko (Čiočys, 2013, p. 29). Šis principas yra vertinamas palankiai dėl jo lankstumo. Bendrovės galėtų tvariai valdyti bendrovę tiek, kiek joms atrodo tinkama individualioje jų situacijoje, priklausomai nuo to, koks yra bendrovės dydis, kuriame sektoriuje veikia bei kitų verslui svarbių aplinkybių (Nedelchev, 2013, p. 76).

Bendrovių valdymo kodeksai yra „minkšto įstatymo“ pavyzdys, kurie įgyvendinami vadovaujantis principu „laikykis arba paaiškink“ (Čiočys, 2013, p. 29). Taigi, šiame kontekste, visų pirma, tikslinga būtų apžvelgti, kaip rūpestingumo pareiga apibrėžiama Nasdaq Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos kodekse. Rūpestingumo pareigos reglamentuojamas 3 kodekso principu. Štai, pavyzdžiui, 3.1.2 punkte nurodoma, kad valdyba, vykdydama jai priskirtas funkcijas, turėtų atsižvelgti į bendrovės, akcininkų, darbuotojų ir kitų interesų turėtojų grupių poreikius, atitinkamai siekiant tvaraus verslo kūrimo. 3.1.3. punkte įtvirtinama valdybos pareiga nustatyti atitinkamas rizikos valdymo ir kontrolės priemones užtikrinant reguliarią ir tiesioginę vadovų atskaitomybę. 3.1.4 punktas numato pareigą užtikrinti, jog bendrovėje būtų diegiamos priemonės, kurios įtrauktos į EBPO geros praktikos rekomendacijas. Galiausiai, 3.1.5 punktas nurodo, jog valdyba, skirdama bendrovės vadovą, turėtų atsižvelgti į tinkamą kandidato kvalifikacijos, patirties ir kompetencijos pusiausvyrą (Nasdaq Vilnius Listinguojamų bendrovių valdysenos kodeksas, 2019). Taigi, galima aiškiai matyti, jog Lietuvos bendrovių valdymo kodeksas rūpestingumo pareigas pakelia į gerokai aukštesnį lygį nei jis yra reglamentuotas CK ar aiškinamas teismų praktikoje. Be to, nurodyti rūpestingumo standartai, be kita ko, laikytini tiesiogiai susijusiais ir svarbūs tvariam bendrovių valdymo įgyvendinimui. Štai, pavyzdžiui, 3.1.2 punktas tiesiogiai įtvirtina pareigą atsižvelgti į kitus nei bendrovės ar akcininkų interesus siekiant tvaraus bendrovių vystymosi. 3.1.4 punktas numato pareigą užtikrinti, jog bendrovė būtų valdoma atsižvelgiant į EBPO geros praktikos

rekomendacijas, kurios *inter alia* taip pat pabrėžia tvaraus bendrovių vystymosi svarbą. Galiausiai, sistemiškai interpretuojant 3.1.2 ir 3.1.5 punktus, galima teigti, jog bendrovės vadovu turėtų būti skiriamas toks asmuo, kuris, be kita ko, turėtų atitinkamą kvalifikaciją, padėsiančią įgyvendinti tvarų bendrovių valdymą.

Panašius principus taip pat galima rasti ir Nyderlandų Karalystės bendrovių valdymo kodekse. Kodekso 1 skyriuje yra išskiriamos specialios taisyklės, susijusios su ilgalaikės bendrovės vertės kūrimu. Štai, pavyzdžiui, 1.1.1 punkte yra nurodoma, jog valdyba yra atsakinga už bendrovės ir su ja susijusių bendrovių tęstinumą. Ši pareiga toliau detalizuojama nurodant, jog valdyba turi daugiausia dėmesio skirti ilgalaikiai bendrovei ir su ja susijusių bendrovių vertei kurti bei atsižvelgti į suinteresuotų šalių interesus. Šiam tikslui pasiekti valdyba turi parengti ir veikloje vadovautis ilgalaikiu bendrovės strategijos planu. Rengiant strategiją, valdyba *inter alia* turi atsižvelgti į suinteresuotų šalių interesus ir visus kitus bendrovei ar su bendrove susijusiai bendrovei svarbius aspektus, pavyzdžiui, aplinkos, socialinius, pagarba žmogaus teisėms, kovai su korupcija ir kyšininkavimu (The Dutch Corporate Governance Code, 2016, p. 13). Taigi, kaip ir Lietuvos bendrovių valdymo kodekso atveju, taip ir šiuo, aiškiai galima matyti tendenciją, jog siekiama plačiau reglamentuoti bendrovės socialinės atsakomybės ir bendrovės tvaraus vystymosi aspektus. Priešingai nei Lietuvos atveju, šiame kodekse galima aiškiai įvardinamos priemonės, kuriomis valdyba turėtų siekti nurodytų tikslų, t. y. parengti ilgalaikį bendrovės vertės kūrimo strategiją, kurioje būtų atsižvelgta į visus su bendrove susijusius interesų turėtojų interesus. Svarbu paminėti ir tai, jog Nyderlandų bendrovių valdymo kodeksas, apibrėždamas ilgalaikę strategiją, nurodo ne tik individualią bendrovę, tačiau reglamentuoja plačiau nurodant ir su bendrove susijusių bendrovių veiklą. Be to, kaip darbe toliau bus nagrinėjama, siekiant užtikrinti tvarų bendrovių valdymą svarbu numatyti ne tik atskiros bendrovės valdymą, tačiau atsižvelgti į visą bendrovių grupę, kurioje veikia atskira bendrovė.

Taigi, galima aiškiai matyti, jog minkštosios teisės šaltiniuose rūpestingumo pareiga pakeliama į gerokai aukštesnį lygį nei jis yra reglamentuotas nacionaliniuose įstatymuose ar aiškinamas teismų praktikoje. Išsamiai apibrėžtos valdymo organų narių pareigos, ne tik sudaro prielaidas atsižvelgti į tvaresnį bendrovės veikimo modelį, tačiau taip pat gali būti priemonė, aiškiai nurodanti, kokiais būdais tai galėtų būti įgyvendinama. Vis dėlto, pabrėžtini ir tokio reglamentavimo trūkumai. Visų pirma, bendrovių valdymo kodeksai taikomi tik listinguojamoms bendrovėms, todėl tik nedidelė dalis visų bendrovių patenka po šio reglamentavimo taikymo sritį. Antra, pirmoji problema galėtų iš dalies sušvelninta ir bendrovių valdymo kodekso reikšmė būtų padidinta tuo atveju, jeigu teismai dažniau

vadovautęsi bendrovių valdymo kodekso normos, atskleisdami ir aiškindami fiduciarinių pareigų turinį, nustatydami valdymo organų narių elgesio standartą. Tokiu atveju susidarytų situacija, kurioje verslo atstovų sukurtos taisyklės būtų įgyvendinamos teisme, o teismui nereikėtų pačiam sukurti rūpestingumo standarto (Čiočys, 2013, p. 64)⁴². Galiausiai, doktrinoje sutinkama pozicijų, jog siekiant efektyvesnio perėjimo nuo įprasto verslo prie labiau tvaraus verslo, minkštosios teisės šaltiniai gali būti nepakankamai efektyvi priemonė tam užtikrinti, todėl kyla poreikis svarstyti griežtosios teisės alternatyvas (Sjafjell, Johnston, Anker-Sorensen, Millon, 2015, p. 107).

Kita alternatyva, kuria galėtų būti praplečiamos valdymo organų narių rūpestingumo pareigos turinys, yra ES bendrovių teisės reforma. Atsižvelgiant į tai, jog tik Prancūzijos bendrovių teisėje per pastarąjį laikotarpį buvo priimti teisės aktų pakeitimai, skatinantys tvaresnį bendrovių valdymą, mažai tikėtina, kad rūpestingumo pareiga būtų įgyvendinama nacionaliniu lygmeniu (Quinn, 2019, p. 3). Nepaisant to, dėl vis didėjančio prioriteto tvarumui politinėje darbotvarkėje, yra priežasčių manyti, jog tokia reforma yra įmanoma ES lygmeniu⁴³. Be jau darbe aptartos nefinansinės informacijos atskleidimo pareigos, tai, jog rūpestingumo pareiga yra per siauriai aiškinama, visų pirma, akcentuojama Studijoje dėl direktorių pareigų. Studijoje nurodoma, jog bendrovių teisės ir bendrovių valdymo srityje turėtų būti siekiama bendro tikslo – skatinti tvaresnį bendrovių valdymą ir didinti atskaitomybę už tvarų bendrovės vertės kūrimą (Study on directors' duties and sustainable corporate governance, 2020, p. 7). Siekiant šio bendro tikslo, bet kokia būsima ES intervencija turėtų siekti šių konkrečių tikslų:

- 1) vadovų vaidmens sustiprinimo siekiant ilgalaikių bendrovės interesų. ES intervencija turėtų „išsklaidyti“ dabartines klaidingas nuostatas, susijusias su bendrovės tikslu ir vadovų pareigomis, dėl kurių vadovai pirmenybę teikia trumpalaikiams finansiniams rezultatams, o ne ilgalaikiams bendrovės interesams;
- 2) vadovų atskaitomybės didinimo siekiant integruoti tvarumą į bendrovių sprendimų priėmimą. ES intervencija turėtų padidinti atskaitomybę už tvarios vertės kūrimą, padidinant vadovų atsakomybę už jų verslo veiklos tvarumą;
- 3) bendrovių valdymo praktiką, kuria prisidedama prie bendrovių tvarumo, skatinimas. ES intervencija turėtų akcentuoti trumpalaikę finansinę naudą skatinančios

⁴² Vis dėlto, apžvelgus LAT praktiką ABI bei CK 2 knygos kontekste, teismų praktikos, kurioje teismas būtų vadovavęsis bendrovių valdymo kodekse įtvirtintomis taisyklėmis, nėra.

⁴³ Tokią poziciją grindžiama atsižvelgiant į ES iniciatyvas tvarumo srityje, t. y. Nefinansinės atskaitomybės direktyva, Taksonomijos reglamentas, Studija dėl direktorių pareigų bei Studija dėl deramo patikrinimo.

bendrovių valdymo praktikos, kuri trukdo integruoti tvarumą į sprendimų priėmimo procesą, problematiką⁴⁴.

Antroji ES iniciatyva – Studija dėl deramo patikrinimo. Šios iniciatyvos perspektyvoje 2021 m. kovo 10 d. Europos Parlamentas patvirtinęs rezoliuciją, atvėrė kelią naujos direktyvos rengimui, kurioje bus reikalaujama, kad bendrovės laikytųsi žmogaus teisių ir aplinkosaugos standartų savo veiklos grandinėse (angl. *Supply chain*)⁴⁵. Direktyva siekiama nustatyti atsakingo verslo elgesio išsamaus patikrinimo (angl. *Due diligence*) standartus. Šioje direktyvoje išsamus patikrinimas turėtų būti suprantamas kaip įmonės prievolė, kiek leidžia galimybės, imtis visų proporcingų, tinkamų priemonių, dėti pastangas, kad jų vertės grandinėse nebūtų neigiamo poveikio žmogaus teisėms, aplinkai ar geram valdymui ir pašalinti tokį neigiamą poveikį, kai jis atsiranda. Išsamus patikrinimas yra procesas, kurį bendrovės valdymo organai nustato siekdami nustatyti žmogaus teisėms, įskaitant socialines, profesinių sąjungų ir darbo teises, aplinkai, įskaitant prisidėjimą prie klimato kaitos, ir geram valdymui dėl jos veiklos ir dėl jos verslo santykių vertės grandinėje kylantį galimą arba realų neigiamą poveikį, jį įvertinti, užkirsti jam kelią, jį panaikinti, sušvelninti, sustabdyti, stebėti, pranešti apie jį, už jį atsiskaityti, spręsti su juo susijusius klausimus ir jį ištaisyti (Pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl įmonėms tenkančios išsamaus patikrinimo prievolės ir įmonių atskaitomybės, 2021, 20 p.). Išsamus patikrinimas, visų pirma, laikytinas prevenciniu mechanizmu, pagal kurį yra reikalaujama, jog bendrovės valdymo organai, kiek galėdami dėtų visas proporcingas ir tinkamas pastangas, kad nustatytų galimą ar realų neigiamą poveikį bei jį įvertintų ir nustatytų politikos kryptis bei priemones, kurias taikant jis būtų panaikintas, jam būtų užkirstas kelias, būtų sprendžiamos su juo susijusios problemos ir jis ištaisomas bei kurias taikant įmonės atsiskaitytų apie tai, kaip tą poveikį jos šalina (Pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl įmonėms tenkančios išsamaus patikrinimo prievolės ir įmonių atskaitomybės, 2021, 30 p.).

⁴⁴ Studijoje išskiriami 7 potencialūs tolimesni bendrovių teisės reglamentavimo pokyčių pasiūlymai, kurie galėtų būti priimami tiek minkštosios teisės, tiek griežtosios teisės būdais: 1) bendrovės valdymo organai, veikdami bendrovės interesais, taip pat turėtų derinti su bendrove susijusius interesus: kreditorių, darbuotojų interesus, visuomenės interesus bei aplinkos apsaugą; 2) skatinti ilgesnį akcijų valdymo laikotarpį; 3) rengiant verslo strategiją, įvertinti bei įtraukti galimas veiklos rizikas, galimybes, poveikį bei atskleisti atitinkamą informaciją; 4) riboti akcininkų galimybes parduoti akcijas, kurias jie gauna kaip atlyginimą; 5) praplėsti valdybos sudėtį, užtikrinant, kad į valdybą būtų įtraukti asmenys, turinys patirties ir kompetencijos tvarumo klausimais; 6) suinteresuotų asmenų įtraukimas į rizikų, galimybių bei poveikio tvarumui nustatymą; 7) sudaryti sąlygas suinteresuotiems asmenims inicijuoti teismo procesą bendrovės vardu.

⁴⁵ 2021 m. kovo 10 d. Europos Parlamentas balsų dauguma pritarė Teisės reikalų komiteto pranešimui su rekomendacijomis Komisijai dėl bendrovėms tenkančios išsamaus patikrinimo prievolės ir bendrovių atskaitomybės.

Apibendrinant valdymo organų narių galimybes lemti tvarų bendrovių valdymą, galima teigti, jog galiojantis reglamentavimas greičiau riboja, nei skatina tvaraus valdymo galimybes. Nors, fiduciarinių pareigų analizė parodė, jog valdymo organų veikimas bendrovės interesais bei verslo sprendimo taisyklės institutas teoriškai sudaro prielaidas tvariam bendrovių valdymui, kadangi tai galėtų būti pateisinama per finansinę naudą bendrovei ilgalaikėje perspektyvoje, tačiau tai išimtinai priklauso nuo valdymo organų narių savanoriškos iniciatyvos, kuri neretai ribojama per siaurai suprantamomis valdymo organo pareigomis. Dėl reglamentavimo trūkumo pastebimos tiek minkštosios teisės, tiek EU bendrovių teisės iniciatyvos, kuriomis siekiama praplėsti valdymo organų narių pareigas bei įpareigoti juos atsižvelgti į su tvarumu susijusius veiksnius.

3.2. Akcininkų daroma įtaka bendrovių valdymo organų narių elgesiui

Be ankstesnėse darbo dalyse nagrinėto bendrovės tikslo ir valdymo organų fiduciarinių pareigų teisinio reglamentavimo, tvaraus bendrovių valdymo įgyvendinimas taip pat nemaža dalimi yra priklausomas ir nuo bendrovės akcininkų valios. Bendrovės akcininkai, kaip nuosavybę investavę bei už tai bendrovės kontrolės teises įgyvendinantys asmenys, turi lemiamą įtaką sprendžiant bendrovės strateginius klausimus bei formuojant bendrovės valią, todėl jų įtakoje didžiaja dalimi yra nusprendžiama, koku būdu yra valdoma bendrovė. Ankstesnių skyrių analizė atskleidė, jog galimybės pereiti nuo įprasto prie tvaraus verslo vystymo, teisinio reguliavimo prasme, teoriškai yra įmanomos, kadangi galiojantis reglamentavimas suteikia pakankamą diskreciją bendrovės valdymo organams valdyti bendrovės tvariu būdu. Vis dėlto, valdymo organai įprastai nesirenka aplinkai nekenksmingo būdo, jau nekalbant apie siekį pelno siekti tvariai, peržengiant verslo ribų. Manoma, jog taip yra dėl akcininkų pirmenybės principo dominavimo, kuris, paremtas valdymo organų finansinėmis paskatomis ir kitais veiksniais, diktuoja, jog bendrovės valdyba ir vadovas labiau suprantami kaip bendrovės akcininkų atstovai ir turėtų maksimaliai padidinti finansinę grąžą akcininkams (Sjafel, Taylor, 2015, p. 11). Net jei valdymo organo nariams suteikiamos paskatos palaikyti ilgalaikius bendrovės interesus ir tvarų bendrovės valdymą, tokios iniciatyvos gali nepavykti, jeigu tam prieštarauja bendrovės akcininkai. Taip yra dėl akcininkų turimų kontrolės ir bendrovės valios formavimo galių. Akcininkai turi bent jau netiesioginę teisę (t. y. per stebėtojų tarybą) be jokios rimtos priežasties atšaukti bendrovės valdybos narį ar bendrovės vadovą (Moslein, Sorensen, 2018, p. 437). Be to, visuotinis akcininkų susirinkimas, kaip aukščiausias bendrovės organas, taip pat formuoja bendrovės valią priimdamas strateginius bendrovės

sprendimus. Taigi, jeigu, pavyzdžiui, esant didelei akcininkų nuosavybės koncentracijai, kontrolinį akcijų paketą valdantis akcininkas nepritaria ilgalaikiams interesams bei tvaraus bendrovės valdymo siekiui, tai greičiausiai nustatys visą bendrovės valdymo kursą. Bet koks bandymas pakeisti bendrovės valdymą greičiausiai bus sėkmingas tik tuo atveju, jei bendrovės akcininkai bus įsitikinę, jog pakeitimas yra būtinas ir jam pritaro (Moslein, Sorensen, 2018, p. 439).

Akcininkų daroma įtaka tvaraus bendrovių valdymo kontekste priklauso nuo šių veiksnių: 1) bendrovės tikslo sampratos; 2) akcininkų nuosavybės koncentracija; 3) įstatymuose bei bendrovės steigimo dokumentuose suteikiamomis galiomis. Šie veiksniai parodo, kiek (tiek teisiškai, tiek faktiškai) akcininkai lemia, koku būdu bendrovė yra valdoma, tiek, atitinkamai, leidžia aiškiau suprasti valdymo organų bendrovės valdymo diskrecijos ribas. Atsižvelgiant į šių veiksnių tiek teisinį, tiek faktinį poveikį, yra sudaromos prielaidos tvariam bendrovių valdymui, arba, priešingai, bendrovės valdymas tokiu būdu gali būti ribojamas.

3.2.1. Visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija ir balansas su valdymo organų kompetencija

Kaip buvo analizuota ankstesniuose darbo skyriuose, pagal savo esmę tvarus bendrovių valdymas priskirtinas valdymo organų narių kompetencijai. Taigi, nepaisant to, kad visuotinis akcininkų susirinkimas formuoja bendrovės valią, svarbu nustatyti, ar visuotinis akcininkų susirinkimas, veikdamas savo kompetencijos ribose, gali nulemti bendrovės valdymo būdą bei sąlygoti valdymo organų elgesį duodant jiems nurodymus, koku būdu ta valia turėtų būti įgyvendinama.

Visuotinis akcininkų susirinkimas turi išimtinę kompetenciją spręsti esminius su bendrove susijusius klausimus, kurių negali deleguoti jokiems organams (ABĮ 20 str. 1 d., 19 str. 5 d.). Dalyvių susirinkimas, neperžengdamas jam įstatymo priskirtos kompetencijos ribų, sprendžia svarbiausius ir paprastai su ilgalaikė įmonės veiklos perspektyva susijusius, nekasdienius veiklos klausimus, todėl dalyvių veikla kasacinio teismo vadinama strateginiu bendrovės valdymu (LAT 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-594-686/2015). Be kitų visuotinio akcininkų susirinkimo teisių, visuotinis akcininkų susirinkimas turi išimtinę teisę priimti sprendimus dėl pelno (nuostolių) paskirstymo, atšaukti stebėtojų tarybą ar jos narius, taip pat visuotinio akcininkų susirinkimo išrinktą valdybą ar jos narius bei bendrovės vadovus (ABĮ 20 str.). Be to, visuotinis akcininkų susirinkimas gali spręsti ir kitus ABĮ ar bendrovės įstatuose jo kompetencijai priskirtus

klausimus, jeigu tai pagal ABĮ nepriskirta kitų bendrovės organų kompetencijai ir jeigu pagal esmę tai nėra valdymo organų funkcijos. Štai, pavyzdžiui, bendrovės įstatuose gali būti nurodoma, jog bendrovės valdyba, sprendama klausimus dėl didelių investicijų (pavyzdžiui, ne mažesnių nei 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo), privalo gauti visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimą (ABĮ 34 str. 6 d.).

Atsižvelgiant į visuotiniam akcininkų susirinkimui suteikiamą kompetenciją, teigiama, jog, visų pirma, jų įtaką paprastai pasireiškia priimant finansinius bendrovės sprendimus, kai yra tvirtinami ar atmetami sprendimai dėl bendrovės didelių investicijų ar pelno paskirstymo (Sjåfjell, p. 388, 2016). Šiame kontekste svarbu pabrėžti akcininkų teisinio statuso ypatumą, jog akcininkas *per se* nėra juridinio asmens organas ir neturi įstatyme nustatytų pareigų bendrovei, išskyrus pareigą apmokėti įstatinį kapitalą, todėl akcininkų susirinkime jis gali balsuoti, vadovaudamasis savo interesais. Tai, be kita ko, lemia, jog akcininko interesai ne visada privalo sutapti su pačios bendrovės interesais (LAT 2015 m. vasario 14 d. nutartis Nr. 3K-3-4-969/2015, LAT 2020 m. lapkričio 4 d. nutartis Nr. e3K-3-288-1075-2020). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog akcininkai, priešingai nei bendrovės valdymo organai, likvidžioje bendrovėje neturi pareigos atsižvelgti į jokių kitus interesus ir gali laisvai siekti užsibrėžtų finansinių tikslų (Sjåfjell, p. 390, 2016).

Vis dėlto, tokia teisė nėra absoliuti ir visuotinio akcininko susirinkimo sprendimai, be kita ko, negali prieštarauti imperatyvios įstatymų normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo ar sąžiningumo principams (CK 2.82 str. 4 d.). Šiais sprendimų negaliojimo pagrindais yra įprastai siekiama apginti bendrovės kreditorių, smulkiųjų akcininkų interesus (Sjåfjell, p. 391, 2016). Vis dėlto, iš pateiktos analizės galima matyti, jog CK 2.82 str. 4 d. įtvirtinta teisė ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus yra labiau orientuotas į tas situacijas, kuomet akcininkai, pažeisdami imperatyvias įstatymo normas ar įstatus arba piktnaudžiaudami savo turimomis teisėmis nesąžiningai siekia turtinės naudos smulkiųjų akcininkų sąskaita. Autoriaus nuomone, esamas teisių gynimo mechanizmas būtų sunkiai pritaikomas tvaraus bendrovių valdymo kontekste. Tikriausiai sunkiai įsivaizduojama situacija, kuomet esant mokiai bendrovei, laiku atsiskaitant su bendrovės kreditoriais, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas paskirstyti pelną dividendams, o ne investavimui, pavyzdžiui, į ekologiškesnės įrangos pirkimą, būtų skundžiamas bendrovės smulkiųjų akcininkų arba bendrovės kreditorių.

Kita svarbi visuotinio akcininkų susirinkimo teisė yra teisė pašalinti valdybos narius ar bendrovės vadovą be jokios rimtos priežasties. Priklausomai nuo bendrovės formos, t. y. akcinės ar uždarnosios akcinės bendrovės, visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę tiesiogiai arba netiesiogiai (per stebėtojų taryba) atšaukti bendrovės valdymo organo narius

(ABĮ 20 str. 1 d. 4 p.). Literatūroje sutinkama įvairių pozicijų dėl šios kompetencijos vertinimo. Viena vertus, teigiama, jog tokia kontrolė nebūtinai turi neigiamų pasekmių bei tai, jog ji tik parodo, kad pagrindinės sprendimo teisės priklauso visuotiniam akcininkų susirinkimui (Lauraitytė, Miliauskas, p. 18, 2014). Iš dalies pritariant tokiai pozicijai, pažymima, jog bendrovėse, kuriose nėra kontroliuojančio akcininko ir vyrauja akcininkų nuosavybės dispersija⁴⁶, paprastai šia teise dėl didelių valdymo organų atšaukimo ir išrinkimo veiksmų koordinavimų kaštų nėra naudojamosi (Sjåfjell, p. 392, 2016).

Vis dėlto, priešinga situacija yra tose bendrovėse, kuriose egzistuoja didelė akcininkų nuosavybės koncentracija. Esant koncentruotai akcininkų nuosavybei bendrovėje, valdymo organų nariai, net ir esant faktiškai jiems deleguotai valdymo funkcijai, egzistuoja tikimybė, jog bus griežčiau kontroliuojami kontroliuojančio akcininko, o jų veiklą bus nukreipta tiesiogiai į šio akcininko nuosavybės didinimą (Lauraitytė, 2016, p. 192). Taigi, manytina, jog esant didelei akcininkų nuosavybės koncentracijai (kas, pavyzdžiui, yra būdinga NASDAQ Vilnius listinguojamoms bendrovėms)⁴⁷, bendrovės valdymo organo narių priimami sprendimai gali būti nulemti pašalinių aplinkybių, pavyzdžiui, manymu, jog priešingas elgesys akcininkų interesų tenkinimui, nepaisant, jog teisiškai ir būtų teisėtas, *de facto* galėtų lemti bendrovės valdymo organo nario atleidimą iš pareigų. Taigi, galima daryti išvadą, kad bendrovėse, kuriose vyrauja akcininkų nuosavybės dispersija, sudaromos palankesnės sąlygos reaguoti į socialinį ar moralinį spaudimą, įskaitant ir tvarų bendrovių valdymą (Lauraitytė, 2016, p. 193), o bendrovėse, kurioms būdinga didelė akcininkų nuosavybės koncentracija, atsižvelgiant į didesnę bendrovės akcininkų įsitraukimą į bendrovės valdymą bei teise be jokios pateisinamos priežasties atšaukti valdymo organo narius, yra propaguojami akcininkų interesai, kurie ne visais atvejais sutampa su bendrovės bei yra ribojantys tvaraus bendrovių valdymo galimybes.

Tai, jog ši problema nėra tik teorinė, bet su ja dažnai susiduriama ir praktikoje, pagrindžia ir ne vienas Europos Komisijos dokumente, kuriame apibendrinami atitinkamų laikotarpių bendrovių valdymo tendencijų tyrimo rezultatai. Štai, pavyzdžiui, Studijoje dėl direktorių pareigų, kaip viena iš esminių problemų, lemiančių netvarų bendrovių valdymą yra nurodoma tai, jog didėjantis trumpalaikio laikotarpio investuotojų spaudimas didina valdymo organų dėmesį trumpalaikiai finansinei grąžai akcininkams ilgalaikės bendrovės vertės kūrimo akcija (Study on directors' duties and sustainable corporate governance, p. 7, 2020). Visgi, verta atkreipti dėmesį, jog pastaroji problema Europos Komisijos

⁴⁶ Akcininkų nuosavybės dispersija apibūdinama dideliu akcininkų skaičiumi bendrovėje, kuris sąlygoja, jog nėra vieno kontroliuojančio ar susijusių akcininkų grupės, kurie galėtų realizuoti bendrovės kontrolės teises (Lauraitytė, 2016 p. 194).

⁴⁷ Žr. (Lauraitytė, Miliauskas, 2013, p. 4; Lauraitytė, 2016, p. 193).

dokumentuose minima daug anksčiau. 2011 m. Žaliojoje knygoje (angl. *Green Book*) dėl bendrovių valdymo Europos Komisija pažymi, jog bendrovių valdymo sistema yra paremta prielaida, kad akcininkai dalyvauja bendrovės valdyme ir reikalauja, kad vadovybė atsakytų už veiklos rezultatus. Tačiau yra pagrindo teigti, kad daugelis akcininkų pasyvūs ir dažnai dėmesį sutelkia tik į trumpalaikį pelną. Todėl naudinga apsvarstyti, ar galima akcininkus paskatinti labiau domėtis tvaria grąža ir ilgesnio laikotarpio rezultatais ir kaip juos paskatinti aktyviau dalyvauti sprendžiant įmonės valdymo klausimus (Commission Green Paper: The EU Corporate Governance Framework, at 3, COM (2011) 164 final).

Vis dėlto, vienareikšmiškai teigti, jog visų akcininkų vienintelis tikslas yra maksimalus jų nuosavybės didinimas, autoriaus nuomone, nebūtų visiškai tikslu. Literatūroje sutinkama pozicijų, jog akcininkai yra įvairi grupė, todėl jų propaguojamos vertybės gali būti skirtingos. Vis dėlto, tuo atveju, jeigu akcininkai bendrovę laiko tik kaip įrankiu siekiant maksimaliai patenkinti savo finansinius interesus, manytina, jog siekiant pakeisti tokių akcininkų elgesį, būtų tikslinga šnekėti apie tam tikrus paskatinimus arba teisių suvaržymus (Moslein, Sorensen, 2018, p. 418).

Literatūroje sutinkama įvairių pozicijų, kokiais būdais būtų galima daryti įtaką akcininkų elgesiui, jog jie turėtų paskatas ilgalaikiai ir tvariai bendrovės veiklai. Viena vertus, akcininkų elgesys galėtų būti veikiamas tam tikromis finansinėmis paskatomis. Štai, pavyzdžiui, Prancūzijos bendrovių teisėje, bendrovėms yra suteikiama teisė įstatuose numatyti ilgalaikiams akcininkams iki 10 proc. daugiau dividendų⁴⁸ (French Commercial Code, L232-14). Kitas finansinės paskatos būdas galėtų būti papildomų akcijų ar garantijų ilgalaikiams bendrovės akcininkams suteikimas (Bolton, Samama, 2013, p. 12). Galiausiai, taip pat būtų galima pritaikyti atitinkamas mokesčių lengvatas ilgalaikiams akcininkams (Moslein, Sorensen, 2018, p. 427). Kita vertus, akcininkų elgesys galėtų būti veikiamas ir tam tikromis bendrovės kontrolės teisėmis. Pavyzdžiui, Prancūzijos bendrovių teisėje, ilgalaikiams akcininkams, esantiems bendrovės akcininkais ilgesnį nei dviejų metų laikotarpį, yra suteikiama dviguba balsavimo teisė (angl. *double voting rights*), išskyrus tuos atveju, kai du trečdaliai akcininkų balsuotų prieš tai (Belot, Ginglinger, 2019, p. 5). Pažymėtina, jog panašios bendrovių teisės reformos iniciatyvos buvo inicijuojamos ir Europos Sąjungos lygmeniu. Štai, pavyzdžiui, 2015 m. Teisės reikalų komiteto ataskaitoje dėl Akcininkų teisių direktyvos, komitetas siūlė patvirtinti valstybėms narėms vieną iš keturių skirtingų mechanizmų: papildomas balsavimo teises, mokesčių lengvatas, lojalumo

⁴⁸ Prancūzijos komercinio kodekso L232-14 straipsnyje yra numatyta, jog įstatuose dividendai gali būti didinami ne daugiau kaip 10% bet kuriam akcininkui, kuris finansinių metų pabaigoje gali įrodyti registruota bent dviejų metų trukmės indėlių, galiojančių sprendimo išmokėti dividendus priėmimo dieną.

dividendus arba lojalumo akcininkas (2015 gegužės 12 d. Pranešimas dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2007/36/EB nuostatos, susijusios su akcininkų ilgalaikio dalyvavimo skatinimu, ir Direktyvos 2013/34/ES nuostatos, susijusios su tam tikrais įmonės valdymo pareiškimo elementais)⁴⁹.

Apibendrinant galima daryti išvadą, jog nepaisant to, jog pagal valdymo funkcijų delegavimą bendrovės valdymas, tuo pačiu ir būdas, kuriuo yra įgyvendinamas bendrovių valdymas, priskirtinas valdymo organų narių kompetencijai, tačiau įstatymuose arba steigimo dokumentuose numatytos akcininkų teisės daro įtaką valdymo organų narių elgesiui. Nors visuotiniam akcininkų susirinkimui suteikiamos teisės *per se* nelemia netvaraus bendrovių valdymo, tačiau jomis yra sudaromos prielaidos netiesiogiai lemti, koku būdu yra kontroliuojama bendrovė. Darant prielaidą, jog netvarus bendrovių valdymas yra sąlygojamas pelno maksimizavimo tikslo, neatsižvelgiant į tai, koku būdu šio tikslo yra siekiama, autoriaus nuomone, galiojančios ABĮ normos galėtų būti papildomos tam tikromis finansinėmis ar bendrovės kontrolės paskatomis, kaip tai yra numatyta Prancūzijos bendrovių teisėje.

⁴⁹ Tačiau šis komiteto pasiūlymas nebuvo priimtas.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Tvarus bendrovių valdymas – sąlyginai nauja bendrovių valdymo tendencija, kurios ištakomis laikytinos bendrovių socialinės atsakomybės bei suinteresuotų asmenų teorijos pagrindinės idėjos. Vis didėjančią šios valdymo tendencijos pripažinimą didžiaja dalimi lemia besikeičiantys politiniai tikslai bei rinkos praktikos. ES mastu tvarus bendrovių valdymas taip pat susilaukia vis daugiau dėmesio. Iniciatyvinėse ES studijose tvarus bendrovių valdymas suprantamas kaip verslo kuriame vertė tokiais būdu, kuris:
(a) ekologiškai tvarus, nes užtikrina ilgalaikį žmonių gyvybes palaikančių ekosistemų stabilumą ir atsparumą; (b) socialiniu požiūriu tvarus, nes padeda gerbti ir skatinti žmogaus teises ir gerą valdymą; (c) ekonomiškai tvarus, nes patenkina ekonominius poreikius, būtinus stabilioms ir atsparioms visuomenėms.
2. Nefinansinės informacijos atskleidimo direktyva, nors ir laikytina teisingu impulsu siekiant skatinti bendroves atsižvelgti, kokių būdu yra vykdoma jų veikla, tačiau dėl per daug lanksčių taisyklių bei privalomo reglamentavimo nepakankamumo *per se* nėra pakankama teisinė priemonė siekiant užtikrinti pakankamą bendrovių atskaitingumą už vykdomos veiklos poveikį aplinkai ir žmogaus teisėms. Siekiant tinkamo atskaitingumo, bendrovės, turinčios pareigą teikti nefinansinės informacijos ataskaitas, turėtų atskleisti ne tik selektyviai pasirinktą nefinansinę informaciją, tačiau taip pat parengti ir vykdyti deramo patikrinimo planą bei atskleisti su tuo susijusią informaciją. Be to, siekiant užtikrinti, kad bendrovių teikiamos nefinansinės informacijos ataskaitos netaptų tik deklaracijomis bei būtų faktiškai užtikrinamas atskaitingumas, tokios ataskaitos turėtų būti audituojamos.
3. Lietuvos teisėje įtvirtinta bendrovės tikslo samprata pirmiau suprantama kaip siekis tenkinti akcininkų interesus, kurie pasireiškia materialios naudos gavimu. Tokia bendrovės tikslo samprata laikytina labiau ribojančia, kadangi implikuoja tik valdymo organo narių pareigą siekti pelno, nesudarant galimybių atsižvelgti, kokių būdu pelnas bus siekiamas. Vis dėlto, pastaruoju metu formuojama bendrovės tikslo samprata LAT praktikoje bei Nasdaq Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos kodekso pakeitimais, nepaisant to, jog yra taikomi tik listinguojamoms akcinėms bendrovėms, implikuoja besikeičiantį požiūrį į bendrovės tikslą, kurios sudaro prielaidas tvariam bendrovių valdymui.
4. Visgi, darant prielaidą, jog ne visos bendrovės savanoriškais pagrindais atsižvelgs į galimą tvaresnį vykdomos veiklos modelį, manytina, jog siekiant pokyčio bendrovių valdyme, būtų tikslinga kalbėti apie bendrovės tikslo sampratos pakeitimą. Atsižvelgiant

į gerosios praktikos pavyzdžius, bendrovės tikslo samprata, įtvirtina CK 2.34 str. 3 d., galėtų būti modifikuojama, numatant, jog privatūs juridiniai asmenys valdomi siekiant tenkinti privataus juridinio asmens interesus, atsižvelgiant į socialinius ir aplinkos faktorius, kylančius dėl privataus juridinio asmens vykdomos veiklos pobūdžio. Tokia bendrovės tikslo samprata, viena vertus, iš esmės nekeistų pagrindinio bendrovių tikslo, dėl ko jos yra steigiamos, t. y. pelno siekimo, tačiau tuo pačiu įpareigotų bendroves labiau atsižvelgti, koku būdu pelnas yra siekiamas.

5. Valdymo organo narių fiduciarinių pareigų reglamentavimas bei jų aiškinimas teismų praktikoje nėra pakankamas tam, jog skatintų, ar, tuo labiau, numatytų pareigą valdymo organo nariams valdyti bendrove tvaresniu būdu. Nors, valdymo organų narių veikimas bendrovės interesais bei verslo sprendimo taisyklės institutas teoriškai sudaro prielaidas tvariam bendrovių valdymui, kadangi, manytina, jog tai galėtų būti pateisinama per finansinę naudą bendrovei ilgalaikėje perspektyvoje, tačiau tai išimtinai priklauso nuo valdymo organų narių savanoriškos iniciatyvos, kuri neretai ribojama per siaurai suprantamomis valdymo organo pareigomis arba kitų faktorių, tokių kaip finansinės paskatos. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog būtų tikslinga svarstyti teisės aktų pakeitimus, kurie numatytų papildomas pareigas, kurios didintų bendrovės valdymo organo narių atskaitomybę už vykdomos veiklos poveikį. Pavyzdžiui, ABĮ galėtų būti numatyta pareiga sudaryti veiklos planą, kuris apimtų vykdomos veiklos neigiamus aspektus, bei pareiga atskleisti, kaip šis planas įgyvendinamas praktikoje;
6. ABĮ numatytos visuotinio akcininkų susirinkimo teisės, esant didelei akcininkų nuosavybės koncentracijai, nepaisant deleguotų valdymo funkcijų valdymo organo nariams, suteikia teorinę galimybę akcininkams didžiaja dalimi daryti įtaką, koku būdu bendrovė vykdys veiklą. Išskirtini keli būdai, kurie galėtų daryti įtaką akcininkų elgesiui, jog jie turėtų didesnes paskatas skatinti tvarią bendrovių veiklą: akcininkai galėtų būti veikiami tam tikromis finansinės paskatomis (pavyzdžiui, didesniais dividendais, mokestinės papildomų akcijų suteikimas), arba kontrolės paskatomis (pavyzdžiui, dvigubos balsavimo teisės).

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

- 1) Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262;
- 2) Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914;
- 3) Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. Nr. 99-3516;

Europos Sąjungos ir užsienio teisės aktai:

- 4) Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. OL 2012 C 326;
- 5) 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/95/ES, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2013/34/ES nuostatos dėl tam tikrų didžiųjų įmonių ir grupių nefinansinės ir įvairovės informacijos atskleidimo. OL 2014 L 330;
- 6) 2020 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas 2020/852 dėl sistemos tvariam investavimui palengvinti sukūrimo, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2019/2088;
- 7) Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija 2012/C 326/02;
- 8) 2017 m. rugsėjo 12 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Tarptautinės prekybos ir ES prekybos politikos poveikis pasaulinėms vertės grandinėms (2016/2301(INI)). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0330_LT.html; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 9) 2021 m. kovo 10 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl įmonėms tenkančios išsamaus patikrinimo prievolės ir įmonių atskaitomybės 2020/2129(INL). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0018_LT.html; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 10) UK Companies Act 2006. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents#pt1-pb1>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.].
- 11) France Civil Code (1804). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.legifrance.gouv.fr/>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

Travaux preparatoires ir kiti nenorminio pobūdžio dokumentai:

- 12) European Model Company Act (EMCA), 2017 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2929348; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 13) „NASDAQ OMX Vilnius“ listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas, 2010. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [https://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20\(galioja%20nuo%202010-01-01\).pdf](https://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20(galioja%20nuo%202010-01-01).pdf); [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 14) NASDAQ Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos kodeksas, 2019 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Nasdaq_Vilnius_bendroviu_valdysenos_kodeksas_galioja_nuo_2019_01_15.pdf; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 15) Dutch Corporate Governance Code, 2016 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ecgi.global/code/dutch-corporate-governance-code-2016>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 16) German Corporate Governance Code, 2019 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.dcgk.de/files/dcgk/usercontent/en/download/code/191216_German_Corporate_Governance_Code.pdf; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 17) ISO 26000 Guidance Standard on Social Responsibility. International Organization for Standardization, 2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://documentation.lastradainternational.org/lisidocs/3078-ISO%2026000_2010.pdf; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 18) OECD Guidelines for Multinational Enterprises, 2011 edition. Paris: Organization for Economic Co-Operation and Development (OECD), 2011 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 19) 2016 m. lapkričio 22 d. Europos Komisijos komunikatas Tolesni tvarios Europos ateities užtikrinimo žingsniai Europos veiksmai siekiant tvarumo. COM(2016) 739;
- 20) 2019 m. gruodžio 11 d. Europos Komisijos komunikatas Europos žaliasis kursas COM(2019) 640;
- 21) 2011 m. balandžio 5 d. Europos Komisijos Žalioji knyga ES įmonių valdymo sistema COM(2011);
- 22) 2001 m. liepos 18 d. Europos Komisijos žalioji knyga „Europos teisinė bazė įmonių socialinės atsakomybės (ISA) srityje“, COM(2001) 366;

Teismų praktika:

- 23) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. spalio 8 d. nutartis Nr. 3K-3-917/2003;
- 24) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 14 d. nutartis Nr. 3K-3-263/2004;
- 25) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 gegužės 3 d. nutartis Nr. 3K-3-312/2006;
- 26) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 1 d. nutartis Nr. 3K-3-244/2009;
- 27) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 19 d. nutartis Nr. 3K-3-517/2009;
- 28) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis Nr. 3K-7-444/2009;
- 29) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis Nr. 3K-3-528/2009;
- 30) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 4 nutartis Nr. 3K-3-101/2011;
- 31) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis Nr. 3K-3-130/2011;
- 32) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis Nr. 3K-3-511/2011;
- 33) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis Nr. 3K-3-19/2012;
- 34) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis Nr. 3K-3-234/2013;
- 35) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 5 d. nutartį Nr. 3K-3-244/2014;
- 36) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 14 d. nutartis Nr. 3K-3-4-969/2015;
- 37) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis Nr. 3K-3-220-916/2015;
- 38) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-594-686/2015;
- 39) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 8 d. nutartis Nr. 3K-3-64-248/2016;
- 40) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 20 d. nutartis Nr. 3K-3-288-611/2016;
- 41) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 3 d. nutartis Nr. 3K-3-298-701/2016;
- 42) 2016 m. lapkričio 23 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos apžvalga, Teismų praktika Nr. 45, 2017;
- 43) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis Nr. 3K-3-485-421/2016;
- 44) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis Nr. e3K-3-375-611/2017;
- 45) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 8 d. nutartis Nr. e3K-3-105-421/2018;
- 46) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 14 d. nutartis Nr. 3K-3-35-469/2019;
- 47) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 14 d. nutartis Nr. e3K-3-98-684/2019;
- 48) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis Nr. e3K-3-163-219/2019;
- 49) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 24 d. nutartis Nr. e3K-3-309-403/2019;

- 50) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis Nr. e3K-3-320-916/2019;
- 51) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 4 d. nutartis Nr. e3K-3-288-1075-2020;

Specialioji literatūra:

- 52) BELOT, F., GINGLINGER, E., STARKS, L. (2019). *Encouraging Long-Term Shareholders: The Effects of Loyalty Shares with Double Voting Rights*. Université Paris-Dauphine Research Paper No. 3475429. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3475429; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 53) BERGER-WALLISER G., SCOTT, I. (2018). *Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening*. American Business Journal, Volume 55, Issue 1. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/320991718_Redefining_Corporate_Social_Responsibility_in_an_Era_of_Globalization_and_Regulatory_Hardening; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 54) BOLTON, P., SAMANA, F., *Loyalty-Shares: Rewarding Long-term Investors*. Journal of Applied Corporate Finance Volume 25, Issue 3. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jacf.12033>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 55) ČIOČYS, R. (2013). *Bendrovių valdymo reglamentavimo Lietuvoje problemos*. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2078571/datastreams/MAIN/content>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 56) CLARKE, B. (2015). *The role of board directors in promoting environmental sustainability*. Company Law and Sustainability: Legal Barriers and Opportunities, Cambridge University Press. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/books/company-law-and-sustainability/therole-of-board-directors-in-promoting-environmental-sustainability/69B0E671D7865C9D6EFA5837CA0F6D53>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 57) CURRAN, V. (2016). *Harmonizing multinational parent company liability for foreign subsidiary human rights violations*. Chicago Journal of International Law, 17(2).

- [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cjil/vol17/iss2/3/>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 58) DYLLICK, T., HOCKERTS, K. (2002). *Beyond the business case for corporate sustainability*. Business Strategy and the Environment Volume 11, Issue 2. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/bse.323?casa_token=50u5VPbaoJEA AAAA:R5pcKOTXvImY_LdleyWExST6pEqPkMts8XMqBPNa8bVaXXBeZhSBJeu1xVS7TFV2fMJtn_Jlt8n9GWs; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 59) EASTERBROOK, F.H, FISCHEL D.R., (1991). *The Economic Structure of Corporate Law*. Harvard University Press. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?id=LtuQJK5t3O4C&pg=PA1&hl=lt&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 60) FERRARINI, G. (2020). *Corporate Purpose and Sustainability*. European Corporate Governance Institute - Law Working Paper No 559/2020. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3753594; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 61) FISCH, J. E. (2019) *Making sustainability disclosure sustainable*. Georgetown Law Journal, 107(4). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3000&context=faculty_scholarship; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 62) FLEISCHER, H. (2021). *Corporate Purpose: A Management Concept and its Implications for Company Law*. European Corporate Governance Institute - Law Working Paper No. 561/2021. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3770656; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 63) FREEMAN R. E., PHILLIPS R. A. (2002). *Stakeholder Theory: A Libertarian Defense*. Business Ethics Quarterly. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/228168804_Stakeholder_Theory_A_Libertarian_Defense; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 64) HART, O. (1993). *Special Issue on Corporate Stakeholder Debate: The Classical Theory and Its Critics*. The University of Toronto Law Journal Vol. 43, No. 3. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.jstor.org/stable/825709?seq=5#metadata_info_tab_contents; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

- 65) JANSEN, M.C., MECKLING, W.H. (1976). *Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure*. Journal of Financial Economics, Volume 3, Issue 4. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0304405X7690026X>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 66) JARUSEVIČIUS, J. (2019). *Verslo sprendimo taisyklės taikymo priežastys*. Teisė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:34999543/>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 67) KEAY, A. (2010). *Stakeholder theory in corporate law: has it got that it takes?* Richmond Journal of Global Law and Business. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/rjnglbs9&id=253&men_tab=srchresults; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 68) LAMBOOY T. E. (2010). *Corporate social responsibility: legal and semi-legal frameworks supporting CSR: Developments 2000-2010 and case studies*. Social sciences, law. Leiden: Leiden University. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/handle/1887/16169>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 69) LAMBOOY T. E., ARGYROU A., TIDEMAN S. (2020). *Enabling Company Boards to Create Sustainable Companies: The Connection between Sustainability, Company Leadership and Law*. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2020-22. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3694315; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 70) LAURAITYTĖ, E. (2014). *Sutartinė Bendrovės Teorija ir Akcininkų Interesų Pirmenybės principas*. Teisė. Vilnius, 2014 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/2873/2039>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 71) LAURAITYTĖ, E. (2016). *Įmonių Socialinė Atsakomybė – Bendrovių Teisės Aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas;
- 72) LAURAITYTĖ, E., MILIAUSKAS P. (2013). *Sustainable Companies under the Lithuanian Company Law*. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2013 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2248591; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

- 73) MAGNIER, V. (2017). *Legal aspects of corporate governance models*. Comparative Corporate Governance – Legal Perspectives. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.elgaronline.com/view/9781784713553/09_chapter1.xhtml; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 74) McBARNET, D. (2009). *Corporate Social Responsibility Beyond Law, Through Law, for Law*. Edinburgh School of Law Working Paper No. 2009/03. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1369305; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 75) MIKELĖNAS, V.; BARTKUS, G.; MIZARAS, V.; KESERAUSKAS, Š. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: *Justitia*, 2002;
- 76) MILIAUSKAS, P. (2014). *Company Law Aspects of Shareholders' Agreements in Listed Companies: doctoral dissertation. Social sciences, law (01 S)*. Vilnius: Vilniaus Universitetas, Ghent University. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2121038/datastreams/MAIN/content>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 77) MILIAUSKAS., P. (2017). Iš: *Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija*. Vilniaus Universiteto leidykla. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.tf.vu.lt/publications/imoniu-teisiniu-formu-konvergencija-ir-divergencija-ar-lietuvos-teisinis-reglamentavimas-yra-patrauklus-tarptautiniame-kontekste-2017/>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 78) MOSLEIN F., ENGSIG-SORENSEN K. (2018). *Nudging for Corporate Long-Termism and Sustainability? Regulatory Instruments from a Comparative and Functional Perspective*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/coljeul24&id=402&men_tab=srchresults; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 79) MOSLEIN F., ENGSIG-SORENSEN K. (2021). *Sustainable Corporate Governance: A Way Forward*. Nordic & European Company Law Working Paper No. 21-03. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3761711; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 80) NEDELCEV, M. (2013). *Good Practices in Corporate Governance: One-Size-Fits-All vs. Comply-or-Explain*. International Journal of Business Administration, Vol. 4,

- No. 6. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://mpr.ub.uni-muenchen.de/52225/>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 81) PEARCE, C., MANZ, C., AKANNO, S. (2013). *Searching for the holy grail of management development and sustainability: Is shared leadership development the answer*. *Journal of Management Development* 32(3), 2013. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/263605668_Searching_for_the_holy_grail_of_management_development_and_sustainability_Is_shared_leadership_development_the_answer [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 82) QUINN, J. (2019). *The Sustainable Corporate Objective: Rethinking Directors' Duties*. *Sustainability*, 11(23). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/23/6734>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 83) SJAFJELL B. (2016). *Achieving Corporate Sustainability: What is the Role of the Shareholder?* University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2016-10. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2828573; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 84) SJAFJELL B. (2018). *Beyond Climate Risk: Integrating Sustainability into the Duties of the Corporate Board*. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2018-29. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3279316; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 85) SJAFJELL B., JOHNSTON A., SORENSEN L., MILLON, D. (2015). *Shareholder Primacy: The Main Barrier to Sustainable Companies*. *Company Law and Sustainability: Legal Barriers and Opportunities*, Cambridge University Press. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2664544; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 86) SJAFJELL B., RICHARDSON B. (2015). *The Future of Company Law and Sustainability*. *Company Law and Sustainability: Legal Barriers and Opportunities*, Cambridge University Press. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/books/company-law-and-sustainability/7A2ACB1D8EEBC4D7C481F50CCBF56ABC>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

- 87) SJAFJELL B., TAYLOR M. (2015). *Planetary Boundaries and Company Law: Towards a Regulatory Ecology of Corporate Sustainability*. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2015-11, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2610583; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 88) SJAFJELL, B. (2020). *Sustainable Value Creation Within Planetary Boundaries – Reforming Corporate Purpose and Duties of the Corporate Board*. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2020-20. 2020 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3666952; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 89) SJAFJELL, B. (2020). *The Financial Risks of Unsustainability: A Research Agenda*. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2020-28. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3637969; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 90) SJAFJELL, B. (2021). *Reforming EU Company Law to Secure the Future of European Business*. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2021-05. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3797685; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 91) SJAFJELL, B., BRUNER, C. (2019). *Corporations and Sustainability*. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2019-06. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3383384; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 92) SJAFJELL, B., HAYHA, T., CORNELL S. (2020). *A Research-Based Approach to the UN Sustainable Development Goals. A Prerequisite to Sustainable Business*. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2020-02. 2020 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3526744; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 93) SJAFJELL, B., TAYLOR, M. (2019). *Clash of Norms: Shareholder Primacy vs. Sustainable Corporate Purpose*. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2019-56. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3444050; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 94) SJAFJELL, B., TORRES M. (2019). *The Horse before the Cart: A Sustainable Governance Model for Meaningful Sustainability Reporting*. University of Oslo

- Faculty of Law Research Paper No. 2019-04. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3378473; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 95) Skinner, G. (2015). *Rethinking limited liability of parent corporations for foreign subsidiaries' violations of international human rights law*. Washington and Lee Law Review, 72(4). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol72/iss4/5/>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 96) SZABO D., ENGSIG-SORENSEN K. (2015). *New EU Directive on the Disclosure of Non-Financial Information (CSR)*. Nordic & European Company Law Working Paper No. 15-01. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2606557; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 97) van HEES, S.R.W. (2014). *Sustainable Development in the EU: Redefining and Operationalizing the Concept*. Utrecht Law Review, 10(2). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.269/>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 98) Van MARREWIJK, V. (2003). *Concepts and Definitions of CSR and Corporate Sustainability: Between Agency and Communion*. Journal of Business Ethics volume 44. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1023331212247>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 99) VELASCO, J. (2018). *The Diminishing Duty of Loyalty*. Washington and Lee Law Review. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/waslee75&div=23&g_sent=1&casa_token=f-0jienWZtQAAAAA:-afaJZnW2hkWJEuudxDkVS3x1m1QsUS4qLEbDi9MF6MxJrwFECc5WYsjC0YXErwF8aZZLAOAmA&collection=journals; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 100) VILLIERS, C. (2019). *Global Supply Chains and Sustainability: The Role of Disclosure and Due Diligence Regulation*. Cambridge Handbook of Corporate Law, Corporate Governance and Sustainability, Cambridge University Press. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/books/cambridge-handbook-of-corporate-law-corporate-governance-and-sustainability/34E428DB18C05F02B9E8CB19E22437DA>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

101) WAGNER C. Z. (2018). *Evolving Norms of Corporate Social Responsibility: Lessons from the European Union Experience with Non-Financial Reporting*. Saint Louis U. Legal Studies Research Paper No. 2017-6. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3051843; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.]

Kiti šaltiniai:

102) Larry Fink's 2018 Letter to CEOs: A sense of Purpose. BlackRock. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.blackrock.com/corporate/investor-relations/2018-larry-fink-ceo-letter>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

103) KAREN, Q. (2020). Why sustainability isn't just for green companies. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.weforum.org/agenda/2020/01/sustainability-green-companies-business-partnership/>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

104) KPMG Survey of Sustainability Reporting 2020: The Time has come. (2020). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2020/11/the-time-has-come.pdf>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

105) British Institute of International and Comparative Law in United Kingdom. (2020). Study on due diligence requirements through the supply chain. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8ba0a8fd-4c83-11ea-b8b7-01aa75ed71a1/language-en> [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

106) EY (2020). Study on director's duties and sustainable corporate governance. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e47928a2-d20b-11ea-adf7-01aa75ed71a1/language-en> [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

107) Study on Corporate social responsibility (CSR) and its implementation into EU Company Law. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/658541/IPOL_STU\(20\)658541_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/658541/IPOL_STU(20)658541_EN.pdf); [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

108) UN General Assembly 2030. (2015). Transforming our world : the 2030 Agenda for Sustainable Development. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

- 109) A Union that strive for more: My agenda for Europe. Political guidelines for the next European Commission 2019-2024. (2019). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/43a17056-ebf1-11e9-9c4e-01aa75ed71a1>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 110) World Commission on Environment and Development (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 111) 2015 gegužės 12 d. Pranešimas dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2007/36/EB nuostatos, susijusios su akcininkų ilgalaikio dalyvavimo skatinimu, ir Direktyvos 2013/34/ES nuostatos, susijusios su tam tikrais įmonės valdymo pareiškimo elementais. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2015-0158_LT.html; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 112) ILO welcomes G7 steps to foster fair production in global supply chains. (2015). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_414185/lang--en/index.htm; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 113) UNCTAD Press Release. (2013). *80% of trade takes place in 'value chains' linked to transnational corporations*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://unctad.org/press-material/80-trade-takes-place-value-chains-linked-transnational-corporations-unctad-report>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 114) MEPs: Companies must no longer cause harm to people and planet with impunity. (2021). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20210304IPR99216/meps-companies-must-no-longer-cause-harm-to-people-and-planet-with-impunity>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
- 115) JACKSON, C. H., LALONE, N. W., European Parliament Adopts Report Recommending Directive on ESG Due Diligence Obligations. (2021). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.natlawreview.com/article/european-parliament-adopts-report-recommending-directive-esg-due-diligence>; [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

SANTRAUKA

Kristupas Kraujelis

Tvaraus bendrovių valdymas: barjerai bei perspektyvos

Bendrovės yra kiekvienos valstybės ekonomikos pagrindas. Tradiciškai bendrovių socialinė paskirtis visuomenėje buvo suprantama kaip pelno siekimas, kurio siekimui bendrovėms įstatymo pagrindu yra suteikiama ribotos atsakomybės privilegija. Toks požiūris į bendrovės ilgainiui tapo priimtiniu dėl bendrovių teikiamų ekonominės naudos – kapitalo plėtros, mokamų mokesčių ar sukuriamų darbo vietų. Vis dėlto, sparčiai mažėjantys gamtiniai resursai bei bendrovių vykdomos veiklos neigiamos poveikis klimato kaitai bei aplinkai, besikeičiančios ekonominės ir politinės tendencijos, neišvengiamai keičia požiūrį į tai, kaip suprantama bendrovių paskirtis visuomenėje bei bendrovės turėtų būti valdomos.

Šiame darbe analizuojama, kokias teises ribas numato galiojantis bendrovių teisės reglamentavimas bei kokios yra tolimesnės teisinio reglamentavimo galimybės. Pirmojoje darbo dalyje analizuojama, kokios yra politinės, ekonominės bei teisinės tvaraus bendrovių valdymo prielaidos. Taip pat analizuojama, ar galiojantis reglamentavimas yra pakankamas siekiant užtikrinti tvarų bendrovių valdymą bei kaip apibrėžiama bendrovių tvarumo koncepcija. Antrojoje darbo dalyje analizuojama bendrovės tikslo instituto reikšmė tvariam bendrovių valdymui. Atsižvelgiant į tai, jog materialinėje teisėje įtvirtintas bendrovės tikslas nėra detalizuojamas, didžiausias dėmesys yra skiriamas į tai, kaip bendrovės tikslas interpretuojamas teismų praktikoje. Taip pat, siekiant pateikti gerosios praktikos pavyzdžių, analizuojami užsienio teisės valstybių teisės aktai bei minkštosios teisės šaltiniai. Trečiojoje darbo dalyje analizuojama, kokias diskrecijos ribas bendrovių valdymo organo nariams perkvalifikuoti bendrovės veiklą į labiau tvarią veiklą numato numato galiojantis reglamentavimas. Darbo kontekste, didžiausias dėmesys skiriamas rūpestingumo pareigai. Taip pat analizuojama, kokią įtaką bendrovių valdymui turi jos akcininkai bei kokiais būdais akcininkai gali būti skatinami siekiant tvaresnio bendrovių valdymo.

SUMMARY

Kristupas Kraujelis

Sustainable Corporate Governance: Barriers and Opportunities

Companies are at the heart of the economies of every state. Traditionally, the social purpose of the companies in society has been understood as the purpose of profit, for which companies are granted the benefit of limited liability based on the law. Such an approach has become acceptable over time due to the economic benefits of companies, namely capital expansion, tax payments or job creation. However, the rapid decline in natural resources and the negative impact of the activities of the companies on climate change and environment, changing economics and political trends inevitably change the way companies are understood in society and the way in which companies should be managed.

The legal limits provided for by the current company law regulation and the possibilities for further legal regulation are analyzed in the thesis. The analysis of the political, economic and legal preconditions for sustainable corporate governance is provided for in the first part of the thesis. It is also examined whether existing regulation is sufficient to ensure the sustainable corporate governance and how the concept of corporate sustainability is defined. The importance of the purpose of the company for the sustainable corporate governance is analyzed in the second part of the thesis. Taking into account that the purpose of the company enshrined in substantive law is not detailed, the focus is on how the purpose of the company is interpreted in the case law. In addition, foreign countries legal acts and soft law sources are analyzed to provide examples of good practice. The third part of the thesis analyzes the limits of discretion that existing law provide for the reclassification of the activities of the company into more sustainable activities by the members of the management bodies. In the context of the thesis, the focus is on the duty of care. It is also analyzed how the governance of the company is influenced by its shareholders and how shareholders could be encouraged to achieve more sustainable corporate governance.